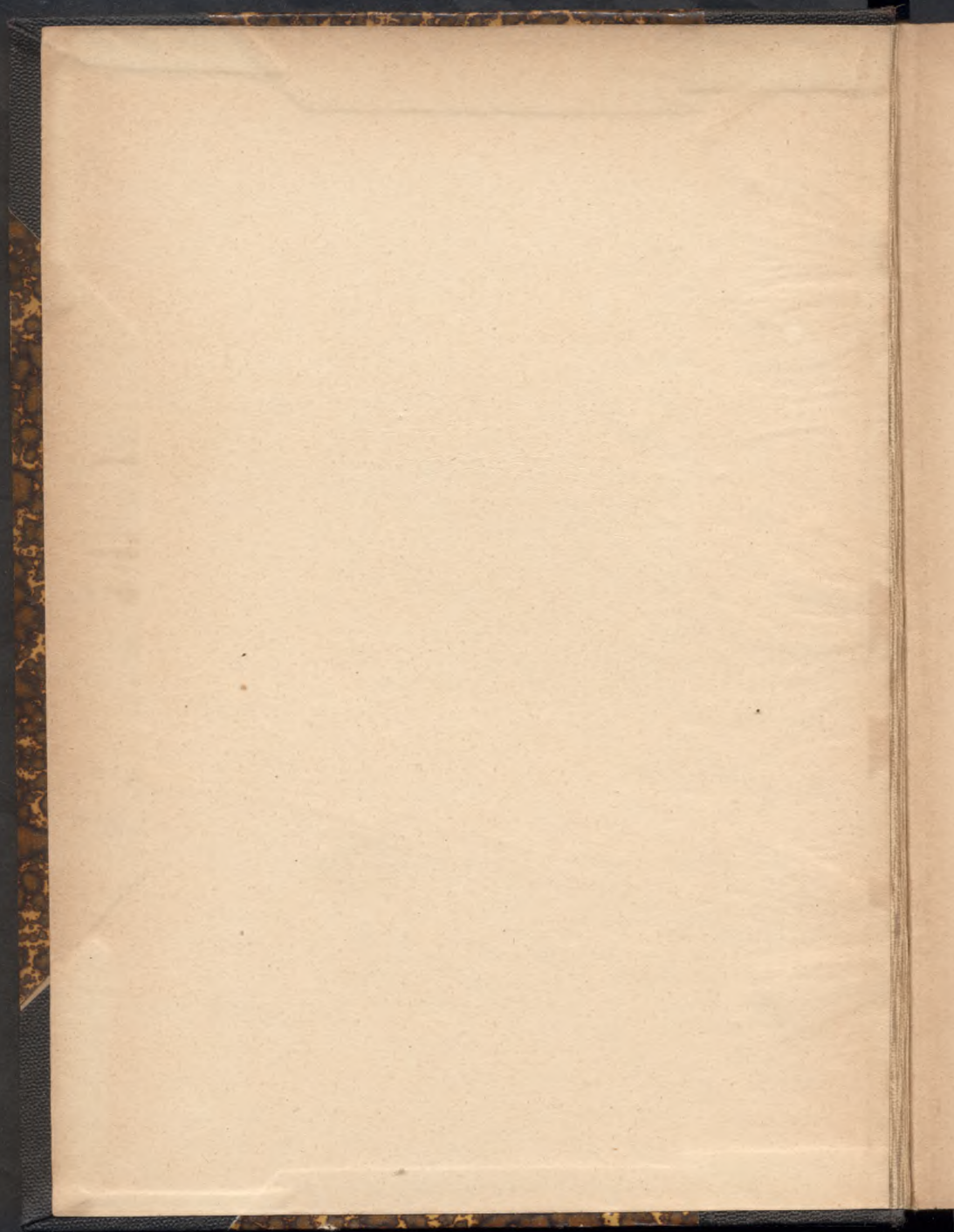
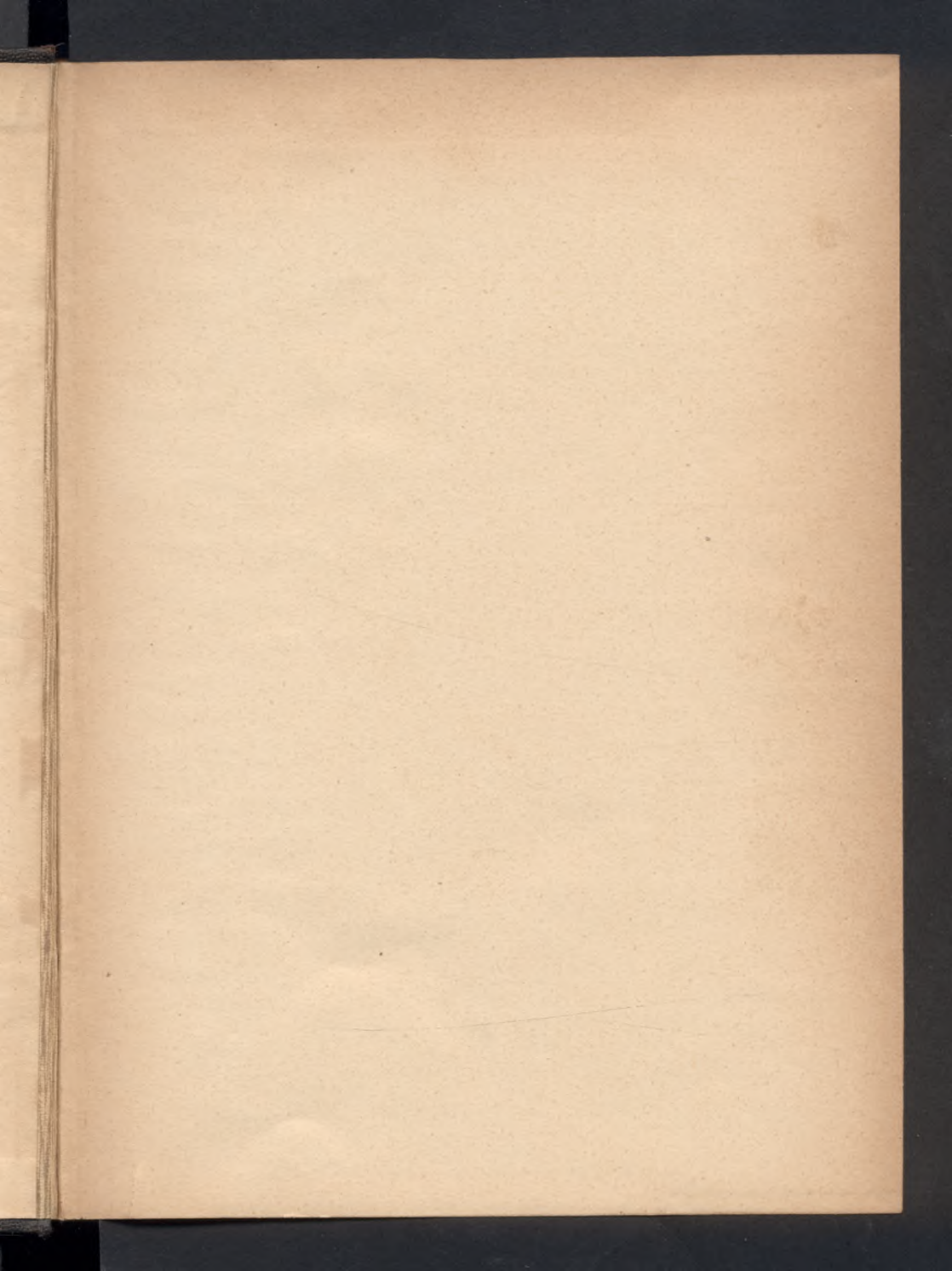
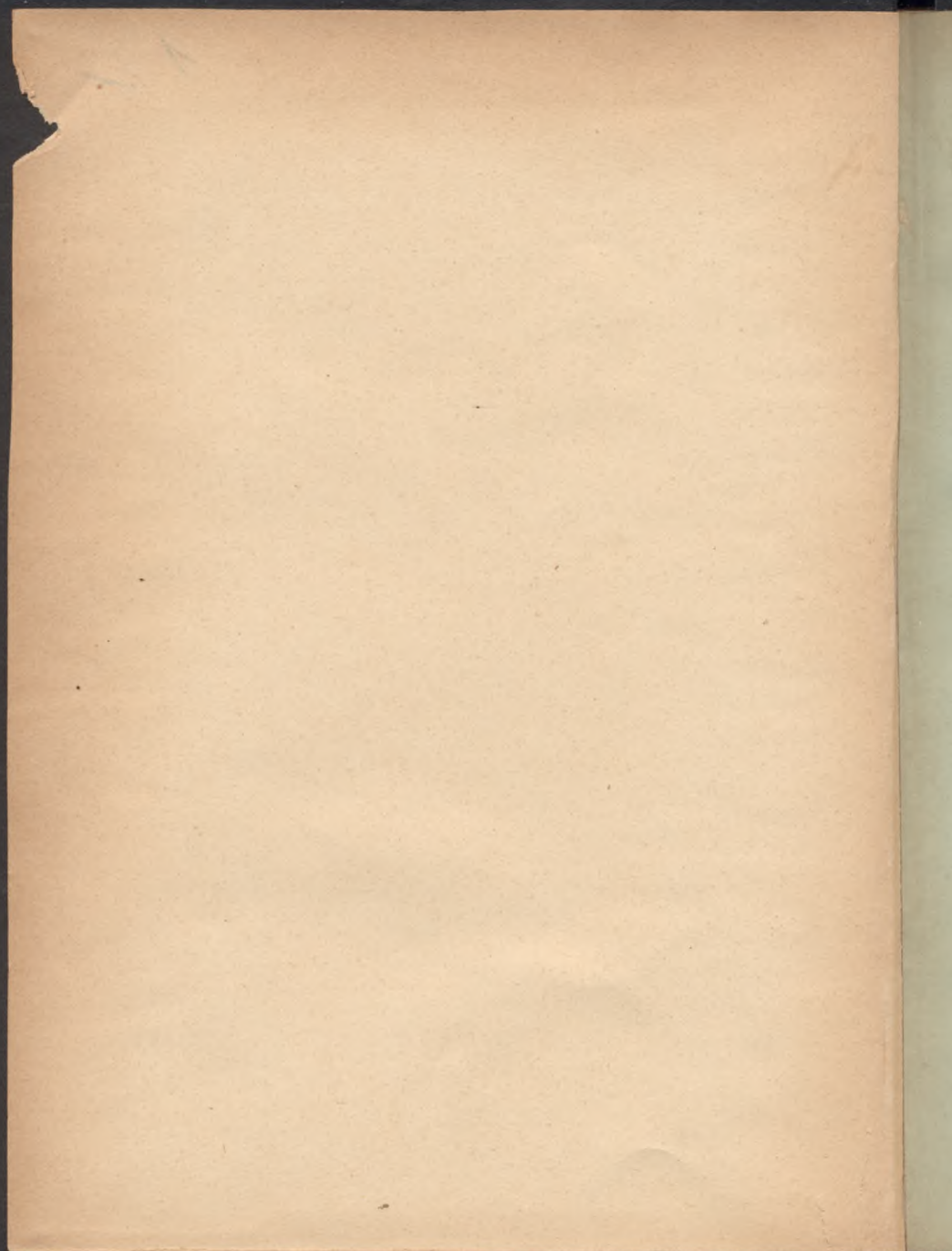


187222











12

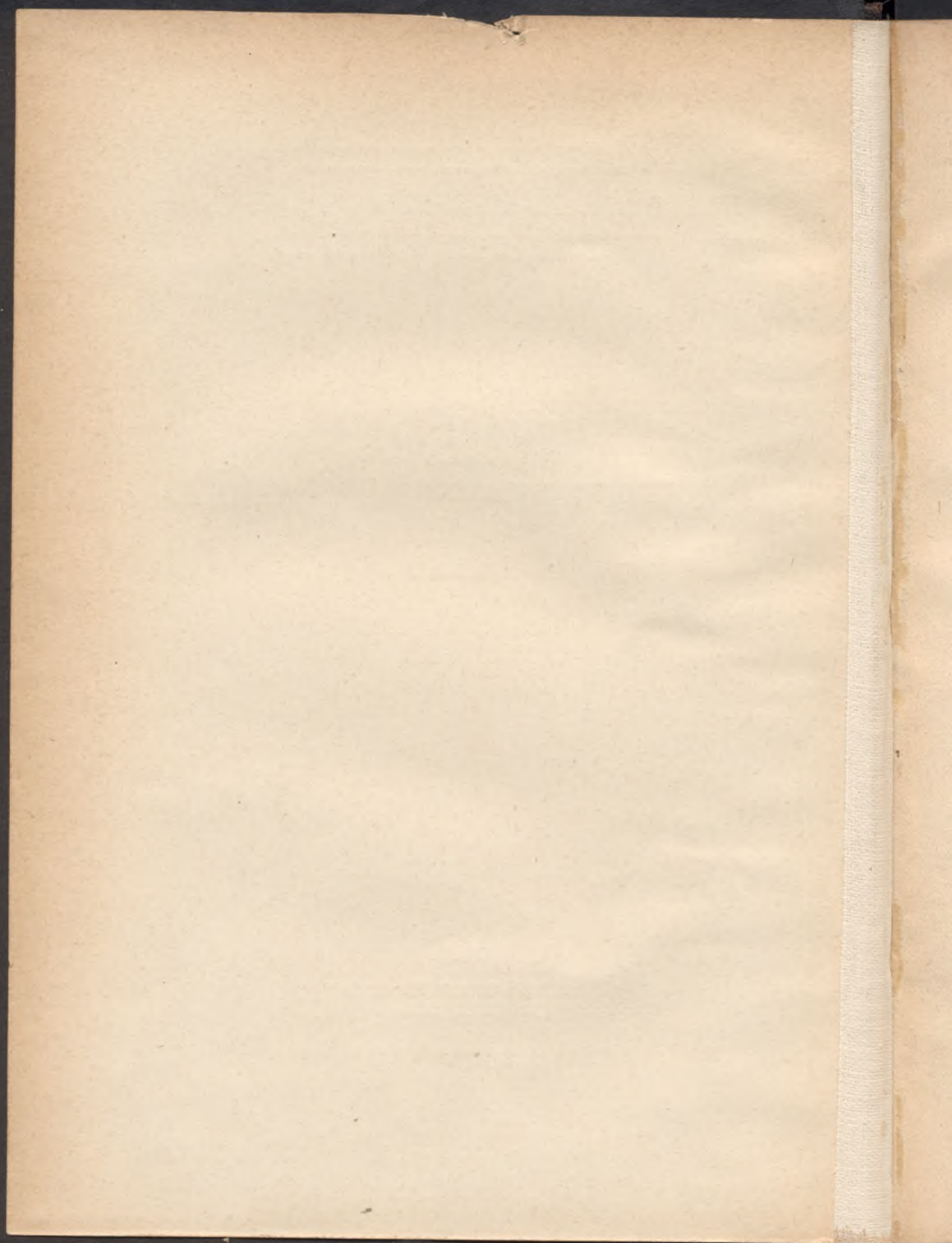
DÁNIELNÉ-LENGYEL LAURA

∴ FEHÉR ∴  
KERESZTEK

REGÉNY

19

BUDAPEST 1908  
RÁKOSI JENŐ BUDAPESTI HIRLAP  
UJSÁGVÁLLALATA





*Dánielné-Lengyel Laura*

---

# *Fehér kereszték*

*Regény*



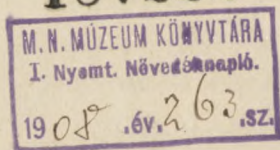
*Budapest*

*Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Ujságvállalata*  
1908

P. o. hung.  
533 ~~et~~ et



187222





Egyszer, régen, fenyőerdőben sétáltunk. Gyönyörű faóriások alatt vezetett el az utunk és nekem megint eszembe jutott az a hóbortos gondolat, hogy milyen felsőbbbégyes gunynyal nézhet le mireánk, kis törpékre, egy ilyen sugár faóriás.

A fák törzsén nagy, fehér kereszt volt. Valaki a társaságból elmagyarázta, hogy ezek a megjelzett fák mind halálra vannak ítélve, tavaszra az egész erdőt kiirtják.

Mélységesen elszomorodtunk mindnyájan. Hiszen siralomházban járunk! Milyen szépek, milyen büszkék ezek az óriások!

Hát valóban nem sejteneek semmit arról, hogy meg vannak jegyezve, hogy átadják őket a halálnak, a megsemmisülésnek és jövőre ennek az örökzöld erdőnek a helyén pusztasívárság lesz? Egy-egy csonka, száraz törzs áll ki majd a mohából. Vajjon tud-e valamit ez a halott tuskó arról, hogy valaha élő, büszke fa volt? Valaha, míg egy kéz fehér keresztet nem rajzolt rá.

Mindenki úgy sietett ki az erdőből, mintha temetőből menekülnénk. Mindenki boszankodott és levert volt, miért is kellett ebbe a halálra ítélt erdőbe tévednünk?

S mikor már jól elhagytuk magunk mögött az erdőt, nekem eszembe jutott, hogy vannak emberek, a kik homlokukon viselnek ilyen szomorú, fehér keresztet. Nem látja senki s ők maguk sem tudnak róla. Csak néha-néha fut át lelkükön valami különös, borongós sejtetem, mely halkán sugja nekik, hogy rájuk nehéz, súlyos küzdelmek, keserves megpróbáltatások várnak. Hogy drága árt kel fizetni mindenért, a mit mások ingyen kapnak. Hogy arcuk keserves verejtéke hull az uton, a melyiken egy másik ember dalolva megy át. A gyöngébbje el is hull a nagy megpróbáltatásokban, de akad egy pár erősebb lélek, a melyik keresztül küzdi magát. Az ilyenek aztán megkeményednek, megnemesednek, mint a fém a tűzben. S mi, — míg látjuk küzdeléseiket, nem sajnáljuk, de bámuljuk őket s ha elérték a célhoz, lelkünkben mélyen meghajlunk az igazi emberi erő előtt, melynél szebb dolog nincs a világon. Hogy vér és könny jelzi az utat, melyen haladtak, nem tesz semmit. A fájdalom és szenvedés rémes, nagy igazságtalanság volna, ha jobbá, nemesebbé nem tenné az embert.

Ilyen megjelzett lélek sok bolyong közöttünk, néha észreveszszük őket, néha nem. A gyön-



gébbje elhull s mi, ejtve érte egy könnycseppet, tovább megyünk. Mert egyebet nem is tehetünk. De ha egy ilyen fehér keresztet hordó lélek dacosan, gőgösen megáll és azt mondja: én nem adom föl a harcot és nem veszttem el a reményt. Ha a sors százszor földhöz dob, én mindig talpra tudok állni s mikor már azt hiszi, hogy mindent elvett tőlem, én új életcélt találok magamnak és apellálok a sors kegyetlenségével szemben, a saját lelkem erejére, jószágára, kitartására: akkor mégis meg kell állnunk egy percre és megbámulnunk a hőst, a ki így tud beszélni és így tud cselekedni.

S talán nem lesz teljesen érdektelen az olvasó előtt egy ilyen életnek a története.

## I.

Csuf, októberi nap volt, mikor megérkeztem B.-re. Az eső halkan szitált s nem tudom miért, de biztosra vettem, hogy ez most már örökké így lesz. Az eső hullni fog, én pedig így fogok előre haladni ebben a nedves, ködös időben, egy bárkába zárva, mialatt minden ideg-szálamban, még szívemnek legközepén is érzem ezt a különös, őszi hidegséget.

Édes Istenem, nem vagyok tulságosan szentimentális természetű, de most igazán nem bánnam, ha alaposan kisírhatnám magamat. Bizonyos, hogy rögtön megkönnyebbülne tőle a szívem és lecsöndesednének az idegeim. Ámde már nagyon közel járunk a faluhoz és nem akarok kisírt szemmel, vörös, dagadt orral megérkezni. Soha sem felejttem el, hogy egyszer, gyermekkoromban, milyen kellemetlen hatást tett reám egy ilyen siró, zokogó francia kisasszony, kit én mellém hozatott az édesanyám, gondolom Lyonból. A divánra dobta magát és hangosan



ajjaveszékelt. Édesanyám, ez a csodálatosan jó és gyermekszívű asszony, meghatottan sürgölődött, forgolódott körülötte, én pedig, a tiz éves kis cinikus, szégyennel vallom be, meglehetősen gunyosan és lenézéssel néztem a kisasszony vonagló vállát. Nagyon ellenszenvesnek, nagyon kellemetlennek találtam a fájdalomnak ily hangos és föltűnő megnyilvánulását. Az idő az én cinikus rosszhiszeműségemnek szolgáltatott igazságot, nem pedig édesanyám angyali jóságának és naiv bizalmának. A kisasszony igen hamar és igen is tulságosan megvigasztalódott, édesanyám nemsokára el is küldte a háztól.

Talán ezek a régi gyermekkori emlékek tartanak vissza attól, hogy hangosan sirni ne kezdjek. Lehet. De az is igaz, hogy mindig erősen fegyelmeztem magamat. Nem tudom miért, de mióta gondolkozni tudok, mindig azt tartottam, hogy a sokat emlegetett emberi méltóság voltaképpen önmagunk szigorú és következetes fegyelmezésében áll. A kit vágyai, szenvedélyei, idegei vezetnek, az csak a természet megbocsáthatatlan és megérthetetlen tulságos jósága és elnézése folytán jár két lábon. Tisztában vagyok azzal is, hogy gondolkozásmódom, morális elvem s egész lelki berendezésem kissé primitív és ósdi, különösen ma a nagy *Én* világában. Biztosan tudom, hogy nem tartozom sem a színes, sem az érdekes lelkek közé. Néha magam is erősen szür-

kének találom magamat, de változtatni magamon, ha tudnék, sem akarnék, s ha akarnék, sem tudnék.

Nem tudok szimpatizálni az erős, elemetáris szenvedélyekkel, melyek rombolnak, pusztítanak, vagy talán nem tudom őket fölfogni. Lehet. Alapjában véve erősen nyárspolgárias a lelkem, mert az erő, az akarat, a szenvedelem, főképp akkor imponál nekem, ha önmagunk legyőzésében, vagy megfékezésében nyilvánul. Minden filiszterségem mellett sem vagyok elégedetlen magammal, meg tudom látni a szépet, az igazat. Örülni tudok neki, élvezem egész lelkemmel, van egypár könyvem, melyben oly benső, nagy gyönyörűségem telik, mintha csak jó barátommal beszélgetnék, hát tulajdonképpen mi is kell egyéb?

Huszonnégy éves vagyok. Két éve végeztem el az iskolámat. Bizonyítványt kaptam arról, hogy jogom van polgári és felsőbb leányiskolában tanítani. Bizonyítvánvt kaptam, de állást nem. Valahánvszor bent jártam a minisztériumban, mindig biztattak, hol nyájasabban, hol zordabb hangon, de eredmény, az nem volt. Végre is meguntam a sok futkosást. Beadtam kérvényemet a nagyméltóságu miniszter urhoz, hadd pihenjen ott, a boldog feltámadás napjáig.

Valószínű, hogy magam is oka vagyok ennek a mellőzésnek. Nem vagyok ügyes kérel-



mező. Zavarba jövök, ha valamit kérnem kell, dadogok, pirulok, mint egy gyermekleány s végén is olyan ostobaságokat mondok, a melyekkel, úgy hiszem, inkább ártok, mint használok ügvennek. Azonfelül meg annyian vagyunk mi tanítónők, kik mindnyájan alkalmazásért esedezünk!

Ha az igazgatónő kegyes jóakarata meg nem ment, tanárnői diplomámmal együtt éhen halhatok, vagy elmehetek első szobalánynak. Édesanyám halála után egyik nagynéném vett pártfogásába, illetőleg addig járt a minisztérium nyakára, míg bedugott az intézetbe ingyenes tanulónak. Nagynéném határozottan jószíviú asszony, — míg pénzébe nem kerül. Ezt pedig nem gunyból mondom, hanem mert így van, szeret jól tenni, öröme telik benne, ha valakin segíthet és szívesen fut. fáradozik, szaladgál, sőt kér is az illető ügyében, csak neki ne kelljen adni. A jótékonyintézetek, vagy egyes adakozó emberbarátok, szörnyű módon félnek tőle. Mindig van zsebében egy iv, melyre alá kell írni, mert egy szemérmes hajadonnak még hiányzik a kelengyéje, vagy egy elszegényedett család a végső szükségben van, vagy egy talentumos ifju kénytelen pályáját megszakítani stb. Nagynéném teljesen önzetlenül el is juttatja a pénzt a szemérmes hajadon, a nyomorgó család, vagy a talentumos ifju kezébe, de arra még soha sem

volt eset, hogy a magáéból csak egy krajcárt is adott volna valakinek.

Mikor én árván maradtam, rögtön betett az intézetbe. Biztosan tudom, hogy igen sokat fáradt értem. Talán most is kijárt volna számomra valami állást, de nem ér rá, minden percét, minden gondolatát, minden érzését egy dolog köti le, hogy mint adja férjhez leányait.

Azt hiszem, csakis ezért nem akart házába venni, mikor a képesítőt letettem. Nem képes mással foglalkozni, mint leánya férjhezadásával, aztán meg pénzébe is kerültem volna. Az igazgatónő megsajnált, azt mondta: maradjak az intézetben mint főlgyázóné, helyettes tanárnő, vagy mi? Magam sem tudom biztosan, mi volt a címem, mert állásomnak semmiféle hivatalos karaktere nem volt. Sétáltattam a gyermekeket, vigyáztam rájuk a korcsolvázásnál vagy tennisz-nél, néha egy-egy órát is adtam egyik-másik tanárnő helyett s ezért ott bent élhettem az intézetben, sőt kaptam is minden hónapban harminc forint fizetést.

Természetesen csak ideiglenes dolog volt az egész, míg valamerre ki nem neveznek, vagy valami nem történik. A kinevezést, azt hiszem, hiába várom, ellenben egy nap örömhír ért. Egy igen előkelő uri ember, Etédy István keresett unokahuga mellé társalkodónőt s az igazgatónő engem ajánlott Katinka kisasszony mellé.

.....



— Igaz, hogy idősebb, élemedettebb hölgyet szerettek volna, talán inkább asszonyt... De maga, édes Évám, olyan komoly és józan-természetű, hogy azt hiszem, mindenképpen meg fog felelni.

Még azt is megtudtam, hogy Etédyék télen a fővárosba szoktak jönni és mindig itt töltenek négy-öt hónapot, aztán utnak indultam.

Most, hogy itt ülök ebben a zárt kocsiban és nézem az eső halk, sűrű hullását, különös, szomorúság borul a lelkemre és nagyon szeretnék sírni. Miért? Nem váltam meg sem szerető ott-hontól, sem meleg szivektől. Idegenből jövök, idegenbe megyek. Mi az hát akkor, a mi bánt? Idegesség? Soha eddig semmi bajom nem volt az idegeimmel. Idegenektől jövök, idegenekhez megyek, miért bánt hát a gondolat, miért szorul el a szívem, talán azért, hogy ez örökké így lesz...

Együgyűség! Az élettel együtt nem ígért nekünk senki örömet vagy boldogságot és így nincs is kin követelőznünk. Soha sem voltam olyan fiatal és naiv, mint a nők nagy része, kik azt hiszik, hogy bölcsőjükben kitöltetlen váltó is feküdt pólyájuk mellett és ők szabadon azt irták a fehér lapra, a mi nekik tetszett. Sőt töröltek és vakartak is tetszésük szerint, akár csak az iskolai penzumokon. Az életnek pedig nem volt egyéb dolga, mint beváltani mindazt, a mit ők az üres lapra ráfirkáltak. Ej, botorság...

Nini, a kis falu!... Ott a dombtetőn áll a templom, magasan a falu fölött. Ez szép, ez nagyon tetszik nekem! Most éppen harangkongást hoz felém a szél. Ej, de régen nem hallottam harangszót, most már mindennap fogom hallani, míg föl nem megyünk Pestre.

Apró, piroscserepes házak közt visz el utunk... aztán egy nagy kapun befordulunk szép, uri parkba. A szitáló esőn át is látom, hogy gondozott, szép, uri kertben járunk. Nagy, szilveszter, verandás, egyemeletes urilak áll a park közepén. A koci megáll, egy inas kinyitja a koci ajtaját és én itt vagyok új otthonomban.



## II.

Nem vagyok ugynevezett „hangulat ember“, mégis csodálom, hogy milyen más színben látom a világot most, mint teszem két héttel ez-előtt. Éppen két hete, hogy itt vagyok, akkor csuf, őszi nap volt, ma úgy ragyog a nap fölöt-tünk, mintha újból május, újból tavasz lenne. Mindenütt virít a kökörcsin, a szeptember vi-rága, az őszi virágok mintha még szebbek, színe-sebbek volnának, mint azok, melyek a viruló tavaszon és nyáron át gyönvörködtettek bennün-ket. A levélhullás ideje még nem következett el, pedig a hóharmat már néhányszor tett látogatást s aranysárgává varázsolta a fák lombjait.

Én nem tudom miért, de ezt a különös aranysárga zománcot talán még jobb szeretem, mint az eleven, friss zöld színt. Itt van közelben a kis tölgyerdő, alkonyatkor, mikor a nap még egyszer visszasüt rá, olyan, mintha tűzbe, vérbe borult volna. Máskor meg sötét bronzszínű, ez az én kedvelt színem, órákig elnézem és határozot-

tan antipátiával fordulok el az örökké friss, örökké zöld fenyőerdőtől. Van ebben a folytonos örökös ifjúságban valami kegyetlen nagy lelketlenség.

Ott hátul, a gyümölcsösben, a mult héten szedtek le minden gyümölcsöt a fákról. Mikor megérkeztem, a szegény fák csak úgy görnyedeztek a sok alma és körte súlya alatt. Nagyon szép egy-egy ilyen gyümölcstől megterhelt, alácsüngő lomb, de én, ki nem a gazda szemével nézem őket, mindig sajnáltam, hogy így lehuzza, megviseli őket a termés. Most megszabadultak a gyümölcstől és valami különös, vad, mámoros öröm látszik rajtuk, a mint megint fölemelik lombjukat, mintha erejüket, ifjúságukat teljesen visszanyerték volna, most már várják az új tavaszt, az új szerelmet, az új virágot...

Szeretek bolyongani a parkban, a kertben, a mezőkön és az erdőn. Időm van elég hozzá. Gyermekkorom óta jóformán nem voltam falun s most szinte mámorossá tesz ez a friss levegő, ez a sok szabadság és mozgás.

A mi környezetemet illeti, soha sem találtam embert, a kihez nem tudtam volna alkalmazkodni. Lehet, hogy kissé opportunistikus vagyok. Annyi bizonyos, hogy nem szeretem sem a zajt, sem a vitatkozást, sem az összetűzést. Már nagyon fiatal koromban rájöttem, hogy az emberek ritkán tudják egymást érvekkel meg-



győzni, sőt nem is ez a céljuk. Inkább csak szellemi gimnasztika az egész. Ilyesmire pedig nekem nincs szükségem. Nincs szebb látvány, mintha két elme, akár mint két finom acélpenge, összeesap és harcol az *igazságért*. De vitatkozni, kiabálni, beszélni elmés paradoxonokért, vagy hogy megmutassam, hogy én vagyok az okosabb, — a legtöbb ember pedig ezért beszél, — igazán nem érdemli meg a fáradságot.

Az emberekkel való érintkezésben mindig inkább az összekötő, mintsem az elválasztó kapcsolatokat kerestem. De itt, az Etédy-házban, semmi szükségem sincs sem opportunitásra, sem elnézésre.

A házigazdám, vagy uram: Etédy István, lehet úgy ötven-ötvenöt éves. Azt hiszem, egy kicsit eltévesztette a születési idejét, pár száz évvel ezelőtt kellett volna élnie, mikor a mai modern berendezésű életünk nem nivellálta annyira az embereket. Mikor még a társadalmi berendezés nem volt olyan, hogy groteszkké vált benne minden nagyobb lendület, minden hevesebb fölindulás. A nagyság, egyszerűség nem tette a primitivség hatását, az igazság, a jóság és nagy-lelkűség nem volt kénytelen mindenféle álkön-tösbe bujni, hogy komikussá ne válják. A régi, daliás időkben lett volna helyén az Etédy István alakja. Azok közt az emberek közt, kik éppen olyan nagyok, mint egyszerűek, kik sem lelkük

merész lendületét, sem szívük forró érzését nem röstelik. Egyáltalában olyannak adják magukat, mint a milyenek, mert egyéniségük szuverénitása nem tűr meg semmiféle pózt vagy komédiát.

Már külseje is olyan meglepő, mintha egy régi világból szakadt volna közénk. Magas, széles vállu férfi, csodálatosan szép, fehér hajjal és különös, borongós, dióbarna szempárral. Azt hiszem, fiatal korában nem lehetett szép férfi, most csodaszép öreg ur. Vannak ilyen arcok az asszonyok közt is. Fiatal korukban éppen csak csinosak és csodaszép, fehér haju matróna lesz belőlük. Mig ellenben sokszor hallottunk feltűnő szépségekről, kik valóságos boszorkány tipussá vedlettek át. Mi ez tulajdonképpen? Én azt hiszem, hogy mikor az ifjuság elmulik, az üdeség elhervadt s szóval a fizikai szépségnek vége, egyszerre dominálni kezdenek a lelki tulajdonságok, a jóság, a nemesség, a nagylelkűség, a szív és az ész s ezek varázsolják széppé aztán az arcot.

Katinka kisasszony, a kinek kedvéért tulajdonképpen én az Etédy-házban élek, csinos tizennyolc éves leány. Kicsike, de nagyon arányos termetű. Legszebb rajta a haja, mely egészen világossárga, a szó szoros értelmében arányos színű. Nagyon vidám, nagyon őszinte lélek, de azt hiszem, tulságosan érzékeny. Van egy kü-



lönös tulajdonsága, a mit eddig még nőben soha sem tapasztaltam, az, hogy bámulatos jóakarattal néz mindent és mindenkit — még az asszonyokat is. Mindenkiiben csak a kedves és jó tulajdonságokat látja meg — ismétlem — még asszonytársaiban is. Nemesak hogy nem beszél soha senkiről semmi rosszat, de valósággal fizikai kin számára, ha előtte cselekszenek ilyesmit. Ilyenkor kényelmetlenül izeg-mozog és mivel unatkozni ő sem szeret, hirtelen másra tereli át a szót. Ezekben a kis átkerelési manőverekben igen ügyes, sőt mondhatnám elmés is. Egyáltalában az ilyen, ugynevezett jóakaratu és jóindulatu nők nagyon unalmasak szoktak lenni, de Vajda Katinka nem unalmas, nem egyhangú, sőt határozottan ötletes, elmés és leleményes. Csakhogy nála az ötlet, az elme és lelemény, mind a jóindulat szolgálatában áll. Bámulatos leleményességgel fedez föl jó tulajdonságokat, szépségeket, kedvességeket ott is, a hol mi nyomát sem látjuk. S ebben a dologban néha éppen úgy meglepi, mulattatja, leköti az embereket, mint mások a rosszakarattal, emberszólással, csipkelődéssel. Azt hiszem, lelki szemének berendezése másforma, mint a többi emberé. Eleinte azt hittem, jó szíven és megbocsátóképességén fordul meg a dolog — és bámultam, később rájöttem, hogy lelki szemének berendezése más, mint a közönséges embereké. Csak a jóra, a szépre, a nemesre reagál

tekintete, a rosszat, a csunyát és alacsonyít meg sem látja, észre sem veszi, mint a hogy vannak beteges szemü emberek, a kik bizonyos színeket nem tudnak meglátni.

Hogy engem az első nap megszeretett, az természetes. Nem vagyok sem rossz szívű, sem alacsony lelkű, de ha az volnék is... Szegény kis Katinka, a jó Isten őrizzen meg tőle, hogy valami hitvány emberrel kerülj valaha össze, mert bizonyára nem tudnál ellene védekezni.

Katinka árva leány, éppen úgy, mint én. Ő is nagyon korán vesztette el szülőit. Anyjának testvére, Etédy István vette magához, de mivel nagybátyja agglegény volt és soha sem házasodott meg, Katinka volt az urnő a háznál mindig.

Ezzel a hatalmával igen keveset élt. Igaz, hogy nem is volt szüksége rá, mert bálványozta mindenki, nagybátyjától kezdve le egész az utolsó cselédleányig. Vannak ilyen teremtések, kiknek csak meg kell állni egy ajtó előtt, hogy az rögtön kinyílják előttük, csak óhajtaniok kell valamit, hogy rögtön teljesüljön, minden szív kész örömmel nyílik meg előttük, minden lélek örömmel fogadja el őket. A természet ritka és kivált-ságos ajándéka ez a szerencsés természet s kétségkívül nagyon boldoggá is tenné az illetőt, ha nem járna vele az a mimóza érzékenység, mely kép-telen a szenvedés, a bánat, vagy akár csak a ridegség elviselésére is.



Két hét óta vagyok itt s úgy ismerem Katinkát, mintha testvérem volna, különben bajosan is lehetne másként. Szinte lehetetlen őt nem ismerni, a ki mindig olyannak adja magát, mint a milyen, ki a képmutatásnak, a színjátszásnak még külső fogásait sem tudja. S ha megismerte az ember, lehetetlen nem szeretni.

Együtt járunk a nagy parkban, aztán ki-megyünk a mezőre és az erdőbe. Lábunk alatt suhog az avar, én szeretem ezt a különös suhogást hallani, de Katinka nem. Egyáltalában nem szereti a sárga, száraz leveleket s a szeptemberre is haragszik, mert rövidek a napok. Ezen aztán elbeszélgetünk, elvitatkozunk egy kicsit, míg Katinka hirtelen a pesti életre tereli a beszédet:

— Ki nem állhatom a nagy bálokat. Oly feszesek, oly unalmasak s a mellett mindig akkora a tolongás, hogy táncolni sem tud az ember. Szeret táncolni, Éva?

— Nem tudok táncolni.

Katinka egy pillanatra rám nézett, aztán csodálkozva mondja:

— Az lehetetlen. Ugy-e tréfál velem?

— Nem tréfálok. Gyermekkoromban tanultam ugyan, de aztán nem volt alkalmam többet gyakorolni. Különben is, azt hiszem, semmi tehetségem nincs hozzá.

— De hát soha sem próbált meg táncolni ugy magától? Hiszen olyan isteni ...

— Lehet. Azoknak, a kik szeretnek táncolni, mind így ragyog az arcuk, ha szóba kerül a dolog. De én meg sem próbáltam. Nagyon hiu vagyok s ha nem tudok valamit nagyon szépen csinálni, inkább belé sem fogok.

— De hát mit fog csinálni, ha majd a télen multságokra megyünk? Mert a nagy bálokból, ha csak lehet, kihuzom magamat, de lesznek házimultságok, estélyek, hát maga mit csinál ott, Éva?

— Majd vigyázok a legyezőjére, a sáljára, a virágjaira. Mint a hogy egy jó öreg nénihez illik.

Katinka elkacagta magát.

— Jó, öreg néni! Ott ül a sarokban! Hahaha!

Hirtelen végignézett rajtam nagyon komolyan és nagyon figyelmesen.

— Tudja, hogy maga nagyon szép? — mondta pár pillanat múlva.

Olyan komoly, elfogulatlan hangon mondta rólam ezt a bírálatot, mintha ott sem lennék. Elnevettem magamat.

— Annál jobb. Hallottam leányokról, a kiket azért nem vett el az udvarlójuk, mert csunya nő gardirozta őket. A megriadt férfi ilyenkor így szól magában: „Teringettét, ez a gyönyörű angyal is ilyen lesz pár év múlva“ és rémülten menekül. Egy szép mama mindig reklám a



leányának s egy rendes arcu gardirozó néni legalább is nem rontja meg a férfiak kedvét.

— Ne beszéljen így, nem akarom!...

— Bántja talán a dolog?

— Nagyon. Olyan fiatal és olyan szép. Magának még nem szabad gardirozó néninek lenni.

— De mikor az vagyok, Katinka.

Láttam, hogy nagyon szomorú lesz az arca, átnedvesül a tekintete. Egy kicsit mulatgatott ez a túlzott érzékenységgel, de nem tagadom, egy kicsit bosszantott is. Semmitől sem irtózom annyira, mintha sajnálnak. Ha valóban szerencsétlen lennék, akkor is nagyon bántana a dolog.

— Kedves Katinka, próbáljuk egymást megérteni. Nem vagyok olyan fiatal, a hogy gondolja, mert már huszonnégy éves elmúltam. Ez már a maga jóakarata mellett sem nevezhető serdülő kornak. De azért ne nézzen ilyen ijedten rám, én soha sem leszek szeszélyes, szerencsétlen vén leány. Ez a szerencsétlen állapot csak azoknál a boldogtalan teremtetéseknél áll be, kiknek soha sem volt más életcéljuk, vágyuk, gondolatuk, csak a férjhezmenés. Az élet célját önmagunkban kell keresni és megtalálni, ha azonfölül megadatik nekünk a családi boldogság is, annál jobb. De elsősorban is, mindnyájan emberek vagyunk s csak azután nők vagy férfiak. Elsősorban mint embereknek kell magunkban, magunkért

életcélt kitűzni, s csak azután jön a férfiui vagy asszonyi életcél. Igaz, vagy nem?

Katinka leszakított az egyik fáról egy aranyhárga levelet és tenyerére fektette. Aztán oly figyelmesen nézte az apró levélkét, mintha minden ért és minden hajlást meg akart volna olvasni rajta, csak pár pillanat múlva felelt:

— Igaz, addig míg nem szeretünk senkit. Akkor aztán nincs külön emberi cél, nincs külön emberi méltóság, csak szerelem.

Egyetlen egy szót sem válaszoltam. Minek is? Elértem célomat. Biztos voltam benne, hogy Katinka soha sem tesz nekem bizalmas vallomásokat, bármennyire szeret is. Nem volt közlékeny természetű, azonfölül meg az én lényem sem olyan, mely provokálja a bizalmasságot. De hát egy ilyen fiatal és ilyen őszinte lélekbe akkor néz belé az ember, a mikor akar. Én ugyan nem akartam most titkait kémlelni, teljes jóhiszeműséggel vezettem a társalgást, de ha láttam, ugyanis jó, hasznát fogom majd venni, ha szükség lesz rá.



### III.

Az esték csakugyan nagyon hosszúak. Összeszorulunk a nagy ebédlőben és vacsora után sokáig beszélgetünk. Később Etédy ur be-megy ujságjaival együtt dolgozó-szobájába, mi pedig Katinkával rendesen előveszszük az új angol regényt és olvasunk. Katinka angol tudománya meglehetősen gyarló, főnhangon olvas és gyakran rászorul a segítségemre.

Én himezgetek és magyarázgatok. Katinka azonban félóra alatt alaposan megunja így a mulatságot, kiveszi a himzést a kezemből és átvisz a szalonjába:

— Jőjjön, jőjjön, most meg fogom kinozni.

Leül a zongorához és én gyönyörűséggel hallgatom. Mert én ugyan nem tudtam semmiféle zenét megtanulni, de nagyon szeretem, ha szépen játszanak. Katinka pedig igen szépen zongorázik s ő ezt nagyon jól tudja minden szérensége mellett is, a multkor meg is mondta.

— Azt hiszem, zongoratanitással meg tudnám keresni a kenyeremet? Mi?

— Hogy jut ilyesmi eszébe?

— Csak úgy. Ha egyszer meg kellene lenni a dolognak. Mit gondol, Éva? Nem tehetek róla, de nekem nagyon tetszik az, ha valaki meg tudja keresni a kenyerét. Maga nagyon büszke lehet, Éva.

— Én, büszke?

— Igen, láttam, hogy a multkor postalványon takarékpénztárba küldte azt az összeget, a mit a bácsitól kapott.

— Nos és nagyon büszke volt az irásom az utalványon?

— Ne tréfáljon, Éva. Én csak arra gondoltam, hogy milyen benső megelégedéssel gondolhat ilyenkor saját magára. Aztán meg maga takarékos is.

— Ez az én helyzetemben nem erény, hanem kötelesség.

— Kötelesség?

— Ugy van, az. A multkor az erdőben beszéltünk az emberi életcélről. Az én életcélom az, hogy a mennyire lehet szabad, független és tiszta életet tudjak élni. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha egy kis tőkét gyűjtök magamnak. A pénz alapján nem jelentene semmit, sőt nagyon utálatos dolog volna, ha arra nem használnók, hogy a szabadságot, a függetlenséget és a tiszta, uri



életet biztosítsuk magunknak árán. Persze, én nálam még nevetséges erről a dologról beszélni, én még olyan távol vagyok a céltől, de kötelességem mindent megtenni, a mi ehhez az ut-hoz vezet.

Katinka fölállt a zongorától és megölelt:

— Maga nagyon erős, Éva.

— Ez nem erő, édesem. Számot vetettem a körülménynyel és a szerint rendeztem be életemet. Ha megkérdeztek volna előre, mikor még atomképpen lebegtem valahol a világűrben: „Éva, akarsz élni?“ Hangosan és erőteljesen tiltakoztam volna: nem, nem! És nem csak ha saját szerény sorsomról van szó, hanem ha egy királyleány életét ajánlják is föl, akkor sem kérek belőle. Ámde ha már itt vagyok, kötelességem, hogy körülményeimhez és viszonyaimhoz képest jó, tiszta és rendes életet biztosítsak magamnak, már a mennyiben rajtam áll.

Katinka sokáig nézett rám.

— Ugy beszél, mintha nyolevan éves volna. Olyan megdöbbenően okos...

— Hogy már unni kezd, ugyebár?

— Hallgasson! Tudja, hogy igazságtalanságot beszél. Most jőjjön szépen, mutatok magának valamit, öreg néni.

Gyöngéden átvezetett a másik szobába, melyet ő öltözőnek használt. Az egyik fala tükör

volt végesvéig. A szoba fényesen ki volt világítva és Katinka egyenesen a tükör felé vezetett:

— No, most köszönjön szépen az öreg néninek.

Magam sem tudom miért, de elpirultam. Meglepett a saját arcom és alakom. Termetemet soha sem láttam még ilyen magasnak, hajamat ily feketének, arcomat ily rózsásnak. Tudtam magamról, hogy szép alakom és türhető arcom van, de e pillanatban határozottan szépnek láttam magamat.

Katinka gyönyörködött zavaromban s vídáman tapsolt, míg csak meg nem fordultam.

— Bolondot csinál belőlem, Katinka. Késő van, menjünk lefeküdni!



#### IV.

Már három hete itt vagyunk Budapesten és erősen benne élünk az ugynevezett nagyvilági életben. A mi engem illet, — milyen nevetséges, hogy az ember mindig a saját becses személyével foglalkozik leginkább, — a mi engem illet, különös izgatottság fogja el lelkemet ebben az életben, melyet eddig csak a könyvekből ismertem.

Egyébként ez az ugynevezett nagyvilági élet egy szikrát sem kellemetlen. Sőt ellenkezőleg, percről-percre látom, hogy a tiszta, uri és izléses életmódhoz bizonyos anyagi jólét szükséges. Talán ha ezt megmagyaráznák az embereknek, takarékosabbak volnának. Anyagi függetlenség nélkül nincs erkölcsi függetlenség. És én végtelenül takarékos vagyok.

Pedig nekem semmi okom sincs a panaszra. Az Ur Istennek kedve telt egyszer abban, hogy abszolút tökéletességű embereket teremtsen és én az Ur Isten eme csodái közé kerültem. Nem vagyok tulságosan áradozó természetű, sőt e papir-

nak még azt is bevallom, hogy ők talán jobban szeretnek engem, mint én őket, de én is teljes szivemből ragaszkodom hozzájuk.

Az uralom különben már majdnem teljesen a kezemben van. De ez korántsem olyan kellemes, mint az ember hinné. Nem szoktam a felelősségtől félni s ha már vállaltam, nem is térek ki a leszámolás elől. De vannak napok, amikor úgy érzem, mintha Katinka sorsa teljesen a kezembe volna letéve és ilyenkor megborzongok.

Ez a kis leány minden engedelkenysége mellett is végtelenül makacs. A lágy, passzív lelkek rejtőző energiája él benne. Ezek a kedves teremtések járószalagon vezethetők, mint a kezes bárányok. Sokáig, néha egy egész életen át. De ha aztán föltámad bennük a lappangó energia és egyszer *akarnak*, akkor hiába minden. A ház összeomlik, talán romjai alá temetkeznek és pusztulnak, de őket helyükből meg nem mozdítja sem szép szó, sem könyörgés.

Ezt pedig éppen a kaszinóbál után vettem észre rajta.

Igaz, ez a bál, volt egy kis kellemetlenségem miatta. Semmi áron sem akartam elmenni. Először, mert nem szeretek és nem tudok táncolni, másodszor, mert úgy gondoltam, hogy illőbb, ha Katinka valami rangjabeli hölgygyel gardiroztatja magát. Nem vagyok tulságosan szerény, sőt e papírlapnak azt is bevallhatom,



hogy kevés embert találtam, ki akár karakterben, akár elme, akár judicium dolgában többet érne nálam. Ám ha az ember komolyan érzi saját becsét és komoly oka van érezni, — legyen szerény. Legyen szerény önmagától, önmagában, saját elhatározása folytán, nem várva, míg rákényszerítik. A szerénységnek csak így van értelme, másként megaláztatás a neve.

Egyébként a hány saját becsét igazán érző embert találtam, az mind szerény volt. S bizonyos, hogy az én tartózkodásom, szerénységem is csak álcázott gőg. Az angol poéta azt tanácsolja a nyereséget hajszoló kalmárnak, hogy: „végy embert oly áron, a mennyit megér és add el, a mennyire tartja magát.“ A kalmárnak rajtam is meg volna a rendes polgári haszna.

Azonfelül meg vannak bizonyos társadalmi szokások, melyekkel az ember csak tizenhat éves korában dacol. Én, a mi engem illet, soha sem éreztem kedvet a dacoláshoz. Mindenkinnek föltétlen jogában áll, hogy társaságát megválogassa. Ez olyan elemi szabadság, melyben senkit sem szabad megzavarni. Az embernek van egy föltétlen biztos eszköze, melylyel védekezhetik az ellen, hogy nem látják szívesen; nem kell tolakodni és ezzel vége.

Természetes, hogy eme böles prédikálások után mégis elmentem a bálba. Nincsenek elveim, s nem szeretem az izetlenkedést s mikor Etédy

István mint szivességet kért tőlem ezt a dolgot, — hát megtettem.

S nem bántam meg, mert nagyon jól éreztem magamat. Igaz, hogy nem táncoltam, de szeretem a szépet, a jót, csak nézni is. Nagy gyönyörűségem telt a hullámozó emberáradatban. Lassankint kezdem belátni, hogy én ugynevezett társaságlény vagyok. Jól éreztem magam itt, a nagy, fényes sokaságban, az éles, vakító világosságnál. Szeretem a selyemsuhogást és a sok fekete frakkot... Mi ez? Éva, Éva, te elfelejtetted, hogy csak Katinka kisasszony társalkodónője vagy?!

Hát aztán? Ki tilthatná meg, hogy azért éppen úgy kivegyem a részem az örömből, mint akármelyik gentry-leány? Ha már ott voltam, nem vágtam fancsali arcot. Katinka igen jól mulatott, végigtáncolta az egész éjszakát. A táncosai közt, úgy látszik, Fehér Kálmánt tüntette ki legjobban. Hosszu, nyulánk, szőke fiú, nem nagyon szimpatikus, de azt már megtanultam, hogy soha sem szabad azon csodálkozni, hogy ez vagy az a fiatal ur miért tetszik felebarátnénknak? A szerelemnek megvannak a maga titkos utai és céljai, mi legokosabban teszszük, ha nem sokat kutatunk e rejtelmekben, mert úgy sem találunk semmit soha.

Éva! Éva! Bizony sokkal fiatalabb vagy te, mintsem gondoltad. Vagy talán hitted volna



valaha, hogy téged az ugynevezett leányos diadal boldogsággal tölt el? Lássuk csak. Ha nem is beszéltem ezekről a dolgokról, de mindig tudtam, hogy a melyik nő nem lehet feleség és anya, annak csonka az élete. De viszont úgy éreztem, hogy én magamban, egyedül állva is vagyok valaki. Ha egyéb nem, ember. Mint annak, vannak külön céljaim, vágyaim itt a világon. Mik azok? Még magam sem tudom, de bizonyára megtalálom. Az bizonyos, hogy semmihez sincs különösebb tehetségem. Tehát társalkodónő, nevelőnő leszek. Egész életemet át? Lehet. De az bizonyos, hogy mindig erősen megállok a helyemen, bárhová helyez a sors. A legszörnyűbb helyzetben is meg lehet élni s az enyém nem a legszörnyűbb. Hogy nem is legboldogabb? Hát aztán? Egyszer egy nagyon okos asszonytól hallottam, hogy minden ember sápitezik a miatt, hogy nem nyerte meg a főnyereményt, de egy sem örül azon, hogy nem ütötte meg a guta. Pedig a gutaütés gyakoribb dolog, mint a főnyeremény. S ha nem jobbak nálunknál azok az embertársaink, a kiknek simán és boldogan folyik életük, bizonyára nem rosszabbak azok, kik a kinok kinját szenvedik át lelkükben. Minden ostobaság közt, mit az ember elkövethet, legostobább a hiába való zugolódás és sopánkodás.

És mégis, mégis, mindezeket tudva, értve

és vallva, szép dolog lehet egy egész, boldog, tiszta életet élni. Akkor jutott eszembe, mikor Domokos László mellém ült és megkérdezte:

— Tulajdonképpen miért nem táncol?

Elnevettem magamat.

— Nagyon sokan kérdezték ezt már ma este, ugy-e?

— Szerénytelen vagyok, ha azt mondom, hogy igen.

— Nem is tagadhatná el, hiszen már régóta figyelem. Legalább harminc uriembernek felelt már erre a kérdésre, ugyebár, fog felelni nekem is?

— Oh, igen. Nem tudok táncolni, ennyi az egész.

— Komolyan?

— Olyan hihetetlennek tartja, a mit mondok?

— Nagyon hihetetlennek, hiszen muzsika minden mozdulata.

Ránéztem komolyan s ő kissé röstelkedve mondta:

— Ostobaságot beszélek?

— Hagyja csak, báltermekben nem szoktunk filozofálni. De hát ön? Önnek nincs más dolga, mint megfigyelni a petrezselymet áruló hölgyeket?

— Nővéreimet gardirozom.



Már az imént észrevettem két szurósszemű, hervadásnak indult kisasszonyt. Egyformán vannak öltözve, egyformán savanyu az arcuk s fáradt a tekintetük s egyformán haragosan, illetőleg megvetőleg néztek végig az imént rajtam. Meg vagyok róla győződve, hogy ezek a Domokos László nővérei, bár semmiképpen sem hasonlítanak a testvérükhöz.

— És a gardirozás nem engedi meg a táncot?

— Talán megengedné, de nincs hozzá kedvem. Kissé nehéz a lelkem, nem illik hozzám a tánc. Tudja, kérem, a magyar ember voltaképpen csakugyan arra született, hogy itt éljen és haljon. Ha el kell mennie hazájából, fölötte szerencsétlennek érzi magát.

— Ön utazik?

— Igen, holnapután.

— Hosszabb időre?

— Esztendőkre. Vasutat építünk Afrikában.

Mi volt ez? Ezt az embert mindössze két órája ismerem. A dolgai nem tartoznak rám, mint a hogy valószínűleg ő sem törődik az enyéimmal. És mégis különös, rejtelmes szomorúság borult a lelkemre, mikor ezt az utolsó szót mondta. Ma sem tudom, miért néztem rá mosolyogva, mikor a szívem fájdalmasan összeszorult. Szégyeltem talán, hogy észrevegye rajtam.

— Esztendőkre? — mondtam és a szeme közé néztem.

— Igen, esztendőkre. Vasutat építünk Afrikában. A vad emberek sem szeretnek már gyalogolni és a jó szívű angolok kényelmes expresszeket rendeznek be a számukra.

Ő is mosolygott. Én szerettem volna még valamit kérdezni tőle, de ez a mosoly a lelkembe fojtotta a szót.

Később aztán nagyon komolyan folytatta:

— Az ember soha se tulajdonítson tulságos fontosságot az érzelmeinek, ez csak ellágyítja és munkaképtelenné teszi. A szükség kemény szó, de ebben válik az ember emberré. Ha minden kedvünk szerint történnék, könnyű volna élni.

— A lemondás mögött sok köny rejlik.

— Minden emberi dolog mögött köny rejlik, ezért nem szabad nagyon kutatnunk bennük. Egyébként bocsásson meg, ha elszomorítom, de ezt a mondást nem én találtam ki, hanem egy római költő.

— Az igazságért soha sem szabad haragudnunk s az igazság elől soha sem szabad kitérnünk. Ez oktalanság és gyávaság.

— Ön pedig nagyon bátor leány.

— Csak annyira vagyok bátor, a mennyire emberi méltóságom megköveteli. Különben...



— Különben...

— Ön bizonyosan mulat az én böleselkedéseimen.

— Igaz, ezek nem báli terembe való dolgok, de biztosítom, hogy nem tudok mulatni, a lelkeim ebben a pillanatban nagyon is komolyan vesz mindent. Ne sajnálja tőlem azt a pár jó szót, a mit adott. Egy kis tőkét csak kell magammal vinnem, ha elmegyek.

Katinka pihenni jött mellém s a beszéd félbeszakadt. Szerencse is, mert a szurós szemű kisasszonyok már táncolni sem tudtak mérgükben. Mi bánthatta őket? Hogy testvérük egy társalkodónővel foglalkozik? Ez biztosan az ő tekintélyüket is csorbitja. Komolyabb dologtól csak nem féltek. Hiszen Domokos László holnapután megy Afrikába, vasutat építeni.

Katinkától aztán megtudtam, hogy a két hervadt arcú kisasszony huga Domokosnak s így nem lehetnek idősebbek huszonhat-huszonnyolc évesnél, de vannak leányok, kik hervadtan és savanyuan jönnek a világra.

Azután, azután hazajöttünk. Csak futólag láttam, hogy Fehér egy szál rózsát kapott Katinkától. A kis leány nagyon boldog volt. És én? Én nem vagyok kis leány és ha valaki nekem két nappal ezelőtt azt mondja, hogy ennyit össze lehet firkálni egy báli éjszakáról, akkor én azt a valakit... De így csak magamnak mondha-

tom: csacsi vagy, Éva! Vén ábrándozó, romantikus csacsi!... Az embernek tizenhét éves korában kell keresztül esni az első bálján, akkor természetes, érthető, sőt talán poétikus is ez a nagy hatás. De így... Menjünk aludni!...



V.

Fehér meglátogatott bennünket s Katinka boldog.

Ismétlem, soha sem szabad csodálkoznunk azon, hogy ez vagy az az ember miért ragaszkodik bizonyos személyhez? A szerelem nem akarát, nem elhatározás, nem szándék, nem karakter, sőt még nem is az izlés dolga. Lehet, hogy a mi választásunkon éppen úgy fognak csodálkozni, mint mi csodálkozunk a másén. De mindegy...

Igyekszem jóakaró szemmel nézni ezt a fiatal urat és fájdalom, semmi jót sem tudok rajta találni. Nagyon szintelen, nagyon gyöngé, ugynevezett gerinctelen lélek. Ha valami határozott, rossz tulajdonság volna benne, talán jobb volna.

Félek, hogy a Katinka boldogsága e fiatal ur kezébe van letéve. S félek, hogy e fiatal ur keze nagyon is gyöngé. Egyébként várjunk, hiszen egyebet úgy sem tehetünk.

Ma mulatságos délutánom volt, meglátogatott a nagynéném. Szemmel láthatólag nagyon meg volt döbbenve. Mellesleg megjegyezve, kedves nagynénémnek irtam, mikor Etédynél állást foglaltam, de eddigelé még semmi életjelt nem adott magáról.

Látom arcán, szaván, hangján, hogy nagyon zavart. Az Etédyék fényes, vagyonos háztartása elfogódottá tette s hozzá még látnia kellett azt, hogy ezek közt az igazán uri emberek közt én nem vagyok cseléd.

A mint körülnézett szobámban, úgy látszik, tisztába jött a helyzettel, mert viharosan megölelt és így szólt:

— Évikém, édes... Milyen boldog vagyok, hogy ilyen jó sorsban tudlak.

— Nem panaszkodom, — mondtam és nagy karosszéket toltam nagynéném elé.

— Blanka és Ilus nagyon sajnálják, hogy el nem jöhettek, de hidd el, annyira el vannak foglalva, igazán nincs egy szabad percük sem. Látogatásról-látogatásra, zsurról-zsurra, színházból bálba, oh, édes Istenem, milyen robot ez az élet...

Kifejeztem őszinte részvétemet. Nagynéném idegesen folytatta:

— A mellett annyi perfidiának van kitéve az ember. Nem is képezed, milyen romlottak az emberek. Ugy volt, hogy lmegyünk a kaszinó-



bálba, a gyermekek fényesen mulattak volna és tudod, ki tette tönkre az egész tervet, Szántóné az ő gaz perfidiajával, majd egyszer elmondom neked az egész dolgot.

Udvarias és kötelességszerű kíváncsiságot mutattam, ámbár őszintén szólva, inkább azt szerettem volna tudni, hogy vajjon micsoda forgószél hozhatta ide kedves nagynénemet?

— Képzeld, édesem, — folytatta, — Ilus ma reggel kezébe veszi a lapot és a bálban szereplő hölgyek közt ott látja a te nevedet is. Érdekes, valami névrokonod van a fiatal társaságbeli hölgyek közt.

Aha, megvan! Nagyon szerettem volna szemébe kacagni a jó asszonynak, de tudtam, hogy a legnagyobb hatást úgy érem el, ha közömbös és hideg maradok, míg a fölvilágosítást megadom.

— Téved, kedves néni, én magam voltam a kaszinóbálon.

A néni elsápadt, világosan láttam, mint fehéredett el az arca. Édes Istenem, sejtett már ilyesmit, de most, a kétségbeejtő bizonyossággal szemben elvesztette a fejét. Nem, ezt soha sem fogja megbocsátani nekem, hogy én jelen lehettem egy előkelő bálon, hová az ő leányai hiába vágyakoztak.

Egy pillanatig az ugynevezett kinos szünet állt be. Nem vagyok gonosz szívű és most már szerettem volna megvigasztalni, de a szerencsét-

len megint elrontotta a dolgát, mert felém fordult:

— Nagyon kellemetlen lehet egy társalkodónőnek az ilyen bálokon a helyzete. Etédyék megkímélhetnének téged az ilyesmitől, ha egy kis gyöngédség volna bennük. Az uri társaság természetesen nem tekintheti magával egyenlőnek a fizetett kísérőnőt. Már pedig te születésednél fogva vagy olyan előkelő, mint ők s nem a te hibád, hogy most saját magadnak kell a kenyeredet megkeresni. Előttem ez csak növeli az értékedet, de fájdalom, nem mindenki gondolkozik olyan liberálisan, mint én...

Nagynéném, a mint éppen szükséges volt, úgy változtatta az elveit és gondolkozásmódját. S a mi a legérdekesebb, íóformán öntudatlanul ment nála ez az átváltozás. Az asszonyok közt különben megdöbbentően sok az ilyen ingó-bingó lélek. Nálam a gondolataim, érzéseim, világfelfogásom változása mindig egy kisebb, vagy nagyobb mértékű lelki földrengéssel járt s míg rendet nem csináltam benső világomban, bizony erősen meg is sínylettem az ilyen metamorfózisokat. Nagynéném az egyik órában feudális urnő volt, a másokban liberális, minden előítélettel szakító, modern asszony. Azt az utat követte, a melyik éppen jobban megfelelt céljának. Célja pedig csak egy volt: a leányait férjhez adni.



Az emberek, az események, az egész világrend csak annyiban birt rá fontossággal, hogy volt-e valami közük a leányok férjhezmeneteléhez? Ha nem volt, akkor még a földrengésről sem vett tudomást, ha volt, akkor a tücsök ciripelése is óriási emóciót keltett lelkében.

Most például óriási módon fölizgatta, hogy én egy bálban voltam, hová az ő leányai nem mehettek és tovább kellemetlenkedett.

— Persze, persze, nem minden emberben van gyöngédség. Ezek az Etédyék a legrettegetesebb helyzetbe hoztak, mikor elcipeltek magukkal egy bálba, a hol társadalmi állásodnál fogva semmi, de semmi keresni valód nincs. Szegény Évikém, milyen rosszul érezhetted magad a sok gögös ember között. Milyen kellemetlen lehet egyedül, elhagyottan ülni, a nélkül, hogy akadna egy jóérzésű férfi, a ki foglalkoznék veled...

Nem vagyok angyal és éppen keményen közibe akartam vágni nagynéném részvétellel teljes áradásának, mikor kinyílt az ajtó, az inas lépett be, egy igen szép és izléses rózsabokrétaival.

Vajjon miért futott minden csöpp vér az arcomba, úgy, hogy még nagynéném is észrevette? Honnan tudtam teljes bizonyossággal, hogy a virágbokréta tőle való? Éva!... Éva!... te szentimentális, vén leány!... Huszonnégyszáz...

éves korodban fogsz így írni: *Tőle, Róla* stb. Egy kicsit szégyenlem magam . . .

Egy kicsit szégyenlem és nagyon boldog vagyok. A rózsákhoz egy levél is van mellékelve. Bocsanatot kérek nénémről és föltöröm. A levél rövid, egyszerű és férfias. De hát várhattam-e mást tőle?

Kedves kisasszony!

Ne vegye rossz néven, hogy elutazásom előtt még egy istenhozzádot mondok Önnek. Őszintén szólva, megfordult fejemben az a tölködő terv, hogy fölkeresem, de aztán eszembe jutott, hogy ennek nem sok értelme volna. A mit Önnek mondanom szabad, azért nem érdemes idejéből csak egy percet is elrabolnom, a bucsu-üdvözetemet meg közvetítse az a pár szál virág. Ők tudnak beszélni, mikor nekünk hallgatnunk kell, s oly szerények, hogy nem követelik, hogy szavukat bárki is megértse. Engedje remélnem, hogy nem fog nagyon barátságtalanul nézni a szegényekre, hiszen mire az Ön kezébe jutnak, engem már visz a vonat messzire, keletre. De azért még a messzeségben is fájna, ha tudnám, hogy Önt soraimmal megbántottam és Ön nem érezte ki e csuf fekete betűkből, hogy milyen mélységes, meleg szimpátiával van tele a lelkem, mikor Önre gondolok. Ez a baráti, meleg érzés az Ön számára semmit sem jelent és mégis kérem, ne kicsinyelje, mert ez a legértékesebb



mindazok közt a dolgok közt, melyeket az élet még számomra meghagyott.

Letettem a levelet és sokért nem adtam volna, ha e pillanatban egyedül lehetek. Nagynéném azonban most már semmiképpen sem mozdult, míg végére nem jár a dolognak.

— Szép virág, — kezdte furfangos arccal, olyan különös volt így ezzel az ostoba ravaszsgal az arcán, hogy minden erőmet össze kellett szednem, hogy a szemébe ne kacagjak.

Egyáltalában már régen rájöttem, hogy a legtöbb ravasz ember ostoba. Bármilyen képtelenségnek lássék is állításom, mégis így van. A lelkük annyira telve van kicsinységgel, kétkezdéssel és alacsonysággal, hogy embertársaikról sem tesznek föl soha, soha egy szikrányi lendületet, hitet, vagy nemesebb érzést. Azt mondják, hogy a ki az emberiség alacsony ösztöneire spekulál, mindig jó üzletet köt, én azonban azt hiszem, hogy ez nem áll. Mindenkiel a saját nyelvén kell beszélnünk. S az emberismeret tudománya éppen abból áll, hogy rájőjjünk, hogy hangzik az illető nyelve? Ha például nagynéném őszinte, egyenes kérdést intéz hozzám, lehet, hogy én is elmondom a dolog *külső* történetét. Hiszen voltaképpen semmi sem történt. Az érzéseim, az érzéseim a saját legintimebb ügyeim s én mindig becsületesen és igazságosan végeztem velük.

Most azonban hatalmába kerített valami

gonosz manó és elhatároztam, hogy megkinozom a jó asszonyt.

Szó nélkül elcsuktam a levelet egy kazetába s a rózsákat egy fehér vázába tettem. Aztán hallgattam, hallgattam, konokul, kétségbeejtőn, kitartással.

Nagynéném várt egy percig, aztán erőltetett mosolylyal kezdte:

— Valami hódítás, Évikém?

— A hogy vesszük, — kacagtam könnyedén. — A mai leányok talán hódításnak vennék, én egyszerü figyelmességnek számítom.

— A mi jól esik.

— A mi igen jól esik.

Vésztjósló csönd, aztán megint nagynéném kezdi:

— Az ilyen kis figyelmességekből néha egész regény lesz.

— A jövő az Isten kezében van.

A dodonai jósnő sem lehetett rejtelmesebb, mint én. Nagynéném egy pillanatig lešujtva ült helyén. Meg vagyok róla győződve, hogy szívét emésztő fájdalom hasogatta, mert arra gondolt, hogy előbb talállok férjhez menni, mint a leányai.

De aztán összeszedte magát és így szólt:

— Kedves Évikém, engedd meg, hogy mint nagynénéd figyelmeztesselek valamire. Te szép leány vagy, a mi igaz igaz, mindenütt meglátnak a hol megjelensz. Az Etédyék gyöngédtelensége



egy nem neked való társaságba sodort. Előbb azt hittem, hogy gőgös megvetésben volt részed és őszintén sajnáltalak. Most látom, hogy másképpen áll a dolog, és még őszintébben sajnállak. A kaszinóbálon megláttak, észrevettek foglalkoztak veled. Pedig hallottam más oldalról, hogy sok előkelő leány ült és unatkozott. Tudod mi ez? Ez újabb bizonyítéka a férfiak alávalóságának. Veled foglalkoznak, mert szép vagy, elmés vagy, kedves vagy, (egyszer már a nagynéni is lehet büszke a hugára) de hát minden jó tulajdonságod mellett sem jöhetsz partiszámba. Ha valaki egy urileánynyal foglalkozik, bizonyos mértékben már angazsálva is van vele szemben. Mig egy nevelőnőnek, társalkodónőnek lehet udvarolni, minden kötelezettség nélkül. Ezt csak azért mondom, nehogy hiába töltsed idődet az uri gavallérokkal és elhanyagold azt a kört, a hová házasságod után tartozni fogsz.

Nagynéném megesókolt és kilebegett a szobából, én pedig megint egy tapasztalattal lettem gazdagabb. Sohasem szabad idegen téren harcolnunk. A lelki közönségességet és durvaságot sohasé akarjuk a maga fegyverével visszaverni, mert mi nem tudunk olyan közönségesek és durvák lenni, mint azok, kik e szép tulajdonságokba beleszülettek.

Nem mintha bántott volna nagynéném intelve. Tisztában voltam vele, hogy a szegény

asszony szívét vad keserűség és fájdalom hasogatja. Ugy vett elégtételt magának, a hogy tudott. Bizonyos vagyok benne, hogy nem viseltetik irántam sem gyűlölettel, sem rosszakarattal. S ha leányai férjnél volnának, szívesen nézné az én boldogulásomat is.

Csakhogy elment. Olyan boldog voltam, hogy egyedül vagyok. Kivettem a levelet a kezettából és még egyszer elolvastam. S szívembe vésődött mindenik szava, még az is, a mi nem volt beleírva, csak ott rejtőzött a sorok közt.

Azután odamentem a rózsákhoz és lassan fölējűk hajoltam. Talán a bucsuüdvözetet akartam hallani, mit a gazdájuknak nem volt szabad elmondani. Sokáig így maradtam mozdulatlanul, fölējűk hajolva és én azt hiszem, hogy megértettem, a mit mondtak.

Egy kis bimbót könyedén megérintettem ajkammal... Ej, ha az a valaki tudná, a kit visz a robogó vonat messzire, idegen világ-részbe... És ha tudná is... Neki ott egzisztenciát kell teremteni magának, hallottam idegen emberektől, hallottam, hogy tiz-tizenöt évig haza sem jöhet. Mire hazajön. az én sötétfekete hajam tele lesz ősz csikokkal, és ha valaki tréfásan megkérdezi majd a fehérhaju leánytól, hogy megértette-e a rózsák beszédét tizenöt évvel ezelőtt, a leány lelkében lesz elég bátorság arra, hogy nyugodtan, komolyan így feleljen: *Nem!*



## VI.

Nagyon szégyenlem, hogy a mult napokban olyan szentimentális voltam, mint valami német vénkisasszony. Vagy talán a szentimentalizmus mindnyájunknál beköszönt az ifjúság alkonyán?

Sokat emlegetem önmagamnak a koromat. Mi ez? Óvatosság, elővigyázat? Figyelmeztetés a szív számára, hogy ne érezze magát nagyon fiatalnak, mert ehhez már nincs joga.

Ennek a nagyvilági, zajos életnek, a mit itt élünk, több jó oldala mellett még az a nagy haszna is megvan, hogy az ember nem ér rá a saját érzéseivel bibelődni.

A rózsák már elhervadtak és én eltettem őket, most már nem beszélgetünk egymással.

Egyébként most már tisztában vagyok a Domokos László egész történetével. Pest voltaképpen egy kedves, kis falu, a hol mindenki ismer mindenkit. Csak egy szezonot kell az úgy-

nevezett társaséletnek fölláldozni, már minderről értesülve vagyunk. Felebarátaink számláit és szívügyeit sokkal jobban ismerjük, mint a saját magunkét.

Domokos László azért ment külföldre, mert az a csekély vagyon, mi apja gazdálkodása után még megmaradt, éppen arra elég, ha elég, hogy nővérei, a két kellemetlen, szurós szemű kisasszony valahogy férjhez menjen. Domokos László előtt két ut állt. Vagy megválasztatja magát képviselőnek és a politika útján kistréberkedik magának annyit, a mennyit egy jó nevű és jó megjelenésű ember a mi országunkban elérhet, vagy leteszi a puritánság szegénységi fogadalmát s a mi krajcáros viszonyaink közt kilődik. Egyikhez sem volt kedve. Az elsőttől az uri becsülete, a másodiktól az uri izlése tiltotta el. Elment szélesebb viszonyok közé, hol a dolgozó ember vagyonos ur lehet, ha esze, ereje, ambíciója van. Abba a boldog országba, hol nemesak nagy elmék teremnek, de nagy koncepcióju, szédületes vállalatok is. Az angolok elküldték vasutat építeni Afrikába.

Azt hallom, hogy az építés tizenöt évig tart s hogy Domokos László lekötötte magát erre az időre. A tulajdon nővéreitől hallottam ezt nagy meglepéssel és örömmel elbeszélni.

— Laci mint gazdag ember jön vissza. Most harmincöt éves, akkorára lesz ötven és mint



okos ember, nem gondol ilyen későn a házasságra. Tulajdonképpen az uri családoknál egy-két tagnak mindig aggregénynek kellene maradni, hogy a vagyon ne oszoljon szét olyan nagyon.

Arra gondoltam, hogy ezeknek az embereknek soha sem jut eszükbe, hogy mindenkinek egy élete van s önmaga iránt való kötelessége, hogy ezt az életet a saját maga javára élje le. Ha tiz életünk volna, egyet oda lehetne ajándékozni a testvérnek, egyet a komának, egyet a sógornak. De mikor csak egy van, egyetlenegy! ... Én édes teremő Istenem! ...

Ejh, hagyjuk ezt! Én voltaképpen nagyon önző vagyok.

Beszéljünk inkább Katinkáról. Ez a kis leány aztán maga a megtestesült altruizmus. Az Isten őrizzen, hogy valaki életét kérné tőle, mert ő odaadná, menten odaadná.

Csakhogy mindenki bálványozza. A nagybátyjáról nem is beszélek. Az Etédy István arca valóságos fölragyog, ha rá néz. A mint kezét végighuzza a Katinka aranyos haján, abban van valami megindító, különös szomorúság. Az apa szeretete, bálványozása, imádata mellett ott lappang az a kis melankólia, hogy ez a szép, bájos gyermek még sem az ő vére.

Vajjon Katinka teljes mértékben viszonozza-e ezt a szeretetet? Azt hiszem nem. Le-

gyünk igazságosak, Katinka mindenkit szeret. Hogy lehetne hát éppen jóltevőjével szemben hálátlan? Nem, de a szülői szeretet annyival erősebb, mint a gyermeki hála. Ez áll azoknál is, kiket közvetlen vérségi kapocs fűz össze, de még inkább áll, az adoptálásnál. Etédy István bizonyára nem szerethetné jobban Katinkát, ha a tulajdon gyermeke volna is, de talán Katinka nagyobb bizalommal viseltetnék Etédy iránt.

Különben ki tudja? Katinka lágy, passzív természetű, de bizonyos dolgokban végtelékig makacs és zárkózott. Azonfelül megvan benne az a különös és ritka tulajdonság, mit én lelki szemérmességnek szoktam nevezni: S miután magam sem szeretem a lelkemet ruha nélkül mutatgatni, nagyon megbecsülöm másban ezt a finomságot.

Meg vagyok róla győződve, hogy engem nagyon szeret, de egyetlen egy szót sem beszélt érzelmeiről. Különben, minek itt a beszéd? Látnom Fehér urat jönni és látnom az én Katinkám szemében a lángot felgyulni.

És ebben a bűvös lángban ott fénylik az ő mélységes tiszta érzésének képe. Óh Fehér ur, ha ön sejtené, hogy kicsoda az a kis leány, a ki önt szereti?!

Félek, hogy Fehér ur ezt sohasem fogja megtudni. Bizonyára vannak talpig derék emberek, kik habozás nélkül odaadnák az életüket



azért a nőért, a ki így néz reájuk. Szilárd meggyőződése, hogy mentül erősebb, keményebb és nagyobb egy férfilélek, annál inkább szomjuhozza a lágyságot, a szeretetet, a gyöngédséget. Ám Fehér ur? Ugyan miért tudná ez a nyurga, monoklis, szőke ur az életét odaadni? S egyáltalában mi értelme van annak az életnek, a melyet ő odaadhatna?

Megpróbálok jóakarattal, elnézéssel itélni személyéről, de valami heves antipatia vesz erőt rajtam, ha reá gondolok. Mi ez? Engem ez az ur soha nem bántott, sőt szinte kinosan udvarias velem szemben. Azt hiszem észrevette, hogy valaki vagyok a házban. Ámbár ha azt hiszi, hogy Katinkára a legcsekélyebb befolyásom is lehetne, akkor téved. Katinkára senkinek sem lehet befolyása, ő megy a maga útján. És ki tudja, — hiszen az Ur Isten csodákat is tehet ha akar, — talán a jó uton megy.

Hiszen voltaképpen nem is tudok erről a fiatal urról semmi pozitív rosszat. A mit a társaságban pletykálnak róla, azt ugyan elmondhatnák bármelyik jó módban növekedett uri fiúról. Isten látja lelkemet, nem vagyok a szegénység barátja, sőt mindig mondom, hogy a nőknek voltaképpen soha sem kellene az élet küzdelmeivel megismerkedniök. Sok durvaságtól, sok keserűségtől vannak megkimélve azok, kiket rögtön selymes bölcsőbe fektettek. A nőnek, ha csak

nem valami önálló, értékes egyéniség, (Éva, Éva, remélem, nem magadnak akarsz itt bókolni,) határozottan árt az élettel való közvetlen érintkezés. Mig ellenlen majdnem minden férfi léha, vagy gyöngé, a ki nem próbált meg, legalább kis ideig, a maga lábán állni, a maga energiájából élni.

Ezek után lássuk, mit tudok Fehér urról? Ezelőtt három évvel egy fiatal színésznőnek udvarolt. Van szerencsém ő nagyságát ismerni, nemcsak a szinpadról, hanem a társaságból. Ő nagysága ugyanis nemcsak színésznő, hanem úgynevezett uriasszony is. Férjhez ment egy jónevű, idősebb uriemberhez, de nem szakított sem a szinpaddal, sem a kedvteléseivel. A kedvtelései kissé tulmerészek, de azért mindenütt fogadják, sőt szívesen fogadják. Ez, megjegyzem, egy nagyon különös és izgató rejtély, melyet egyelőre semmiképpen sem tudok megfejteni. Itt van egy szép, jónevű, elmés fiatal asszony, a kit a nők viselkedése miatt bátran kilökhethének minden jobb társaságból, de nem lökik ki. Hihetetlen! Ha az asszony csuf, vagy ostoba volna, még érteném a dolgot, de nem az és mégis megtürik. Eltürik, hogy első legven köztük, hogy elkaparítsa udvarlóikat, hogy minden szezonban új frizurát fedezzen föl és hogy saját találmanyu, csakis ő általa használható szoknyafogással járja a déli korzót.



Ő nagysága különben nemcsak az életben, de a színpadon is elsőrangu komédiásnő. Művészi véna, azt hiszem, kevés van benne. Ellenben egyike a legnagyobb komédiásoknak. Nagyszerűen tud bánni a szemével, a kezével, az arcával, a hajával, kár, hogy a hangja érdes, kellemetlen és közönséges. Azt hiszem, a természetben mégis van némi igazság. Ennek az asszonynak olyan finom az arca, mint egy preraphaelista korban festett Madonnának, olyan vékony és légies a termete, mint a modern plakátokon látható hölgyalakoké. Az ember, ha ránéz, fél a fizikumra gondolni, hogy megsérti vele ezt a plakát-Madonnát. A hangja ellenben durva, kellemetlen, rekedtes, kofahang. S azt hiszem, ez a hang fejezi ki helyesen ő nagysága belső lényét.

Ha ugyan van neki belső lénye. Vannak nők, kiknek ha fölboncolná az ember szívüket, csak szabószámlákat találna benne s azt hiszem, Nóra ő nagysága ezekhez a nőkhöz tartozik. A világ izgató titkokat sejt a keskeny homlok's a kékesfekete hajkorona alatt, én pedig meg vagyok róla győződve, hogy ez az asszony, alapjában véve, teljesen üres lelki teremtés. Nemcsak szíve nincs, de még nem is úgynevezett nagy temperamentum. Ha csakugyan igazak azok a dolgok, melyeket legjobb barátai beszélnek róla, úgy bizonyára nem az érzés, nem a szenvedély, még csak nem is a temperamentum vitte a

bűnre, hanem a kíváncsiság, a romlott nők és elfajult gyermekek közös tulajdonsága.

Nóra ő nagysága különben csakis akkor kezdett érdekelni, mikor a Fehérrel való dolgáról hallottam. Engem nem vesztegetnek meg az ugynevezett színes egyéniségek. A harmadik, vagy negyedik találkozásnál már tisztában voltam azzal, hogy némi elvitázhatatlan elmésségen kívül, ez a hölgy semmiféle kvalitással nem bír, a mi arra inspirálná az embert, hogy foglalkozzék vele.

A Fehérrel való viszonyának sem tulajdonítok nagyobb fontosságot. Azt hiszem, hamar ráismerhettek egymásra és hamar megunhatták egymást. Az asszony unalma annyira őszinte volt, hogy még érdemesnek sem tartotta új pózokat keresni a nagy kellékes magazinban. Ha érdemesnek tartotta volna, vagy tartaná?... Ejh, Nóra ő nagysága lehet igen közönséges teremtés, de ebben a viszonyban mégis ő volt az erősebbik fél. Meg vagyok róla győződve, hogy ő ejtette ki kezéből a fonalat és meg vagyok róla győződve, hogy abban a percben fölvehetné újra, a melyikbe éppen kedve találna rá jönni.

No, de e felől nyugodtak lehetünk. Szédületes, tátongó ür választja el gondolkozásmódot, életnézetemet a Nóráétól, de egyben egyetértek vele. Fehér urat alaposan meg lehet unni.

Megint igazságtalan vagyok. Itt van Ka-



tinka, a ki elmében ér annyit, mint én, érzésben pedig sokkal gazdagabb nálam s mégis e szőke, monoklis urban látja a becsületes és igaz férfi ideálját. Ki tudja, talán a szív ösztönének mégis inkább van igaza? És . . . és a jövő az istenek kezében van.

Vajjon tudja-e Katinka a fiatal ur regényét? Mint nagy társaságban élő hölgy, azt hiszem, hallhatott egyetmást a dologról, de lassankint rájöttem, hogy a rejtett és nyílt célzásokat nem értette meg. Lepattantak lelkéről, vagy nem is hallgatott rájuk. Vannak nők, a kik csak azt hallják meg, a mit akarnak s azt hiszem, Katinka is ezekhez tartozik.

A szalon, a leányszoba állandóan tele van virággal; a Fehér virágjaival. Katinka mámoros boldogsággal jár köztük. Tekintete szinte simogatja a selyemlágyságu virágkelyheket.

Honnan van, hogy a férfiak bizonyos dolgokban olyan vakok és rövidlátók? Nincs az a korlátolt asszonyi szem, a ki már föl nem fedezte volna Katinka lelkiállapotát. Etédy István, egyike a legokosabb embereknek azok közt, kikkel életemben találkoztam és még mindig nem tud semmit.

Nem tud, bár minden nap itt látja Fehér urat, látja a virágokat, hallja Katinka hangját, szemébe néz. Hihetetlen, de még csak nem is sejti, hogy készül valami.

Talán jó volna, ha szólnék? De hiszen, ha eljön az ideje, ugyis megtud majd mindent. A beavatkozás kissé veszedelmes dolog, hiszen én mégis csak a Katinka kisasszony társalkodónője vagyok.

Bármennyire igyekeznék is ezt velem elfelejtetni, én nem felejttem el soha. Az ő végtelen nagylelkűségükre és jóságukra, csak az én végtelen tartózkodásom és szerénységem lehet a méltó válasz.

Etédy István még érkezésünk után behívott magához és akkor a következő társalgás folyt le köztünk.

— Kedves kisasszony, én nagy sziveségre kérem önt. Ne nevezzen tolakodónak és ne gondolja, hogy vissza akarunk élni jóságával. Mindabból, a mit az élet számomra meghagyott, legértékesebb egy vágy; hogy én kis Katinka hugomat boldognak lássam. Katinka gyermek, telve életkedvvel, élvezetvágygyal, azt akarom, hogy így éljen jókedvűen, vidáman és okosan. Önt kérem meg arra, hogy legyen társnője mindenütt. Ne értse félre, a mit most mondani fogok. Ez a kíséret önre nagy terheket ró. Keveset értek a női toilett-ügyekhez, de tudom, hogy mikor szivességre kérjük, nem követelhetjük, hogy jóságában még anyagi áldozatokat is hozzon értünk. A Katinka szabója rendelkezésére áll és kérem, foglalkoztassa annyit s oly mértékben, a



mennyire csak mi irántunk tanusított szívésségénél fogva szükséges.

Elfogódottan beszélt. Szemmel láthatólag nagyon félt, hogy meg talál bántani. Oly gyöngéd volt a hangja, a tekintete, hogy majdnem köny szökött szemembe, mikor feleltem:

— Biztosítom, hogy teljesen megértettem önt, s nagyon ostoba, vagy nagyon gonosz volnék, ha meg nem láttam volna az ön végtelen nagylelkűségét és jóságát, melyet oly gonddal igyekezett elrejteni.

— De szó sincs róla, — kiáltá az öreg ur és valósággal elpirult, mikor a szemébe néztem.

Szerettem volna lehajolni, hogy megcsokoljam a kezét. És ha e pillanatban az ajtón be nem nyit az inas, talán meg is teszem.

Igyekeztem Katinkához és a saját izlésemhez méltón öltözködni. Finoman, elegánsan, de szerényen. Igyekeztem mentül kevesebb költséggel kijönni, mentül inkább hasznukra lenni s mentül több kellemes percet szerezni a háziaknak, de különben nagyon tartózkodó vagyok. Nekem is megvan a magam büszkesége, úgy hívják, hogy: szerénység.

## VII.

A napokban nagynénémnél voltam gratulálni: Blanka menyasszony.

Ha eddig nem lett volna kifejezett életprogramom az, hogy első sorban mindnyájan emberek vagyunk s csak azután vagyunk férfiak és nők, s hogy emberi méltóságunkról soha és senki kedvéért sem szabad megfedkezniünk, akkor most csináltam volna életem számára ebből dogmát. De kezdjük elülről. A világossárga szalokban vagyunk. Már maga ez a bizonyos szalon is nagyon lehangol, elkedvetlenít. Nem szeretem polgári lakásban a szalont, mert nem szeretem ezt a félbrokát butort, az aranyos lábakat, a kicsi puffokat, nappeket s azt a sok minden izlésteleniséget, mit a kárpitos kegyelméből a polgári lakásokban összehordanak. Szalon csak a nagyon gazdag embereknek, vagy a mágnásoknak való, kiknek költségvetése nincs korlátozva, kik megtehetik művészi, grandiózus, vagy régi dolgokkal a termet.

Nagynéném fogadószobája különösen izlés-



telen. Mintha minden butor csak véletlenül került volna ide, az ember nem tudja, hova üljön, merre nézzen? Egyáltalában ez a szoba csak arra való, hogy mélységes kedvetlenséget idézzon elő a lélekben.

Ott ülünk, mereven, feszesen. A nagynéném egy lila selyem házi ruhában, Blanka és Ilus hófehérben, teljesen egyformán öltözködve. Ha tőlem kérnének tanácsot, nyiltan megmondom, hogy gyűlölöm ezt az egyforma öltözködést, mely csak a picinke babákat teszi bájoszá. Felnőtt embernek végtelen nevetséges ez az uniformisos ruházkodás. A testvéri szeretetet csakugyan nem lehet másképpen kifejezni, mintha a csipke, a dudor, a szalag, minden egyformán van feltűzve a ruhára. A legkomikusabb azonban az aranyórájuk. Mindkettőjüknek egy piros koráll-láncon függ egyoldalón, egy helyre tűzve, valami piros tüvel.

Blanka különben nagyon kedves akar lenni. Kétszer is megcsókol és a szívéhez szorít. Elrebegem a szokásos mondókát s ő buzgón szorongatja a kezemet; aztán halk, suttogó hangon beszélni kezd, minden harmadik szava: *a vőlegényem*. Röpké tiz perc alatt megtudom, hogy mint ismerkedtek meg, hogy kérte meg a kezét, mennyire szeretik egymást s hová mennek nászutra? Közben panaszkodik Ilusra, a ki mostanában nagyon kiállhatatlan, no, de nemsokára vége

lesz mindennek. Majd megint áttér a vőlegényére.

— Nagyon sajnálom, hogy Feri nincs itt. Te biztosan nagyon szimpatikusnak találnád, olyan komoly, energikus és megfontolt ember. Nekem főleg az tetszett...

Udvariasan közbevágta, hogy talán lesz szerencsém más alkalommal, vagy a házasság után, de erre Blanka hirtelen észre tért. Eszébe jutott, hogy a nagy boldogság tulságosan leereszkedővé tette s bennem most biztosan kába remények fogamzanak meg. Érezte, hogy bűnös rosszság volna tőle, ha megengedné, hogy átengedjem magam a nagyravágyás álmainak és azt merjem remélni, hogy ő, a leendő Balló Ferencné, asszonykorában is barátkozni fog egy társalkodónővel.

— Ebben a dologban nem tehetek határozott ígéretet, — mondá hüvös, tartózkodó hangon — Ferinek bizonyára elvei vannak, melyekből nem enged semmit, — soha még az én kedvemért sem, mert ő igen energikus férfi. Feri nem szereti az új ismeretségeket s én igazán nem tudom...

— Ez esetben végtelenül szerencsétlen leszek, — de nem fogunk megismerkedni, — mondtam nyugodtan és elvettem a teás-csészét, melyet Ilus nyújtott felém.

A nagynéném a kelengye apróbb részletei-



ről beszélt s én arra gondoltam, hogy jó volna hazamenni; de nem lehet, mert Katinka azt mondta, hogy látogatásából visszatérve, fölcseppet értem s együtt megyünk haza kocsin, így hát most be kell várnom.

A tea hideg és rossz. Van valami keserű, fanyar íze, mely erősen hasonlít az Ilus ábrázatához, a melylyel a teát körülhordja. Blanka, a leendő menyasszony, meg sem mozdul helyéből, hagyja, hogy Ilus helyébe hozza a teát és a szendvicses tálat. Ilus meg is teszi, de oly különös kifejezés ül az arcán, hogy nekem majd a torkomon akad a hüvös és keserű ital. Különben már régen tudom, hogy a két egyforma dresszbe bujtatott testvér, halálosan gyűlöli egymást.

Csöngetés, kopogtatás. Az ajtó kinyílik s egy zömök, kissé kövérkés férfi lép be rajta. A nagynéném szája széles mosolyra huzódik. Blanka szemérmes sikoltással áll föl helyéről. Itt van a vőlegény!

A vőlegény meglehetősen esetlen tartásu, s ügyetlen meghajlásu ember, de korántsem jelentéktelen. S egyáltalában nem az a fajta férfi, a kinek járatlanságból vagy szerénységből származik ügyetlensége. Nem, ez az ur maga a kétlábon járó *Önérvet*. Roppantul el van ragadtatva magától. Szemmel láthatólag igen derék embernek tartja magát.

Ez látszik azon a mozdulaton, melylyel le-

hajol kezét csókolni leendő anyósának. Közben megbotlik egy szőnyegben. A magunkfajta ember ilyenkor elpirul, zavarba jön, Balló ur ellenkezőleg nagyot rug a szőnyegen, miért állt útjában? Van valami felbőszítő abban a mozdulatban, melylyel Blankához közeledik. Meglehetősen nyugodt természetű vagyok s oktalan dűh és fölgerjedés nem szokott hatalmába keríteni, de bizony Isten arculütném azt a férfiembert, a ki így fogná meg a kezemet s így csókolná meg a homlokomat.

Nem mintha Balló ur illetlenül viselkednék. Szó sincs róla... Sokkal korrektebb és megfontoltabb férfi ő, mintsem ilyesmit cselekednék. De valami szultáni gög, valami isteni leereszkedés van minden mozdulatában, minden szavában, mikor menyasszonya felé forul. Még szerelmes, gyöngéd pillantása is fölháborító, így nézhettek a régi szultánok a kiválasztott boldog nőre, kinek a kendőt oda dobták. Valami nyílt arcátlanságot, valami szemérmetlen durvaságot talán könnyebb volna eltűrni, mint ezt a szultáni arcot és tekintetet.

Ès a hangja... Hogy meg van ez az ember elégedve azzal, a mit mond. Milyen pompás szüneteket tart és hogy néz körül bezsebelni a hatást, mit egy-egy mondása kelthet.

Egyébként Balló Ferenc ur nem ostoba ember, nem, nem... Ő ingyen nem koptatja a



száját és nagyon tévednénk, ha azt hinnők, hogy ő a mi mulattatásunkra adja elő eszméit, gondolatait. Ennyire ő nem ereszkedhetik le. Hiszen éppen az imént fejtette ki, hogy a nő mennyivel alsóbbrendű teremtés, mint a férfi. S hogy az asszonyoknak egyáltalában nincs logikájuk. Ezt az állítását igen csinos történetekkel igazolja, a mely történetek igazságát bizonyítja az is, hogy már századok óta ismereteseek.

Nem tesz semmit. A jelenlévő hölgykoszoru vidáman nevet rajta. Blanka kedvesen duzzog és hátat fordít vőlegényének, a mi aztán Balló urat erre az elmés riposztra inspirálja: nos, ugy-e mondtam, most megharagudott, az asszonyi teremtés nem képes logikusan gondolkozni.

Blanka nevetve visszafordul, hogy megmutassa, hogy csak tréfált, mert még a felséges szultán komolyan meg találna haragudni. Oh, nem kell félni semmit, elnézően és jóságosan mosolyog, a hogy illik az erős, kiváló, nemes férfinak az asszonyi balgaságon és gyöngeségen mulatni. Így mosolyoghatnak az óriások a gyermekek játékán. Oh, hogy utálok ezt az embert!

Tulajdonképpen semmi okom sincs rá. Hiszen olyan mulatságos a dolog. Lám, most megint beszélni kezd. Kifejti elveit jövődő házaseletét illetőleg. Elmondja, hogy a férfi mekkora áldozatot hoz, mikor föláldozza szabadságát

és milyen kevés nő tudja fölfogni ennek az áldozatnak a nagyságát. Ránézek Blankára . . . Most, most fog fölugorni és megmutatja Balló urnak, hogy merre van a szalon ajtaja.

De nem; a fehérruhás szende menyasszony mosolyog. Sőt, mi több, mosolyog a leendő anyós is. Igaz, hogy az ő mosolyának van valami kegyetlen éle, mintha csak azt mondaná: „Csak beszélj, csak vickándoazz, most még tied a szó és a hatalom, de majd esküvő után . . . majd esküvő után jövünk mink . . .“

Egy futó pillantást vetek az órára. Szeretném, ha már Katinka csöngetne. Ez a komédia ugyan nagyon mulattató volt egy darabig. De most már undort és szégyent érzek. Hogy engedti magát egy nő így megalázní?

Csöngetnek. A szalonajtón Katinka lép be. Elegáns, prémes ruhájában, kipirult arcával oly bájos, oly édes, mintha világosság, fény, derű jött volna vele be a szalonba.

Bemutatom nagynénémnek. Valami nagy, boldog büszkeség látszik a néni arcán. Vajda Katinka, az Etédy István unokahuga, itt nála. Elpirul, sápadt lesz, s alig tudja, hová ültesse előkelő vendégét?

Katinka előkelő és egyszerű, mint mindig.

— Feljöttem Éváért, hogy magammal vigyem. És arra gondoltam, hogy talán nem vesznek rossz néven, ha jókívánataimat is elmon-



dom? A kedves leányát csak látásból ismerem, de a boldogság kötelességeket ró az emberre. Mi nagyon önzők vagyunk és nem tudjuk magunktól azt az örömet megtagadni, melyet egy boldog ember látása nyújt. Azoknak pedig, kiket a jó Isten így kiválasztott, el kell tünni a mi tolkodásunkat.

Édes, szép, bájos Katinkám! Mintha nem ismerném a te tartózkodó, finom lelkedet. Mintha nem tudnám, hogy miattam, csakis miattam jöttél föl ebbe a házba!

Pár percig maradtunk. A bucsuzásnál mintha könnyek csillogtak volna a néném szemében, az öröm és boldogság könnyei. Tudtam, hogy soha, soha sem felejtí el ezt a mai napot, melyben az Etédy István huga a házában ült. Blanka viharosan megölelt és áradozva mondta:

— Köszönöm jószágodat, Évikém. Remélem, mindig jó szívvél leszel hozzám, hiszen tudod, hogy mennyire szeretlek és ha a magam asszonya leszek, majd még gyakrabban találkozunk...

Bár már a kocsiban volnánk. Vannak dolgok, a melyeket nem bírok ki. És székgyennel valóm be, hogy nem a közvetetlen rosszóság, vagy gonoszóság hat rám ilyen lesujtólag, hanem a lelki közönségesség.

## VIII.

Katinka ravaszkodik, de milyen bájos, milyen édes az ő ravaszkodása.

— Kedves Évám, — fordul hozzám egy márciusi délután, — magának beszélni kellene a bácsival.

— És miről beszéljek a bácsival?

— A nyaralásról.

— Hát még nincs megállapított program?

— Ugy volt, hogy a juliust valamelyik fürdőn töltjük. Én pedig szeretném, ha az egész nyarat lent töltenénk a falunkban.

— Akkor lent fogjuk tölteni, az bizonyos.

— Szeretném, ha néhány kedvesebb ismerősünk lejönné a nyáron.

— Vendégben nem lesz hiány.

— Tudom, hogy van néhány jó barátom, a ki majd fölkeres, de sokkal kedvesebb volna, ha a bácsi szólna nekik itt a szezon végén. Ő pedig olyan, — olyan szórakozott, ha talán megmondanád neki, hogy egy párt, a jó barátok közül...



Elpirult egészen a szeme fehérjéig. Gyöngéd és kiméletes vagyok s nem mosolyodom el s teszem magam, mintha semmit sem értenék. Mintha nem tudnám, hogy Katinka mit akar?

Katinka azt akarja, hogy Etédy István hívja meg falusi kastélyába Fehér Kálmánt.

De hát én legyek a közbenjáró? Miért? Nem vagyok éppen gyáva természetű, de vannak dolgok, melyekért nem szívesen vállalom a felelősséget. Aztán meg az ember a saját életével tehet, a mit akar. Elronthatja, kireparálhatja, átálmodhatja, vagy átstréberkedheti, de a máséval . . . Csak a gyermekek és az együgyűek mernek belenyulni a sors kerekébe, mely ember-társaik életét igazgatja.

Hátha még az az embertárs mindennél drágább és kedvesebb nekünk.

Összeszedem minden bátorságomat, mert nagy bátorság kell ahhoz, hogy fájdalmat okozunk annak, a kit szeretünk és azt mondom:

— Nem mondhatnád-e meg te ezt Etédy urnak?

Katinka piros lett, majd elsápadt, szemmel láthatólag nagyon kinosan érinti az én kiméletlenségem. És én érzem, hogy erőm fogy, hogy nem bírom magam előtt így látni őt, pirulva és sápadva.

— Különben én is megmondhatom, ha kívánod.

— Köszönöm, most már nem kívánom.

Nagyon udvariasan, nagyon szelíden mondja ezt, de én tudom, hogy valami megszakadt a lelkében és ez a valami soha többé egészszé nem lesz.

Katinka nem lesz többé hozzám az, a ki volt. Én, én mindig az leszek számára, a ki eddig voltam.

Egyébként ez lehet csak egy pillanatnyi benyomás, még pedig hamis benyomás. Ime, azóta pár hét telt el és Katinka éppen olyan szíves, éppen olyan kedves irányomban, mint eddig volt. A hangja mintha valamivel szertartásosabb lenne, egyébként lehet, hogy ez is képzelődés.

A szezonnak vége. Már csak e héten megyünk ide-oda s lankadtan, fáradtan járjuk a társaságot, mely így tavasz felé valóban elviselhetetlen. Mindenki fáradt, mindenki unja a másikat s egyiknek sincs elég erkölcsi bátorsága, hogy visszavonuljon.

Fehér Kálmán most már mindennap itt van és Etédy István még mindig nem sejt semmit.

Ez a tudatlanság talán onnan származik, mert Etédy ur Katinkát gyermeknek tartja. Itt nőtt föl a szeme előtt s bizonyára egy percre sem jutott eszébe, hogy nagy leánya van. Többek közt ebben is különbözik a gyámapa az igazi apától.



A Katinka apja, ha élne, örömmel és gyönyörűséggel gondolna arra, hogy nagy leánya van. Édes terveket főzne gyermeke jövőjéről és boldoggá tenné az első kérő jelentkezése, míg Etédynek halvány sejtelme sincs arról, hogy Katinka nagy leány, hogy férjhez fog menni és ha valaki erről beszélne neki, bizonyos mélabus szomorúság fogná el lelkét

Bizonyára semmi sincs oly távol Etédy István lelkétől, mint az önzés. De az is bizonyos, hogy a vérbeli rokonok közt van egy titkos érzés, melyet más egyén nem vehet át. Etédy István talán akkor sem szerethetné jobban Katinkát, ha vérbeli édesapja volna, de másként szeretné. A szülői érzésnél van egy még szebb és boldogabb érzés, az a szeretet, melyet a nagyapa érez unokája iránt. A szülő mindig akarja, hogy unokái legyenek, mert fájának, vérének hallatatlanságát látja az új nemzedékben. A legszeretőbb gyámapában sincs meg az az érzés, hiszen a kis ujszülötthöz az ő nevének semmi köze. Nem az ő erényei és hibái támadnak föl újra a kis sarjadékban. S születése sem töltheti el azzal a mámoros, részegítő örömmel, mely egy nagyapa szívét eltölti, mikor első unokáját megpillantja. Mintha fényes, diadalmas győzelmet aratott volna a halálon, a megsemmisülésen, az örök sötétségen.

Ilyesmivel próbálom magyarázni a rejtelt

met, hogy miért nem gondol Etédy István Katinka férjhezmenetelére soha?

Vagy ha gondol egy pillanatig rá, igyekszik elhessegetni magától a kellemetlen gondolatot, mert neki ez kellemetlen, az bizonyos. Ha Katinka férjhez megy, a férj és a gyermek foglalja el az első helyet szívében, ő nem lesz egyéb, mint boldogságának melankólikus tanuja.

Hiszen ha még biztosak volnánk a boldogságról...

Éva, Éva, nem szégyenled magadat, milyen neveltséges, ostobaságokat beszélsz. Nem volna-e sokkal okosabb, ha kitepnéd ezt a lapot a füzetből? Nem vagy már tizenhat éves, hogy romantikus és nagyhangu frázisokat csinálj a boldogságról. Ki merné mondani, hogy találkozott már életében a boldogsággal s ha igen, le tudná-e rajzolni arcát, meg tudná-e mondani, hogy milyen uton kell indulni, hogy rátaláljunk? Nem vagyok tulságosan szenvedélyes természetű, az érzéseimnek nem tulajdonítok valami tulságos nagy fontosságot, de ha valaki azt mondaná most nekem huszonöt éves koromban, adok egy évet, melyet úgy élhetsz le, a mint kedved tartja, aztán rögtön meg kell halnod, akkor én...

Milyen ostobaság!... Senki sem kértett tőlem semmit s nekem nincs kinek felelnem. Elég aktuális probléma áll előttem, nem kell lehetetlenségeken törnöm a fejemet.



A haldokló szezonban találkoztam a szurós szemű Domokos kisasszonyokkal.

Az egyik előhozta a bátyját is:

Rengeteget dolgozik és keveset költ. Azt írja, hogy az élet ott olcsó s mivel ráér az ember, hát sokat dolgozhatik. Mire visszakerül, tizenöt év múlva, gazdag ember lesz belőle.

Tizenöt év! Szeretném tudni van-e vagyion, a mi érdemes lenne arra, hogy érte tizenöt évet odaadjunk az életünkből? Hogy a családjáért teszi? Vajjon ez a nagy önzetlenség nem gyilkos bűn-e? Vajjon az anya, a testvér csakugyan arra való, hogy a szeretet ürügye alatt ránkborulva, megfojtsa személyes vágyainkat, egyéni életünket.

Éva! Most már másodjára pirulok érted. Hogy gonoszszívű vagy azt nem szégyenlem, de hogy ostobaságokat fecsegsz, azért pirulok. Nem felelek a kérdéseidre, inkább én kérdek tőled valamit? Törődnél-e te a család és az egyén problémájával, ha annak a problémának a hőse X. vagy Y. ur lenne? Nem, téged nem bántana a dolog egy cseppet sem s felőled X. vagy Y. ur huszonöt évig is ülhetne Afrikában. Hát akkor minek hazudsz? Miért nem kiáltasz föl őszinte keserőséggel: haragszom, szenvedek, mert a sors elvette tőlem az egyetlen férfit, kit szeretni tudtam volna.

Most már megvan, leírtam. Egy kicsit szé-

gyenlem magamat, de jobb az ilyen dolgokban tisztán látni. Hát igen, én azt hiszem, hogy ő volt lelkem párja s ha el nem szakadunk egymástól . . .

Ej, ki tudja, ő hogy gondolkozott a dologról? Talán nem tettem rá kellemetlen benyomást, de lehet, hogy a vasuton ülve, már el is felejtette, hogy egy bolondos vén leánynyal beszélgetett a kaszinóbálon. Sokkal erősebbnek és okosabbnak látszik, mintsem, hogy oktalan kesergésnek adja magát át. Hát én vajjon kesergek? Nem végzem-e rendesen dolgomat? Nincs-e jó kedvem, nem vagyok-e szomorú tőle és a hozzáfűzött érzésektől függetlenül? Egyikünk sem szentimentális, egyikünk sem arra teremtdött, hogy egy lehetetlen álmot sirasson egész életén át. Az álom — álom marad s a való élet megy a maga útján, s mi is megyünk vele. És mégis, — hiszen e lapokat senki sem látja rajtam kívül, — nem bírom életemet elképzelni e kósza, bolondos álmok nélkül. Tőlük függetlenül, sőt esetleg ellenükre fogom berendezni életemet, de azért érzem, tudom, hogy velem vannak és míg csak lelkem össze nem törik, velem is maradnak. Tudom, hogy nincs értelmük, nincs jelentőségük, mégsem válnék meg tőlük soha, semmi áron, mint a hogy nincs olyan kincs, melyért odaadnám azt a száraz, elhervadt rózsacsokrot, mely ott fekszik egy faragott kazettában, szekrényem legfelső polcán.



## IX.

Itt vagyunk falun. Május van és én igen keveset hoztam el magammal a pesti borus gondolatokból.

Egyáltalában napról-napra jobban látom, hogy természetem mennyire nyárspolgári. Nem tudok keseregni, kétségbeesni visszahozhatatlan, elérhetetlen célokért. Lelkem semmiképpen sem hajlik a tragikum felé. Egyáltalában nem bírok tulságos nagy fontosságot tulajdonítani sem magamnak, sem a velem történő dolgoknak. Azután meg az egész élet olyan rövid, vajjon érdemes-e olyan nagy zajt csapni vele, mint a legtöbb ember teszi?

Nem, nem érdemes. Az ember körülnéz és szinte bódultan nézi az ifju májust, mely az idén mintha legszebb köntösébe öltözött volna a tiszteletünkre.

— Kinek a tiszteletére? Kétségkívül az enyémmre. Szeretnék nevetni. Mint a hogy mindig nevetek, ha egy frázis az eszembe jut, de

azért csodálatos, rendesen szépen kikerekített és megfogalmazott frázisokban szoktam gondolkozni.

Különben csekélységemen kívül van itt még más is, a kiért a májusnak érdemes tolettet csinálni. Itt van Katinka, Etédy ur, itt van Fehér Kálmán és egy nagynéni.

A nagynéni Etédy ur unokatestvére, igen barátságos, uri hölgy akar lenni. Hogy minden fáradozása sikertelen, annak bizonyára nem ő az oka, hanem én. Engem tudniillik végtelenül fölháborít, ha valaki leereszkedik hozzám és tudtomra adja, hogy tisztel és becsül. Mintha egyáltalában törődném az ő érzelmeivel és gondolataival.

Irma néni különben csillagkeresztes hölgy, de valahányszor velem beszél, mindig elmondja, hogy „a munka nemesít“, „kunyhóban is doboghat nemes sziv.“ „A szegény ember is lehet becsületes“ stb. Ezeket a bölcse mondasokat már eléggé tudom a harmadik elemi osztályu olvasókönyvből, de valahányszor a méltóságos asszony egyet-egyet elmond, mindig olyan szerénydiadalmas arccal várja a hatást. Meg van róla győződve, hogy lelkileg mindnyájan térdreborulunk az ő liberálizmusa és nemeslelkűsége előtt. És oly diszkréten, oly jóságosan mosolyog, mint a kinek terhére van a hódolat.

Azt hiszem, már említettem e lapokon,



hogy nem szeretek vitatkozni, de a méltóságos asszonynak következetesen és elvből mindig ellentmondok. Olyan feudális és arisztokratikus elveket hangoztatok, mintha Esterházy hercegnő volnék. Vitatkozom a vér és a származás befolyásáról s egyéb olyan dolgokról, melyeket részben ostobaságnak, részben rég letárgyalt dolognak tudok és hiszek. Vannak bizonyos dolgok, melyekről minden felnőtt embernek megvan a maga határozott véleménye, melyek már szinte életfilozófiává jegecesedtek benne s én ezekről a dolgokról úgy vitatkozom, mint egy gimnázista.

Egyébiránt nagyon a méltóságos asszony ellen bizonyít, hogy eddigelé még Katinka sem tudott benne semmi dicséretes, vagy kedves tulajdonságot fölfedezni.

A méltóságos asszony kedvtelve beszél roszzat a többi rokonokról, a kik állítólag mind gyűlölik Katinkát és mind haragusznak Etédy urra. Meg kell különben emlitenem, hogy ő méltósága nem beszél oktanul és hiába. Ő nem tartozik az ugynevezett pletykás asszonyok közé, kik ok nélkül összehordanak hetet-havat. Az ő előadásának, — ha ítéletem nem csal, — célja van. Lehet, hogy sokkal komolyabb célja, mint a mit eddig ki birtam találni. Eddig tudniillik, bizonyos gyermekes dicsekvést látok minden szavában. Mikor még kis gyermekek voltunk és a szegény Gábor testvérem élt, mindig megkér-

deztem szegény jó anyámat, „ugy-e, Évike jó?” Anyám igenlő válasza nem elégített ki, mert még azt is hozzátettem: „ugy-e, Gábor rossz?” Szükségem volt a mások gonoszságaira, hogy az én erőnyem annál fényesebben ragyogjon.

Különben hagyjunk békét ő méltóságának, a ki lehet, igen jószívü, igen derék asszony, ha nem is sikerült a társalkodónő magas tetszését megnyernie. Annyi bizonyos, hogy rossz idegei vannak, mert a könnye hamar megindul. Egyik gazdasági cselédnek meghalt az ura, valami tölgyfa agyonütötte az erdőn. A méltóságos asszony úgy sirt, mint a záporoső. Mindnyájunk épülésére kijelentette, hogy az a szegény asszony most éppen úgy szenved, mint egy grófné. Aztán diadalmasan körülnézett, hogy mit szólunk az ő liberális, elfogulatlan gondolkozásmódjához? Nagyon kedvetlen voltam és nagyon izléstelennek találtam ő méltóságát, könnyeivel és liberáлизmusával együtt. Másnap Katinkával meglátogattuk a szegény özvegyet és megtudtuk, hogy Etédy ur gondoskodott jövőjéről.

Csodálatos, de még mielőtt hallottam volna a dologról, tudtam, hogy így lesz.

Katinka most nagyon boldog. Olyan boldog, hogy szinte sugárzik az arca. A méltóságos asszony elutazása előtt fölkeresett szobámban és bizalmas eszmecserére méltatott.

— Kedves Évám nem is hiszi, hogy mi-



lyen zavarban vagvok. Azt sem tudom, elmondjam-e magának a dolgot, vagy sem?

Tiszteletteljesen megjegyeztem, hogy ezt egészen uri tetszésére bízom.

— Maga okos leány, Éva és biztosan észrevette, hogy az én drága kis Katinkám szive megszólalt.

Nyugodtan, egy szempillarebbenés nélkül hazudtam, hogy nem vettem észre semmit. A méltóságos asszony egy pillanatilag zavarba jött. Nem tudta, hogy együgyűnek tartson-e, vagy képmutatónak? Míg e két hizelgő föltevés közt habozott, édeskés, barátságos, kék szeme egészen szürkévé és élessé vált. S a mint így megkeményedett, szürke szemével élesen végig mért, mintha egy pillanatilag világosan láttam volna magam előtt a méltóságos asszony lelkét.

Csak egy pillanatilag tartott az egész. Aztán megint a régi, barátságos, leereszkedő mosoly ült ajkára.

— Nem baj, nem követek el indiszkréciót, ha nyiltan elmondok magának mindent. Hiszen maga, édes Évám, (szerettem volna neki valami nagy gorombaságot mondani ezért a birtokragért), természetesen a családhoz tartozik. Mindnyáján úgy szerettük, mintha köztünk élt és nevelkedett volna.

Egy pillanatilag hallgatott. Nyilván hálám

és elragadtatásom kitörését várta, de mivel én nem szóltam, kénytelen volt folytatni.

— El sem hiszi, édes Évám, mennvi nyugtalanságot álltam ki a kis hugom miatt. A mi körünkben rettenetes csapás, ha valaki elvesziti az édesanyját.

(Mintha más társadalmi körben örömnapiak tartanak az ilyesmit.)

— Etédy mindenképen kiváló ember, a ki megható nagylelkűséggel gondoskodott huga gyermekéről. De hát férfi... S az anya pótolhatatlan.

Megtörölte könyező szemét, én még mindig vártam, hogy mi célja van előadásának?

— Etédy ur nagylelkűsége folytán Katinka ugyyszólván teljesen elvesztette többi rokonai jóindulatát. Rajtam kívül alig érdeklődik sorsa iránt valaki. Édes anyjának van ugyan egy testvérnénje, de az házassága miatt annyira megharagudott a szegény asszonyra, hogy többé nem közeledtek egymáshoz, különben sem lakik Magyarországon. Szóval Katinka teljesen egyedül áll és rajtam kívül, a ki kis gyermekkor óta szeretem, senki érdeklődésére nem számíthat.

Bátorkodtam megjegyezni, hogy Etédy ur gyermekének tekinti Vajda Katinka kisasszonyt. S a ki Etédy ur szeretetére épít, az sziklára épített.

— Igaza van, kedves gyermekem, de ő még-



sem anya. Én úgy éreztem, hogy Katinka mellett elhunyt édes anyját pótolom, míg itt vagyok és figyelmeztettem bátyámat, hogy gyámleánya szerelmes Fehér Kálmánba.

Éreztem, hogy a vér gyorsan fut fel s le az arcomból a szívembe s vissza. Óriási izgatottság fogott el, de azért uralkodtam magamon. Éreztem, hogy nem szabad semmiféle vigyázatlan kérdést tennem, mert nem az a fő, hogy Irma öméltósága lásson világosan az én lelkemben, hanem nekem kell olvasni az övében.

— Etédy István nem volt elragadtatva a dolog által. Nem tudom mi oka van reá, de nem nagy szimpátiával nézi Fehér Kálmánt? Nézeitem szerint ellenszenve teljesen megokolatlan és érthetetlen. Fehér Kálmánt mindenképpen derék, kiváló embernek tartom. — És maga édes Évám, hogy gondolkozik maga a dologról?

Ahá, a méltóságos asszony megunta a bokr mellől való leselkedést, bujkálást, elvesztette a türelmét és nyíltan mellemnek szegezte a puskát.

— Nekem, méltóságos asszonyom, igazán nem lehet véleményem ebben a dologban. Fehér urat absolute nem ismerem. De ha ismerném is, állásom, helyzetem ebben a házban nem olyan, hogy véleményt merhessek mondani ebben az intim családi ügyben.

— Maga nagyon is szerény, Éva, a bátyám igen sokra becsüli önt.

— Ez csak az ő jósága és nem az én értékem mellett bizonyít. Ha mások elnézők irántunk, nekünk annál szigorubbaknak kell lennünk önmagunk iránt.

— Lehet, hogy igaza van, mindenesetre dicseretére válik, hogy így gondolkozik (már megint szemembe dicsér, mintha valami jó paripa, vagy idegen nyelvet nem értő cseléd volnék), de azért mégis arra kérem, ha szóba kerül ez a dolog, álljon Katinka pártjára. Nagyon boldog volnék, ha kis hugomat boldognak látnám.

Meghajtottam magamat.

— Én is boldognak érezném magamat, ha méltóságodnak bármiképpen szolgálatára lehetnék. De nem hiszem, hogy ebben az ügyben tehetnék valamit. Katinka kisasszony érdememen felül kitüntet szeretetével, de bizalmával nem dicsekedhetem és nem dicsekedhettem soha. Egyetlen egy szót sem ejtett el előttem soha, melyből benső lelki állapotára következtethetnék. Egyébiránt én teljesen értem és méltányolom tartózkodását, a lelki szemérem van olyan fontos, mint a testi. S annál az embernél, ki uton-útfélen mindenkinek megnyilatkozik, csak egy utálatosabb teremtes van, a ki erőszakkal be akar törni a másik benső világába s ki akarja csikarni a bizalmat, melynek csak önként ajándékozva van bece és fontossága. A mi pedig Etédy urat illeti, ő elég erős és nagy lélek, hogy



cselekedni és határozni tudjon, ha kell s nem hiszem, hogy az én véleményemnek ő előtte csak a legcsekélyebb fontossága is volna.

Igyekeztem udvarias lenni, de azt hiszem, a hangom mindegyre keményebb és ridegebb lett. Nem akartam, hogy így legyen, de beszédem végén már a hangom volt ur én rajtam s nem én a hangomon. A méltóságos asszony elébb bámulva, majd megütközve hallgatott. Egy pillanatig össze is huzta homlokát, mintha közbe akart volna vágni, de aztán mégis végighallgatott. Nagyon haragudhatott rám, — mert mosolyogni kezdett. S minél keményebbé vált a hangom, annál nyájasabban és szeretetreméltóbban mosolygott. Biztosan eszébe jutott, hogy én sokkal kisebb és alantasabb lény vagyok, semhogy őt megbánthatnám. S ő rangjának és méltóságának tartozik azzal, hogy ne vegye észre azt, a mi sértő élűvé tette beszédemet. Vajjon mit akart, mikor közbejárásomat kérte? Jót nem, azt biztosan tudom. Azaz csak sejtem. A méltóságos asszony fátyolt borított a lelkére, a fátyol az a jóságos, szives, leereszkedő mosoly, melylyel az én beszédemet végighallgatta.

Mikor bevégeztem, odajön hozzám és gyöngéden vállamra teszi kezét:

— Nincs igaza, kedves gyermekem, Etédy István igen-igen sokat ad az ön véleményére. Nagyra becsüli önt, a mi egészen természetes,

hiszen azt maga, édes Évám, teljes mértékben meg is érdemli. Most már mennem kell Katinkához s így sajnálom, hogy ezt az érdekes társalgást abba kell hagynunk. No, de még lesz alkalmunk folytatni, azt hiszem... Isten vele, kedves gyermekem, biztosítom, hogy a legkellemezebb benyomásokkal távozom öntől s ha valaha valamit tehetek érdekében, boldog leszek...

Mosolyogva libben ki szobámból, én pedig elképedve állok helyemen. Megfordulok és a tükröbe téved pillantásom, olyan ostoba az arcom, hogy hangos kacagásba kell kitörnöm. Hanem ő méltósága lefőzött, csunyán lefőzött... Ha nem tudott kihasználni céljaira (még ugyan nem tudom, mik lehettek céljai?), legalább szépen és előkelően vonult vissza. Annyi azonban bizonyos, hogy egy megátalkodott és soha ki nem engesztelhető ellenséget szereztem magamnak ez alatt a félórai barátságos csevegés alatt.



## X.

Tegnap Etédy István behívott dolgozószobájába, azt mondta, hogy beszélni akar velem.

Nagyon jól tudtam, hogy Katinka sorsáról van szó és a szívem nyugtalanul dobogott, mikor a küszöböt átléptem. Tartozom magamnak egy vallomással, meglehetősen önző vagyok. Nehezen melegszenek föl az emberek iránt s a mint én elbirom igazítani a dolgaimat segítségük nélkül, szeretem, ha ők sem igen alkalmatlankodnak nekem. Bizonyos korban az embernek már kész az ítélete és a világfölfogása s emberi voltának, emberi méltóságának tartozik azzal, hogy önállóan intézkedjék a saját dolgaiban. A tanácsot kérő ember a legtöbb esetben gyöngye ember, a tanácsot adó azonban mindig lelkiismeretlen. Ha az illető, ki dolgának minden csinját-binját ismerve, nem bír határozni, hogy határozhasson az idegen, kinek mindig csak féligazságokat, félérzelmeket vallanak be, a mi nem is lehet másként.

Éva, Éva, szeretném tudni, miért irtad le mind ezt a haszontalanságot? Csak azért, hogy most tulajdonmagad cáfold le önmagadat. Bizony reszkettél te a Katinka sorsáért s bizony eszedbe jutott, bár szállna meg a Szentlélek ihlete, hogy lehetnél böles, mindent tudó, mindent előre látó. Éva, Éva, tegnap fészülködés közben két ősz szálát találtál a hajadban s még mindig nem tudod, hogy az embernek csak addig vannak elvei s az ember csak addig objektív, míg idegen, közömbös emberekről van szó. Ellenben, a hol szeretettjeink sorsa forog szóban, ott eldobja a tiszteletreméltó elveket s a közbecsülésben álló objektívást, s észreveszi, hogy örülden kalimpál a szíve, mint a hogy én észrevettem, az Etédy ur szobájának küszöbén állva.

Ha nem tudtam volna, mennyire szeretem Katinkát, úgy e pillanatban sugta volna meg a szívem. De hát végre is bent vagyok a dolgozóban. Nagyon szeretem ezt a szobát, pedig a fényes butorzatu kastélytermek közt talán a legegyszerűbb. Nagy, kényelmes, angol butor, de a szobában nincs semmi komorság. A fal fehér s a függönyök egészen világosak. Ugy utálok a dolgozószobák nehéz, komor, sötét függönyeit, melyek nyilván a férfiszellem komolyságát és mélységét akarják képviselni. A mi különben olyan derültté és barátságossá teszi a szobát, az a sok virág, a rengeteg sok virág. Állványon, asztalon,



kandallópárkányon, a hol csak egy kis hely van üresen, mindenütt virág, virág... Mezei virág s a kert büszke, pompás szépségei vegyesen. Etédy ur ezt az egyetlenegy fényüzést engedi meg magának s én értem s méltánylom az izlését.

Barátságos mosolylyal kínál helyet és én leülök az egyik nagy karosszékre. Etédy ur velem szemben foglal helyet. Az arca teljesen megvan világítva s én oly tisztán, oly élesen látom minden vonását, mintha márványba volna faragva. S megint csak konstatom, hogy ennél szebb, nemesebb, tiszteletreméltóbb arcot soha életemben nem láttam.

Különös érzés fog el, valahányszor Etédy urral vagyok. Ez az érzés soha sem fogott el semmiféle emberrel szemben sem. Szinte szégyenlem magam a bolondos vágyért, mely elfog, de nem tehetek róla. Igenis, szeretném, nagyon szeretném, végtelenül boldog volnék, ha Etédy ur valamiképpen hozzám tartozna, ha valami elszakíthatatlan kötelék volna köztünk, ha nekem jogom és kötelességem volna őt szeretetemmel körülvenni, szóval, — eh, milyen bolond vagyok, — szeretném, ha Etédy István édesapám volna. Kimondtam, hát már nem is szégyenlem magamat annyira. Bár jól érzem, hogy milyen gyerekes és naiv gondolatok csálnak szemembe könyet; de újra, meg újra arra gondolok: milyen jó volna, ha édesapám volna. Az apámat

egészen kicsi koromban vesztettem el, arckép tudtommal nem maradt utána, de valahányszor rágondolok, az Etédy István arca jelenik meg lelkem előtt.

S minél tovább gondolkozom a dolgon, annál kevésbé látom nevetségesnek. S ha valaha Etédy ur megtudná gondolatomat, — a mi persze lehetetlen és képtelen dolog — talán nem is haragudnék meg érte. Sokszor jut eszünkbe, ha egy-egy férfival találkozunk: ezt az embert tudnám szerelemmel szeretni, ha úgy hozná a sors. S bizonyára nagy kitüntetés ez a férfiről, ha egy igazi nő gondolja róla, de mennyivel nagyobb kitüntetés, mikor azt gondoljuk egy férfiről: szeretném, ha ez az ember az édesapám volna.

Nagyon is sokat foglalkozom magammal és a saját gondolataimmal, pedig most nem rólam van szó, hanem Katinkáról. Ime, Etédy István is róla beszél:

— Bocsásson meg, ha fárasztom. És ne tartson nevetségesnek, ha tanácsért, utbaigazításért önhöz fordulok. Ha édesapja volnék Katinkának, talán nem kellene önt terhelnem, ámde így úgy érzem, hogy nem tudok a kellő tárgyilagossággal látni és ítélni. Szükségem van segítségére.

Meghajtottam magamat és pár rövid szóban biztosítottam, hogy mindig és mindenben rendelkezésére állok.



A tekintetem bizonyára többet mondott, mint a szavam, mert Etédy gyönyörű, dióbarna szemében valami különös, jóságos mosoly jelent meg.

— Mióta házukba lépett, kedves és szeretett családtag lett nálunk s bizonyára, ha rajtam áll, az is marad mindig. Tudom, hogy milyen érzelmekkel viseltetik Katinka iránt s ezért fordulok önhöz. Ismétlem, ha édesapja volnék Katinkának, talán nem is kellene önt fárasztanom. De így... Lássa, kedves kisasszony, az ember ötvenhat éves korában már tisztában lehetne a saját lelkével, én szégyennel vallom be, hogy pár nap óta különös örvényeket és sötétséget fedeztem föl benne. És megvallom, ez a dolog kissé megijesztett. Igen, kedves Éva kisasszony, pár nap óta félek magamtól és bár eddig szilárdan biztam abban, hogy becsületes ember vagyok, most ez a hitem is megtántorodott.

Önkéntelenül is elmosolyodtam. Ő is mosolygott, de csak egy percig, aztán megint nagyon komolyra vált a hangja.

— Az unokanővérem figyelmeztetett arra, hogy Katinka szíve már nem szabad. Hogy figyelmeztetése helyes volt, azt onnét tudom, hogy Fehér Kálmán tegnap megkérte a Katinka kezét.

Tehát megtörtént. A jó Isten áldása le-

gyen az én kis érzékeny szívü, mimóza lelki barátömön. Mert szívemben mindig annak tekintetem őt, bár jól tudom, hogy csak alkalmazzottja vagyok és külső viselkedésem mindig ehhez volt szabva.

— Őszintén beszélek önnel, kedves kisasszony, én másforma vőt kívántam volna magamnak. Azaz... ej, miért titkolnám gyöngeségemet vagy bünömet, én még soha sem gondoltam arra, hogy valaha nőm is lesz. Katinka itt nőtt föl a szemem előtt és én mindig gyermeknek tekintetem. Hiba volt, tudom, de nem tehetek róla. Nagyon szerettem a gyámleányomat, de lehet, hogy kissé önző módon szerettem, mert soha, soha nem jutott eszembe, hogy ezt a szeretetet, a természet törvényei szerint, szükségképpen meg kell osztanom másokkal. S hogy ugyaneme kérlelhetetlen természeti törvények miatt, az én alakom háttérbe fog szorulni szívében. Nem mentegetem magam s nem szépítem bünömet, az első órákban nagyon fájt nekem a dolog. Szégyennel valloam be, hogy szenvedtem egy olyan dolog miatt, a miért egy igazi apa boldog lenne. De már elmúlt. Én megmagyaráztam magamnak, hogy önző, lelkiismeretlen ember vagyok s ha azt akarom, hogy pirulás nélkül nézhessek az emberek szeme közé, meg kell változnom. Azt hiszem, már leküzdöttem minden bünös gyöngeséget, de mióta ilyen galádságon



kaptam magamat, nagyon bizalmatlan vagyok s azért fordulok önhöz segítségért, utmutatásért. Mondja meg ön nekem, képesnek tartja-e Fehér Kálmánt arra, hogy gyámleányomat boldogítsa? Nem merek ebben egyedül határozni. Ha nemmel felelek, félek, hogy megint a sátán kísértése tévesztett meg s nem Fehér Kálmánban van a hiba, hanem az én önző szívemben. Ha pedig igennel felelek, megint félek, hogy csak azért teszem, mert végképpen meg akarok szabadulni attól, a miben bűnös voltam. A Katinka jövője mindennél drágább előttem s mikor ennek biztosításáról van szó, gyávább és gyámoltalanabb vagyok a gyermeknél. Ön jó, okos és erős. Mondja meg nekem, hogy mit kell tennem?

Éreztem, hogy megnedvesedik a szemem és lehajtott fővel ültem helyemen, mereven bámulva a perzsa szőnyeg fantasztikus cirádáit. Vajjon miért szorult úgy el a szívem? Mi hatott meg annyira, hogy ha teljes erőmből nem uralodom magamon, hangos sirásban török ki? Talán az, hogy mint vad idegen kerültem be egy előkelő, uri családba - ime, világos bizonyítékát kaptam, mennyire birom szeretetüket és becsülésüket? Vagy az, hogy megnyilatkozott előttem a maga fenséges szépségében az Etédy István lelke. S ez a megnyilatkozás megint erőssé tette bennem a hitet, hogy az Uristen saját lelkét lehelte az emberbe? Vagy az, hogy kezemben tar-

tom a Katinka sorsát és jövődjét? Ki tudna ezekre a kérdésekre felelni.

Pár percig csönd volt, csak aztán mertem felelni:

— Uram, ne haragudjék meg, ha teljes nyíltsággal beszélek, nemcsak Katinkáról, hanem önről is. Tudom, hogy nagy illetlenség, a mit most mondok, de ön meg fog nekem bocsátani, ha nem tudom elhallgatni. Önhöz hasonló férfi nincs a földön s bármi történjék is velem, én életem legnagyobb nyereségének tartom, hogy önt, uram, megismertem. A mi Katinkát illeti, én azt hiszem, várjunk. Ha önnek volnék, nem adnék egyelőre határozott választ. Várjunk, figyeljünk, ha az érzelmek mindkét részről kiállják a próbát, ám legyenek egymásé. A jövő az Isten kezében van s hinnünk kell, hogy nincsen rossz kezekben.

Egymásra néztünk. A tekintetünk oly szorosra kapcsolódott, mintha egymás lelkébe néztünk volna. Aztán mintha valami különös, mélabus borongást vettem volna észre az Etédy István gyönyörű, barna szemében. Valami különös, reménytelen szomorúsággal, bánatos gyöngédséggel nézett rám... Egy percig tartott az egész, aztán megint megszokott, barátságos mozdulattal nyujtotta kezét.

— Köszönöm jóságát, kisasszony. Hálás leszek érte mindig.



Szerettem volna megmondani, hogy hálás csak én lehetek. Hogyha egész életem arra szentelném, sem viszonyozhatnám jóságát. Szerettem volna lehajolni és megcsókolni kezét, mintha az édesapám keze volna. De nem tettem meg. Az életben annyi sok jó és rossz komédiást láttam, az érzelmekkel annyi csuf visszaélés történt, hogy én reszketek valamit bensőmből elárulni.



## XI.

Azt tanácsoltam, a mit a lelkiismeretem parancsolt, de vajjon jót tanácsoltam-e?

És van-e abszolúte jó, van-e abszolúte ismertem, a lelkiismeretem... Ez mind igen ismeretem, a lelkiismeretem... Ez mind igen szépen hangzik, de én nem vagyok elég nagyképű ahhoz, hogy egy szépen hangzó szó meg tudjon nyugtatni.

Annyi azonban bizonyos, hogy Katinka bizalmát s talán szeretetét is végképpen elvesztettem.

Honnan sejtthette meg, hogy nekem is volt részem Etédy ur kitérő válaszában, azt nem tudom. Abban bizonyos vagyok, hogy Etédy nem adott ki. Lehet, hogy nem is tud semmit, csak sejtji, hogy nem becsülöm tulságos nagyra Fehér Kálmánt s ez bizony elég ok arra, hogy egy fiatal, szerelmes leány meggyűlölje az embert.

Hiszen ha még csak rólam volna szó, de Katinka elhidegedett a gyámapjától is.

Sokkal őszintébb, egyenesebb és tisztább



lélek, semhogy titkolni tudná az érzelmeit. Katinka meg van győződve róla, hogy Etédy kegyetlenül igazságtalan volt és halálosan megsértette Fehér Kálmánt, mikor azt mondta neki, hogy egy év múlva ismétlje kérését. Azóta ezer apró jeltől látom, hogy Katinka szívében nagy változás történt. Van valami kelletlen a mozdulatában, mikor homlokát csókra nyújtja gyám-  
apjának s van valami különös erőltettség a hangjában, mikor kérdésére válaszol. Nagyon sokat jár az édesanyja sirjához, a ki itt van eltemetve az etédi családi kápolnában s mindig kisírt szemmel jön onnét elő s végre sűrűn kap Irma ő méltóságától levelet, a melyre szorgalmasan válaszol.

Vajjon látja-e Etédy István ezeket a dolgokat? Valószínűleg látja, szenved miattuk, de nem tehet ellenük semmit. A szeretetet és a bizalmat nem lehet erőszakolni s Katinka szíve elzárkózott előlünk.

Pedig minél tovább gondolkozom a dolgon, annál inkább látom, hogy Etédy igazságtalanul vádolta magát. Mikor habozott, mikor kételkedett, nem a saját önzése állt előtte, hanem a gyámleánya sorsa. Ha Fehér Kálmán más forma férfi volna, régen kimondja az igent.

Másforma férfi? Vajjon milyennek kellene lennie? Tudom is én? Katinka nem a mi szemünkkel nézi őt s lehet, hogy neki van igaza.

Nem hallottunk róla semmi rossz, vagy diffamáló dolgot. Olyan az életrajza, mint a többi fiatal-emberé. De én szerettem volna, ha Katinka férje nem olyan, mint a többi fiatalember s meg vagyok róla győződve, hogy Etédy is azt szeretné.

De ha egy év múlva Fehér Kálmán ismételni fogja kérését, akkor mégis Katinkának volt igaza és nem nekünk. Istenem, te belátsz a szívembe és tudod, hogy soha nem óhajtottam oly hön valamit, minthogy mi csalódjunk és ne Katinka!

A mult napokban föl kellett utaznom a fővárosba, holmi bevásárlások végett. A nagynénémhez szálltam, ki elragadó szivességgel fogadott. Tisztában voltam szivességének indító okával, de nagynéném, ha nem lettem volna is tisztában, rögtön fölvilágosított. Van valami megható naivság a ravaszkodásában.

— Nagyon örülök, hogy följöttél, bár csak igazán a szerencsés véletlen, hogy fönt találtál bennünket, már régen el akartunk menni fürdőre, de annyi dolog van egy férjhezadó leánynyal... Most is Blanka miatt kellett itt maradnunk, ugy-e, kedves Balló?

Balló ur ott ült menyasszonya mellett, most méltóságteljesen előlép és így szól:

— Én a fürdözést roppant nagy ostobaságnak tartom. Egészséges embernek arra semmi szüksége nincs.



Csodálom, hogy lehet tünni ennek az embernek a hangját. Mindig parancsoló módban beszél. Ilyenformán mondhatta annak idején az Uristen: *Legyen világosság!* és *Lőn*. A Balló Ferenc kijelentései után sincs válasz, nincs vita. Édes jó Istenem, milyen becsületes, egyenes ember volt a Shakespeare Gyaluja, a ki elmondta magáról, hogy ne tessék félni tőlem, „mert Gyalu vagyok én, az asztalos, ime s nem vad oroszlánnak nőstényje, se himje.” Ezek a nagyképű asztalosok milyen félelmetesen bömbölnek a dicső oroszlánbőrben, hátha egy kicsit meghuzgálnók rajtuk. S nyomban elkezdem a huzgálást:

— Én egészen más véleményen vagyok — és mézédés mosoly ül az ajkamra, az a mosoly, melylyel a legnagyobb impertinenciáimat szoktam előadni, — én azt tartom, éljen az ember a lehető legkényelmesebben és legvigabban, a mennyire csak körülményei engedik, hiszen olyan hamar vége a komédiának és jön az örökös sötétség.

— Véleménye mindenkinek lehet, — veti oda Balló ur gögösen, szemlátomást fölháborodva, hogy egy asszonyszemély ellent mer mondani neki. Neki, a teremtés urának és királyának.

Nagynéném azonban segítségére siet ve-jének.

— Különös hangon beszélsz, kedves Évám. „Vége a komédiának.“ „Jön az örökös sötétség.“ Hát a másvilág, az Isten irgalma vagy büntetése?

Tudom, hogy ostoba vagyok, s azonfölül még izléstelen. Soha sem szoktam ezekről a dolgokról léha hangon beszélni. Az, a ki a szívemet ismeri, tudja, hogy milyen áhitattal szoktam leborulni jósága és irgalma előtt, de ez a környezet kiforgat benső valómból és vállat vonva odavetem:

— Ez a hit dolga.

— S ön nem hisz, kisasszony?

Ezt a vőlegény kérdi, kemény érdes hangon.

— S ön hisz, Balló? — kérdem én viszont, de a legnyájasabb és legszelidebb mosolylyal.

— Kisasszony, — mondja Balló és most már sötét ráncok vannak a homlokán, — engedje meg, hogy különösnek találjam a kérdést. Én férfi vagyok és megállok minden helyzetben a lábamon. Magam teremtettem meg pozícióm, állásomat, magam, függetlenül és önerőmből rendeztem be életemet. Nekem nincs szükségem támaszra. De ön nő és mint védtelen, gyöngye teremtés, mindig rászorul a vezetésre. Azonfölül a nő lelke hit nélkül olyan, mint a virág illat nélkül.



Jaj! Erre a kedves kis hasonlatra éme-lyegni kezdett a gyomrom. Azonfölül meg rosszullétemet még az is növelte, hogy Blanka oda-lépett Ballóhoz s rátámaszkodott, mint, mint, — nahát én is mondok a virághoz és hithez illő szép és új hasonlatot, — mint a repkény az erős tölgyhöz.

Ezzel be is fejezhettem volna, de megszállt az ördög és végre is, egyszer Balló ur is lásson már egy olyan asszonyt, a ki fölemeli fejét, mi-kor vele beszél.

— Lássa, kérem, én nem így gondolkozom a dologról. Én azt hiszem, nagyon nagy lealacso-nyítása az Istennek, ha mankónak tartjuk, kire csak a gyöngének, a gyámoltalannak, az ügye-fogyottnak van szüksége. Az ép, erős, az okos, meg jól el lehet nála nélkül.

Balló ur most már mosolyogni kezdett, így mosolyoghat az Olimpuszon Jupiter az emberek csiribiri beszédét hallgatva.

— Lássa, kisasszony, én nem szeretek nők-vel vitatkozni. Először is, mert a nő képtelen a logikus gondolkozásra, másodszor, mert a női intelligencia sokkal gyarlóbb, semhogy figye-lemre méltó érveket hozhatna föl állításai támo-gatására, harmadszor, mert én udvarias és lova-gias ember vagyok, s mint ilyen, nem hozhatok föl sem erősebb érveket, sem erősebb cáfolatokat, mikor hölgy áll velem szemben.

Roppant komoly és ünnepies arcot vágtam, mikor feleltem.

— Lássá, Balló, ez szépen volt mondva, a lovagiasság és gyöngédség, az erős férfi legszebb erénye.

Az emberi értelemnek vannak határai, az emberi ostobaság azonban végtelen. Balló ur mosolygott. Micsoda állat, micsoda állat! Most a nagylelkű megbocsátás pózába helyezkedett:

— Örülök, hogy mindezt belátta, kisasszony. Én azt hiszem, mi végre is jóbarátok leszünk, bár őszintén megmondom, hogy nem kedvelem a női emancipációt és az emancipált nőket.

Szerettem volna megkérdezni, hogy mit ért női emancipáció alatt stb., stb. Roppant nagy örömöm telik abban, mikor egy Balló-féle ember definiál. De hát már untatott ennek a nagyképi embernek a társasága és hagytam beszélni. És ő beszélt is.

— Ugy van, kedves kisasszony, a nő maradjon nő. A házi tüzhely őre s a férj engedelmes, hűséges felesége. (Nekem ebben a pillanatban eszembe jutott, hogy milyen gyönyörű dolog az, a mikor egy nő fölteszi magában, hogy az lesz, s milyen undorító, lealázó és förtelmes az a férfi, ki követelődző programban állítja föl, a mit a nőnek önként, magától, szivéből kell megadnia.) Annál is inkább követelhetem ezt leendő nőmtől, mert a férfi, a ki a mai viszonyok közt



házasodásra szánja el magát, roppant nagy áldozatot hoz a nő kedvéért. (Ez igaz, de milyen durva lélek kell ahhoz, hogy kimondja az ember. Egyáltalában milyen csodálatos, hogy vannak emberek, a kiknek ajkán a legegyszerűbb és legigazabb szó is úgy hangzik, mint egy arcülítés.)

— Azután meg, — folytatta Balló ur, — nekem a sors elégtétellel is tartozik. (Ez az ember Istennel, emberrel, sorssal szemben állandóan az adós és hitelező álláspontján van.) Én nem nevelkedtem családi körben. Apám, anyám hamar elhalt és egy nagynéném vett magához. Keményen bánt velem, de hálás vagyok érte. Sohasem lett volna belőlem *ilyen* ember, ha elkéneztetnek, becézgetnek. Bizony, kérem, míg az érettségit le nem tettem, többet éheztem, mint jólaktam, s egy krajcár nélkül vetődtem föl a fővárosba. De hát ember lett belőlem és élek. Ki tudja, ha a nélkülözés, a keserves nyomorúság meg nem keményít, talán olyan lágy, szentimentális fickó leszek és nem jegecesedtek volna ki ilyen szilárdan életemeim.

Most már egy kis száналommal néztem. Ez az ember nagyképű és ostoba, de Istenem, milyen legyen egy ember, a ki soha, soha sem élvezett sem szeretetet, sem gyöngédséget? Vajjon meg lehetne-e neki magyarázni, hogy csak szeretettel lehet nevelni s csak a jóságos bánásmód

tehet bennünket igaz emberré. Vajjon megértén-e, hogy helyrehozhatatlan, szörnyű veszteség érte, mert gyermek- és ifjukorát nem édesítette meg soha egy mosoly melege, egy jó szív gyöngédsége? Vajjon megérténé, hogy minden életelnél s minden bölcsekedésnél többet ér, ha szeretnek bennünket s ha valakinek föntartás nélkül teljesen átadhatjuk szívünket, lelkünket? Vajjon tudja-e, milyen édes lehet egy nőnek, ha szerelmes szívvvel önként meghajthatja fejét egy férfi előtt s milyen gyönyörűség lehet egy igazi férfinak, ha királynőjévé teheti azt, a ki szorgálója akart lenni? . . .

Milyen ostoba vagyok, Balló urral akar-nám ezeket a dolgokat megértetni, mit millió ember közül egy ért meg. Hogy átnyilalt a szíve-men valami szomorú öröm, valami büszke fájdalom. Igen, öröm, mert érzem, hogy én meg tud-nám érteni ezt a dolgot és fájdalom, mert ez a boldogság nem lesz az enyém már soha . . .

Hagyjuk ezt! Menjünk tovább, Balló ur hadd prédikáljon tovább menyasszonyának a nő kötelességéről s Blanka hadd hallgassa teljes odaadással, míg szemében ott ég a rejtett vágy: várj, várj, most te vagy az ur, de ha majd feleséged leszek, én is elmondom nézetemet a házasságról s akkor neked lesz mit hallgatni, csak győzzed! Soha sem hittem volna, de komolyan vannak üzletek, hol mind a két fél becsapja egy-



mást, mikor azt hitték, hogy előnyös vásárt kötöttek s a Blanka és a Balló Ferenc házassága éppen ilyen üzlet.

Igaz, arról akartam irni, hogy a nagynéném milyen hamar elárulta, miért lát ilyen kiüntető szívenességgel akár csak egypár napra is. A mint levettem kalapomat, rögtön megkérdezte:

— Hogy vannak Etédék?

Elmondtam, hogy jól vannak mindnyájan. Nénémnek azonban ez nem volt elég.

— Nem is gondolod, kedves Évám, mennyire megtetszett nekem Vajda Katinka. Ropant bájos, édes teremtés. Igaz, hogy menyasszony?

— Nem tudok róla semmit.

— Boldog leány, — mondta nagynéném egy önkéntelen sóhajjal, ez ugyan válogathat a kérőkben.

Ebben az önkéntelen sóhajban benne volt a szegény asszony minden titkos szenvedése. A hosszú hadjárat a férj után s végre az oly nehezen elviselhető Balló Ferenc...

— Nagyön örülnék, — folytatta néném, — ha őszre szorosabb ismeretség lenne családom és az Etéd-család közt. Hozzád fordulok, édes Évám, a te ismert okosságod és tapintatod oly sok hasznomra lehetne. Nagyön szeretnék Etédékkel szoros barátságra lépni. Ne gondold,

hogy kapaszkodó vagy stréber vagvok. Nekem már nincsen szükségem társaságra, a mit teszek, az az Ilus kedvéért történik. A Blanka sorsa már biztosítva van, de itt van még Ilus... Etédyék révén bejuthatnánk a legjobb körökbe. Ugy-e segítségemre leszel? Örökre hálás leszek irántad, ha segísz Iluskámat főköttő alá juttatni.

Nekem egy pillanatra eszembe jutott, hogy ezt az asszonyt az anyai szeretet teljesen önzővé és rideggé tette. Pedig alapjában véve nem is rossz asszony, de azok közül az asszonyok közül való, kik képesek volnának egy eleven embert megnyuzni, hogy bőréből keztyűt csináltassanak gyermeküknek, ha annak a keze véletlenül fázik és nincs más, a mibe beburkolják.

Az is eszembe jutott, hogy mindössze négy évvel vagyok idősebb Ilusnál s különös kérés, hogy én segítsem főköttő alá juttatni unokatestvéreimet, a ki soha, érdek nélkül még egy jó szót sem hallottam kedves rokonaimtól. De aztán válat vontam. Vajjon nem természetes-e mindez? Vajjon az én anyám nem szeretne-e engem éppen így, éppen ilyen emberfölötti módon, ha élne? S vajjon nem volnék-e én boldog a szeretetben? Bizonyára az volnék. S vajjon nem a csuf irigység érzése szoritotta össze az imént a szívemet? S vajjon, ha én akadnék arra az ugynevezett boldogságra, a mit ők oly mohón keresnek, elfogadnám-e? Nem, nem! Nos, hát akkor mit akarok



tőlük, miért ne segítenék rajtuk, a mennyiben módom és tehetségem engedi?

— Legyen róla meggyőződve, — mondtam, — hogy a mit lehet, megteszek a kedvükért. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy én az Etédy-háznál csak társalkodónő vagyok.

— Oh, hallottam már, hogy mennyire szeretnek, — mondta nagynéném lelkesülten és végre elbocsátott utamra.

Meglehetős sok vásárolni valóm volt. Katinka sok megbízást adott át s nekem is szükségem volt egyre-másra. Nagy meglepetésemre Budapest koránt sem volt oly kihalt, mint hittem. Igaz, még csak június közepén vagyunk s az országgyűlés még mindig együtt van.

Sietős utam volt, hát elengedtem volna a sorsnak az ismerősökkel való találkozást, de talán senkit sem engedtem volna el olyan szívesen, mint Irma ő méltóságát.

A méltóságos asszony megállította kocsiját, mikor meglátott és felém jött. Ez a sok kegy azonban még mindig nem volt elég. Miután megtudta, hogy hová megyek, erőszakkal beültetett a kocsijába és oly módon ajánlotta, hogy elvisz a Katinka szabójához, hogy nem lehetett visszatartatni.

— Különben is nagyon örülök az alkalomnak, legalább megnézem a kis hugom legújabb toilettjeit.

Beláttam, hogy nincs jogom megakadályozni egy igazán szerető nagynénit abban, hogy teljesítse rokoni kötelességeit, hát beültem a kocsiba.

— Nem is képzeli, kedves Évám, — kezdte a méltóságos asszony, — hogy milyen boldog voltam, mikor magát az imént megláttam. Nagyon szeretek magával, kedvesem, beszélgetni; mert ha egyben-másban nem vagyunk is egy véleményen, a maga elmés társasága kimondhatatlan gyönyörűséget szerez nekem. Azonfölül meg nagyon megörvendeztetett az is, hogy van itt valaki, a kivel Katinka jövő sorsáról beszélhetek. Szilárdan elhatároztam, hogy a beszélgetés egyoldalú lesz. Ő méltósága ugyan cseveghet, a mennyit akar, én azonban csak egyszerű tömondatokban fogok felelni.

— Megvallom, — folytatta a méltóságos asszony, — nagyon aggaszt a Katinka sorsa. A kis leány viselkedéséből és leveléből úgy látom, hogy a szegény gyermek nagyon szerelmes. Fehér Kálmánt mindenféleképpen megfelelő partinak tartom a számára, az unokabátyám érthetetlen vonakodása azonban sok galibát csinált ebben a különben igen egyszerű dologban. Mire való ez az esztendei határidő? Ez sérti a fiatalokat. Különösen sérti Fehér Kálmánt, a kivel a multkoriban beszéltem, s a ki saját bevallása szerint, bizalmatlanságot lát Etédy válaszában.



Valóban, ez a válasz igen-igen szerencsétlen volt. Talán még helyesebb, ha nyíltan megtagadja a gyámleánya kezét.

Csökönnyösen és állhatatosan hallgattam, de ő méltóságán kifogni semmiképpen sem lehet, mert a kerülgetés után nyílt támadást intézett ellenem.

— Nos, kedves Évám, ön mint gondolkozik a dologról?

— Én, méltóságos asszonyom — s a hangom fölötté száraz lett, — én nem vagyok beavatva ezekbe az intim, családi ügyekbe. Ha azonban az esettől eltekintve, privát véleményemet kéri, azt mondom, hogy nincs olyan nagy szerelem a világon, a melynek megártana egy évi várakozás.

— Oh, oh, maga hideg, okos leány, de ne gondolja, hogy mindnyájan egyforma józanon és hüvösen gondolkozunk. Egyébként itt vagyunk a szabónál.

Ő méltósága csakugyan teljesítette nagynevei kötelességét, megnézte és megdicsérte a Katinka legújabb ruháit, aztán hirtelen megfordult, mert a várakozó szalón ajtaja megnyílt.

A két szurósszemű Domokos-kisasszony lépett be rajta. Soványak, kedvetlenek és sápanyuak voltak most is, éppen úgy, mint a bálban. Irma ő méltóságát azonban tiszteletteljes meghajlással üdvözölték.

A méltóságos asszony rögtön bemutatott engem is. A Domokos-kisasszonyok ugyan nagyon jól tudták, ki vagyok, mint a hogy én is jól ismertem őket, de azért úgy néztek rajtam végig, mintha soha hiremet sem hallották volna. Egy fagyos főhajtás s a kéz szorosan a ruhához simul, nehogy azt higgyem, hogy köztünk még kézszorítás is lehetséges.

Egyébként, ha impertinencia kell, azzal én magam is szolgálhatok. Viselkedésem teljesen méltó volt a Domokos kisasszonyokéhoz.

A méltóságos asszony azonban annál nyájasabb és kedvesebb volt mindnyájunkhoz. Nem tudom, tetszett-e neki ez a különös, zavart helyzet és soká akart benne gyönyörködni? Vagy egyszerűen meg akarta mutatni nekünk, hogy ő milyen magasan áll mindnyájunk fölött? Egy-két lépcsővel feljebb — vagy lejjebb a társadalmi ranglétra fokozatán, az előtte mit sem számít. Ő fönt áll, odalent apró bogarak hemzsegnek, egyik egy kicsit kisebb, mint a másik, mit tesz az? Bogár bogár, ő egyformán kedves a kisebbhez és a nagyobbhoz, mert ő megengedheti magának ezt a fényűzést.

— Mi hír a bátyjáról, kedvesem? — fordult az idősebbik Domokos kisasszonyhoz.

A savanyu, szintelen arc egyszerre felderült.

— László igen jól érzi magát künt. Sokat



dolgozott, maga vezette az építkezést. De kapott is hosszabb szabadságot. Azt hittük, haza jön, de másként határozott. Egy hosszú utat tett a Niluson. Az uton egy igen gazdag és előkelő amerikai családdal ismerkedett meg, azt hallottuk, hogy a család egyetlen leánya, miss Flóra igen szép és elragadóan elmés leány.

— Ej, ej, — nevetett a méltóságos asszony barátságosan, de egyben már nagyon sok tisztelettel (a Domokos kisasszonyok egyszerre majdnem melléje léptek a magasba, az amerikai házasság reményében.) — Talán már gratulálhatok?

— Nem, nem, — rázta fejét a kisebbik Domokos-leány (e fejrázásban benne volt az: de igen, igen!) — még korán volna.

— No akkor hát talán legközelebb — és bucsut vett a Domokos kisasszonyoktól, kik mosolyogva szorongatták kezét, nekem újra csak az a bizonyos, fagyos főhajtás jutott. De ez nagyon természetes. A milliomos miss Flóra sógornői csak nem is rázhatnak kezét egy társalkodónővel.

Valami különös keserűség szorongatta a torkomat és a lépcsőházban mintha minden ugrott volna a szemem előtt.

— Mi baja?, — hallottam egyszerre a méltóságos asszony ijedt hangját, — hiszen olyan sápadt, mint a fal! Rosszul érzi magát?

Hirtelen erőt vettem magamon és fölemeltem a fejemet. Még csak az hiányzik, hogy egy ájulasi komédiát rögtönözsek itt nyílt színen. Brr! Jaj, de undorodom magamtól...

Éva, Éva, hát elfelejtetted, hogy ájuldozni, szenvedni, epedni, csak fiatal jómódu leányoknak van joguk, de mit akarsz te, a szerény társalkodónő, a ki a jövő héten már szerencsésen betöltöd a huszonötödik évedet is? Menj, végezd a dolgodat és ilyen ostobaságon rajta ne kapjálak többé.

Hát lássuk csak, van-e jogom keseregni, busulni?— mondom magamnak, — miután ő méltóságát megnyugtatta, szerencsésen elváltam tőle. Nem, Éva, neked nincs jogod semmire. Egy kellemesen eltöltött óra emléke, az vagy te az ő számára. Hogy ő mi lett neked, arról nem tehet senki, legkevésbé ő. Ha szenvedsz, magadnak kell elviselned, ha beteg vagy, magadtól kell meggyógyulnod. Egyedül állsz a világon, önmagadon kívül nem számithatsz senkire és semmire. De te nem vagy sem hitvány, sem ostoba! A halottakat el kell temetni, kit a földbe, kit a szivbe és nem egyedül jársz így a világon, elföldelt álmokat, ábrándokat hordva szivedben. Temesd el végképpen, tüzz föléje keresztet és ird rá a fejfájára: a föltámadás reménye nélkül. Aztán előre, a merre a dolgod, a kötelességed szólit. Mire hazaérek a nagynéném lakására, már



nyugodt, egykedvű az arcom. Egyenesen a leányszobába megyek, oda szállásoltak el a diványra. Leteszem a kalapomat, a szalon ajtaja nyitva van és hallom, a mint nagynéném beszél Ilussal.

— Barátságosnak kell Évához lenned.

— Oh, mama, ki nem állhatom.

— De hát miért?

— Tudom is én. Utálatos, mint minden vén leány.

— Annál inkább kell kedvében járnod, — mondja nagynéném nyugodtan, — ő sokat tehet az érdekedben. Ha fiatal volna, még lennének személyes vágyai és ambíciói; de így, sokkal okosabb, mintsem be ne látná, hogy az ő helyzetében már nincs mit várnia. Az a te szerencséd, hogy ő vénleány és hogy már maga is belátta, hogy az.

Ott álltam dobogó szívvel, reszketve egész testemben. Ezeket a dolgokat már ezerszer elmondtam magamnak, de most, mikor mástól kellett hallanom, mintha éles kést szurtak volna keresztül-kasul testemen. Mi volt ez? A haldokló lemondhat életéről, önmagáról, de rettenetes pere, mikor rájön, hogy környezete is lemondott róla és természetesen találja pusztulását. Egy köny csordult ki szememből és mint tüzes vas égette arcomat, a mint végiggördült rajta. Ez a köny keserű, fájdalmas, nehéz volt, hiszen a saját ifjúságom koporsóján sirtam el.

## XII.

Pár hónap óta nem volt ez a füzet a kezemben, most, hogy újra elővettem, már ősz van.

Ugy van, szeptember végén járunk, az etédi mezőkön most virul a kökörcsin, az én kedves vadvirágom, én pedig itt ülök a nagynéném pesti lakásában, a leányszobában, a min osztoznom kell az unokatestvéreimmel, a kikről jól tudom, hogy gyűlölnek.

Megpróbálom a dolgokat szép sorjába leírni. Érzem, hogy egyszer már világosan be kell számolnom mindenről magamnak.

Mikor Budapestről hazamentem, sem Katinkát, sem Etédyt nem találtam otthon. A cselédségtől tudtam meg, hogy Etédy ur Bihar-megyébe utazott, egyik birtokára, Katinka pedig Etédy utazása után való nap, egyik barátnőjéhez ment s a komornának azt mondta, hogy pár nap mulva majd hazajön. — Vártam.

Pár nap mulva levelet kaptam tőle, a me-



lyikben igen kurtán s igen száraz hangon tudatja velem, hogy elhagyta nagybátyja házát örökre és hűséget esküdött Fehér Kálmánnak. Ha képes vagyok rá, magyarázzam meg nagybátyjának, hogy nem hálátlanságból, nem szeretetlenségből cselekedett így, hanem mert nem birt tovább abban a házban élni, hol megalázták és megszégyenítették a férfit, kit ő szeret. Egyébként tisztában van cselekedete jelentőségével, nem vár többé senkitől semmit. Csak szeretné, ha nem gondolnának gyűlölettel rá, különben azért, a kit szeret, ezt is elviseli.

A levél hangján látszott, hogy erőszakkal száraz és hideg, mintha írója félt volna minden ellágyulástól. Szegény Katinka!

Bizony, szegény Katinka! Minél tovább gondolkozom a sorsodon, annál jogosabbnak vélem ezt a sóhajt. Elindultál a világba s nincs veled egyéb, mint egy betegesen gyöngéd sziv, egy abnormisan érzékeny lélek, mintha csak illuzion-ruhában sétálna valaki tövisek között.

De hát, hogy tudott ez a finom lélek, ez az érzékeny sziv, ekkora szenvedést okozni másoknak? Hogy tudta ugy megbántani azt az embert, ki neki apja helyett apja volt? Sokat tüdődtem ezen, próbáltam beszélni magamnak a szerelem mindenhatóságáról, de éreztem, hogy szavam hazugság. A szerelem? Édes Istenem, hiszen én is... de ne beszéljünk erről.

Különben miért ne beszélnék? Magamnak irom e sorokat, miért ne lehetnék teljesen őszinte? Én is szeretek, de megkérdezve, kivalatva a szívemet, biztosan tudom, hogy soha sem lettem volna képes ekkora kegyetlenségre, mint ez édes, lágyszivű, kis leány, ki mindenképpen jobb, nemesebb és kiválóbb volt nálam. Honnét van ez?

Keresem a magyarázatát és nem lelem. Tudom, hogy Katinka csupa érzés, csupa szeretet, csupa könnyörület volt. Hogy el nem taposott volna egy utjába tévedt hangyát, hogy hetekig ápolt egyszer egy kis tört lábu verebet. Én érzéketlen pogány vagyok hozzá képest, de soha sem tudtam volna egy olyan ember szívére, mint Etédy István, ekkora csapást mérni.

Soha — soha. Talán szenvedek, gyötrődök, sorvadok, de egy nekem átiándékozott élet szeretetét, gyöngédségét nem birnám soha senkinek a lába elé vágni a szerelem mindenhatóságának nevében.

De legyünk igazságosak. Talán az én szívem nincs is ilyen nagy szenvedélyre berendezve. A ki minden szenvedély és fölindulás közepette maga előtt látja a *kötelesség* komor, szigorú alakját, annak nincs joga szenvedelmekről beszélni. A szerelemnek is megvannak a maga hősei, mint a csatamezőnek s én silány közkatonának születtem.



Nem, nem szabad ítélkezni, a lelkemből hiányoznak a nagy föllendülések, a szivemből a nagy szenvedelmek, de a ki mindent megért, az mindent megbocsát.

A Katinka levelét elégettem. Éreztem, hogy ezt a száraz, hideg hangú irást, nem adhatom át Etédy Istvánnak. Aztán elutaztam utána biharmegyei birtokára.

A vasuton elég időm volt mondókámat megszerkeszteni, meg is csináltam legalább huszféléképpen s ime, mikor szemben álltam Etédyvel, nem tudtam egyebet mondani, csak ezt:

— Katinka elhagyott bennünket.

Nagyon fehér lett, de különben nyugodtan hallgatott végig.

— Mikor hazajöttem a fővárosból, már nem találtam otthon. Tegnap levelet irt s azóta már a Fehér Kálmán felesége. Az ön jószágához fordul bocsánatért s én tudom, hogy nem esedezik hiába.

Még mindig hallgatott, mereven, szomorúan nézett rám s én éreztem, hogy ha ez sokáig így tart, nem bírok erőt venni magamon.

— Ön nagyon szerette őt, uram, — mondtam halkán — s tudom, hogy ezentul is fogja szeretni.

Lassu, halk, fáradt hangon felelt:

— Ugy van, én nagyon szerettem őt, de ő nem szeretett engem.

— Nem, nem, higgye el...

A kezével intett, hogy hagyjam abba s én elhallgattam. Szégyeltem volna banális vigaszt mondani egy férfinak, ki szíve érzésében van megbántva, lelke büszkeségében van megalázva. Aztán meg Shakespeare-nak egy mondása jutott eszembe, milyen ostobaság „fülön át gyógyítani a szív sebet.”

Csönd volt egy pillanatig, mikor megszólalt, már nyugodt és erős volt a hangja.

— A mi megtörtént, megtörtént. Az én kis leányom örökre elment házamból. Szeretemet nem kérte, haragomat ne vigye magával hozományul férje házába. Nekem nem irt s én nem szólhatok hozzá. De maga, kedvesem, írja meg neki, hogyha ő nem akar többé gyermek lenni, én mindig apja maradok. Nincs iránta a szívemben sem harag, sem keserűség, nem érzek egyebet fájdalomnál. Igaz, hogy ez az érzés immár kísérni fog a koporsóimig. De ez nem fontos, én már öreg ember vagyok s teljesen közömbös, hogy mint élem le azt a pár évet, a mi még hátra van számomra. Ő azonban fiatal s egy egész élet áll előtte, hiszem és remélem, hogy vidám, boldog élet. De bármint fordul is sorsa, mondja meg neki, hogy a gyermek elhagyhatja apját, de a szülő soha sem tagadhatja meg



gyermekét. A házam és a szívem mindig nyitva áll számára, akkor léphet be rajta, a mikor akarja, a mikor szükségét érzi. S bárhogy jön is, bármikor jön is, mindig a szeretet fogja üdvözölni a küszöbön.

Nyugodt, egyszerü hangon mondta mind-  
ezt, de az én szememet elborította a könny, a mig  
beszélt.

Igyekeztem úgy irni Katinkának, a mint  
ő beszélt. Mig levelem irtam, az is eszembe ju-  
tott, hogy miért nem irt Katinka egyenesen  
gyámajának? Nem tudott hozzá szólni. Félt,  
hogy erőt vesz szívéen a hála és szeretet és nem  
bír távozni a házából.

Most már mindegy. A kocka el van vetve  
s nekem a magam sorsáról kell gondoskod-  
nom.

Az Etédy-házban, Katinka távozása után  
semmi keresetem sincs. Bejelentettem távozás-  
mat Etédy urnak. Olyan szomoruan nézett rám,  
hogy megint elborította szememet a könny. Nem  
tudom, mi van velem az utóbbi időben, de gyak-  
ran sírok.

Etédy ur különben nagyon zavart volt.  
Szemmel láthatólag szeretett volna nekem va-  
lami nagyobb segítséget adni, de nem mert, ne-  
hogy megbántson. Megkérdezte, hogy hová me-  
gyek, mondtam, hogy egyelőre, mig uj helyem  
nem akad, a nagynénémhez. Pár percig elgon-

dolgozott, aztán így szólt: Szives engedelmével majd meg fogom látogatni.

Meghajtottam magam s egy óra múlva már a vasuton ültem. Etédy István kísért ki a vasut-hoz. Ott állt a kupé ablaka alatt és beszélget-tünk. Mikor a vonat elindult, meghajolt előttem oly mélyen és tiszteletteljesen, mintha nem egy helynélküli társalkodónő, hanem valami ural-kodócsaládbeli hercegasszony volnék. A kocsi el-indult, de én kihajoltam az ablakon s míg egy kanyarulathoz nem értünk, mindig ott láttam állni Etédy Istvánt mereven, mozdulatlanul, a robogó vonat után nézve.

Reggel érkeztem Budapestre s egyenesen nagynénémhez hajtottam. A jó asszony már ér-tesülve volt a lapokból a Vajda Katinka esküvő-jéről és sejtette, hogy állás nélkül vagyok, a fia-tal asszonyoknak nincs szükségük társalko-dónőre.

— Meg nem foghatom, Éva, hogy történt ez a dolog?

Gondolta, hogy ha már ide jöttem a nya-kára, legalább egy kis friss pletykát tud majd meg az előkelő társaságról.

— Összeesküdtek, punktum.

— De csak így gyorsan, a nyilvánosság ki-zárásával?

— Édes néném, ha alaposabban meggon-



doljuk, az ilyen dolgokhoz a nyilvánosságnak kevés köze van.

A néni vállat vont, de látván, hogy nem vagyok hajlandó ujdonságokkal kedveskedni neki, ő is nyersebbre fordította a társalgás hangját.

— Persze, te most állás nélkül vagy. Remélem, Etédyéktől tisztességes végkielégítést kapsz?

Megnyugtattam, hogy nem állok pénz nélkül s csak egy pár napra kérem szíves vendégszeretetét. Ha addig nem akad állásom, lakás után nézek s idegen emberek közt várom be a jó szerencsét.

— Ezt nagyon helyesen teszed, — mondta néném nyugodtan. Most már semmit sem várhattól tőlem s így nem is fárasztotta magát hiábavaló kedveskedéssel. Mi itt szűken vagyunk, különösen míg Blanka itthon van, azután nem mondom, talán lehetne . . .

Különös, de az ilyen vendégszerető embereknek mindig van egy bizonyos *ha*-juk, mely ha nem volna stb. stb. — Meg vagyok róla győződve, hogy ha már Blanka esküvője után volnánk, újra találna ki valami *ha*-t, mely meggátolja őt abban, hogy házában helyet adjon nekem.

Egyébként, Istennek hála, nem vagyok nagynéném jószágára szorulva. Valamit félretet-

tem az alatt a két év alatt, míg Etédyéknél voltam, lám milyen jó a takarékosság!

Most csak addig maradok e vendégszerető házban, míg valahol egy kis olcsó szobát nem találok. Mert, hogy egyhamar helyhez jussak, azt magam sem remélem.

Igy gondolkoztam a dologról, mert igazán türhetetlen volt a helyzetem. A harmadik napon már találtam egy kis szobát a Ferencvárosban, közel a lakáshoz láttam valami kis vendéglőt, a honnét kosztot lehet kapni.

Nagynéném nagyon megdicsért ügyességemért. Unokahugaim egyáltalán nem szóltak a dologhoz. Mióta Etédyéktől eljöttem, jóformán nem is beszéltek velem.

Ugy volt, hogy másnap hurcolkodom, de délután meglátogatott Etédy István.

Soha sem felejttem el azt a zavart, lőtást-futást, mikor a szobaleány a névjegyét behozta. Nagynéném a sárga szalonban vezettette az előkelő vendéget és megkérdezte, hogy egyedül akarok-e beszélni Etédy urral?

— Nem, maradhat, — feleltem kedvetlenül, mert sejtettem, hogy a tapintatlanságok özönéért kell majd pirulnom s magamban azt kívántam, bár a kis ferencvárosi szobába keresett volna föl Etédy.

Nagynéném maga a két lábon járó nyájas-



ság és szeretetreméltóság volt Etédy Istvánnal szemben.

Én hallgatva és figyelmesen vizsgáltam azt a kedves, ősz fejet és arra gondoltam, hogyha leánya volnék, most végigsimítanám kezemmel borus homlokát és éreztem, nem, tudtam, hogy ez neki nagyon is jól esnék.

Azok az emberek, kik sok csalfaságot, két-szinűséget, hazugságot látnak életükben, rendszeren nem értenek ahhoz, mint fejezzék ki érzelmeiket. Lelkükből kihal egy drága és édes kincs, a mit úgy hívnak: közvetlenség. Ime, most itt ülök mereven, egyenesen egy sárga selyemszéken, mikor ott szeretnék állni Etédy István mellett és egyszer régen, — oh, Istenem, milyen régen volt már, — mosolyogtam, mikor egy barna fiatal ur arról beszélt nekem, hogy Afrikába megy vasutat építeni. Mosolyogtam, pedig a szívem akart megszakadni.

De hagyjuk a halottakat. Hallgassuk inkább azt, a mit Etédy István beszél.

Azt mondja, hogy még nem talált számomra alkalmas helyet, de hiszi, hogy találni fog minél előbb, ha én elfogadom.

Siettem biztosítani, hogy nem vagyok válogatós, hogy bármilyen tisztességes házba szívesen megyek, mert nincs senkim és semmim és holnaptól kezdve külön fogok lakni, egyben át akartam adni neki ferenévárosi címemet.

Etédy ur arcán mélységes megütkezés látszott, mig nagynéném piros lett, mint a láng.

— Ön el akar költözni innét, kisasszony. Nagyon-nagyon kérem, ne tegye. Várjon egy kis ideig... mig... Szóval mig felelni fog egy kérdésemre. Ugyebár megteszi a kedvemért?

— Ön elfelejti, uram, hogy kérésének teljesítése nem tőlem függ.

Etédy nagynénémre nézett. Néném már teljesen összeszedte magát. És, bármint vélekedem is különben róla, meg kell adnom, hogy a jelen helyzetben jól adta szerepét.

— Igazán nem értelek, Éva. Tudnod kell, hogy ebben a házban mindig otthon vagy, hogy az én gyermekeim mindig testvérként szerettek. Te magad akartál távozni a házból, tulzott tapintatosságból. Elhitetted magaddal, hogy most, a leányom esküvője előtt, terhünkre vagy s mi hiába biztosítottunk az ellenkezőről. Igenis, hiába. De most már, ha Etédy ur is hozzánk csatlakozik kérésével, remélem, nem folytatod a makacs ellentállást és eszedbe fog jutni, hogy a tulzott tapintat néha tapintatlansággá válik.

Önkéntelenül is elnevettem magamat, csak egy pillanatra, de ez a pillanat elég volt Etédy Istvánnak, hogy kitalálja a valóságot. Ő is mosolygott. Milyen kedves, jóságos az arca, mikor mosolyog! Aztán hirtelen meghajtotta magát né-



ném előtt, köszönetet mondott neki jóságáért és felém fordult.

— Nos, kisasszony, mit határozott?

— Itt maradok, — feleltem nyugodtan. — Hiszen nem vagyok gyermek, hogy éretlen dacoskodást folytassak emberekkel, kik a javamat akarják. Csak arra kérem, uram, kegyeskedjék utána nézni, hogy ez az átmeneti helyzet ne tartson igen soká. Ismétlem, nincsenek nagy igényeim. Az önök jósága ugyan elkényeztetett egy kisé, de mindig megőriztem a józanságomat és tudtam, hogy az önöknél lévő helyzetem nem érdem, hanem szerencse. Egyébként fáradt vagyok és nem tulságosan fiatal, meg leszek elégedve, ha nyugalmat és békét kapok jövődöbeli hajlékomban.

— Olyan keveset vár az élettől, Éva kisasszony?

— Várni? Az élet nem ad egyebet, mint a mit kemény, kegyetlen tusákban, erőszakkal kicsikarunk tőle. S én nem szeretek dulakodni.

Megint az a szomorú, megható gyöngédség űlt ki Etédy arcára s ha nagynéném ott nincsen, e percben elhagy önuralmam és biztosan sírva fakadok.

Milyen jó, hogy néha egy-egy közömbös ember áll ilyenkor a hátunk mögött.

De milyen különösek ezek az én megin-

dulásaim. Ezelőtt oly ritkán és keveset sirtam, most csak úgy szomjazom a könyekre. Vagy ez is a korral járna?

Éva, te mostanában sokat kacérkodol a betöltött huszonhat esztendőddel. Tudod, hogy ez gyanus szimptóma, talán csak nem akarsz fiatalodni? Mintha az nem mindegy volna, hogy te hány éves vagy. Lemondóbb, örömtelenebb, sivárabb akkor sem lehetne az életed, ha nem huszonhat éves, hanem ötvenhat éves vénleány volnál.

Etédy István bucsuzni készül és nagynéném tüntető szivességgel hívja házához. Etédy meghajtja magát és köszönetet mond nagynéném szivességeért.

Azt hiszem, nem fog többet eljönni. Miért is jönne? Egy olyan izlésű ember, mint ő, nem érezheti magát jól ebben a papagály szalonban, Azonfölül meg néném sem tehetett rá valami kellemes benyomást.

És én? Én bizonyára kedves vagyok előtte Katinkáért, mint a hogy kedves előtte mindenki, ki valaha gyámleánya mellett élt. Udvariasságból egyszer föl is keresett s jóságból bizonyára keres is számomra valami helyet. Aztán, aztán megy mindenki a maga útján. S az Etédy István útja nem igen kereszteződik többet egy szegény tanítónőével.

Nem tehetek róla, nemesak Katinkát saj-



nálom, de fáj nekem annak az uri világnak az elvesztése is. Nem vagyok lakáj-természet, mely boldog, ha az urak asztala mellett éldegélhet. Nem vagyok sem ostoba, sem naiv s egy percig sem áltattam magam azzal, hogy én az Etédyék világához tartozom. Nem, mindig tudtam, hogy csak társalkodónő vagyok, a kinek nincs több joga, minthogy a szerencsés véletlennél fogva megismerkedhetik az uri, gazdag emberek világával és életével. De jól esett ez a nézés, ez a szemlélődés is. Sok szép dolgot láthat ott az ember, még a csuf dolgok is valami finom zománcal vannak fődve. Nem szédültem el, láttam a gyöngeségeket, a gyarlóságokat, de Balló ur morálfilozófiájával szemben azt hiszem, hogy bizonyos vagyoni függetlenség kell ahhoz, hogy az ember szabad, uri és tiszta életet éljen. S voltaképpen minden embernek morális kötelessége volna erre a vagyoni függetlenségre törekedni. Aztán meg beleszületni egy nagy vagyonba. szintén nem lehet rossz dolog. Voltaképpen csak azt a vagyont élvezi az ember, a mit örökség útján kapott. Mig maga szerezni tud valamit, addig kihull a haja, a foga, megromlik a gyomra, meg-savanyodik a lelke. Aztán a gazdag ember oly sok mindentől meg van kimélve, a mit nekünk el kell viselni. Hogy a küzdelemben megedződik a lélek, az lehet, de milyen drága árt kell ezért az edzésért fizetni.

Néha-néha azt kell hinnem, hogy nem is éri meg azt az árt, a mibe került.

Szeretném tudni, minek irtam le ezt a sok ostobaságot. Nyilván, mert nincs más dolgom. Etédy István most biztosan a minisztériumban járkal és az ismerősei közt érdeklődik, hogy hol lehetne elhelyezni egy foglalkozás nélküli tanítónőt? Ez a foglalkozás nélküli tanítónő meg naplót firkál s arról elmélkedik, hogy jó volna egypár millióba belecsöppenni. Milyen ostobaság, milyen kolosszális ostobaság. Szerencse, hogy rajtam kívül senki sem olvassa e lapokat, mert különben nem akadnék olyan bolondra, ki gyermeke nevelését rámbizza.

Különben Etédy látogatása óta türhető helyzetem van. Igaz, hogy a vendég távozása után nagynéném keményen rámtámadt. Azt mondta, hogy hálátlan teremtés vagyok, mert egy idegen, előkelő ur előtt kompromittáltam az ő vendégszerető házát. Hogy sem ő, sem gyermekei nem érdemelték meg ezt tőlem. Még mielőtt felelhettem volna, nyomban az iránt érdeklődött, hogy ismerős-e Etédy ur az igazságügy-miniszterrel? Balló Ferenc urra ez kiváló szerencse volna. (Most tudtam meg, hogy a jeles karakteres és konzekvens férfi bíró.) Egy jó szó nagyon sokat tehet az előrehaladásnál.

Azt mondtam, hogy nem tudom, hogy sejtelmen sincs Etédy ur magánviszonyáról s



hogy egyáltalában sem most, sem később nem kérhetek tőle semmit, annyi jósággal és szivességgel halmozott el eddig, hogy a legnagyobb foku tapintatlanság volna őt zaklatnom. Nagynéném sárkánytekintettel mért végig s valami nagyon kemény mondás lebegett a száján, de aztán hirtelen elmosolyodott és láttam mosolyából, hogy ő minden percben hajlandó arra a tapintatlanságra, a melytől én visszariadtam. Most már szívemből kívántam, hogy ide többé Etédy István be ne tegye a lábát.

### XIII.

Két hónap mult el, mióta utóljára irtam e füzetbe. Csodálatos, mikor annyi mondani valóm lett volna önmagamnak, nem tudtam a tollhoz hozzányulni.

Soha sem éreztem magamat ilyen bizonytalanságban, soha sem volt lelkem olyan zavart, mint ez utolsó két hónap alatt. Elolvasom, a mit utóljára irtam e füzetbe, oly idegen minden szó hozzám, mintha egy teljesen idegen ember beszélne hozzám a lapokról.

Különben, — különben Etédy István menyasszonya vagyok.

Megpróbálom magam elé varázsolni a lefolyt két hónap történetét. De nem bírok tisztán látni, mintha ködfátvolban usznék előttem minden.

Pedig ennek nem szabad így lenni. Erős, kemény kézzel széttépem a fátyolt. Látnom kell világosan, tisztán, becsületesen, mindig utáltam a félhomályt.



Etédy István megkérte a kezemet és én igent mondtam.

Ide írom a levelét szóról-szóra:

„Kedves kisasszony! Ön egyszer azt monddta nekem, hogy nem vár sokat az élettől. A lemondás nemes fensége mindig azokban van meg, kiknek lelküknél, szivüknél fogva mindenre joguk volna. Engedje végigmondanom, a mit akarok. Én még az ön szerény vágyaihoz képest is koldus vagyok. Ötvenhét éves multam, Éva és nem merek magára nézni, a mikor bevalom, hogy szeretem. Magam előtt is oly bűnösnek, oly vakmerőnek tetszik ez a szó, hogy alig merem kimondani. Ha fiatal volnék, ha akkor találkoztam volna önnel, mikor lelkem tele volt szilajsággal, elszántsággal, szivemben tüzes, színes virágok nyiltak, akkor is félve merném önt arra kérni, hogy meghallgasson. Mert tetszett az Uristennek, hogy egyszer egy tökéletes asszonyi teremtetést alkosson, és a földre küldte önt. Semmiféle férfiember nem lehet önhöz méltó, Éva. És bármint szeretem is, higgye meg, soha sem merem ön felé nyujtani a kezemet, ha nem látom, hogy fáradt, hogy egyedül van és nyugalomra vágyik. Fölajánlom önnek nevemet, házamat s ha meg bir barátkozni a gondolattal, hogy maga mellett türjön, fogadja el ajánlatomat. És még egyet, Éva, tisztában vagyok azzal, hogy ön mekkora áldozatot hoz, mikor a feleségem lesz.

És ha bármikor eszébe jutna, hogy áldozata sokkal súlyosabb, mintsem tovább viselni tudná, én harag nélkül, szemrehányás nélkül eresztém útjára. Nem lesz a szivemben egyéb ön iránt, csak hála, csak szeretet, csak gyöngédség, mert ha egy órát nekem ad az ön ifju életéből, már többet tett, mint a mennyit egy élet haláljával és önfeláldozásával viszonzni tudnék. Ha egyszer megszólal szive és úgy érzi, hogy nincs maradása tovább házamban, nyugodtan távozhat, én szabaddá teszem és áldásom kíséri, mintha gyermekem volna. A boldog órákra fogok gondolni, a melyeket nekem szerzett s a szenvedést úgy fogadom, mint az öregek közös kötelességét. Határozom sorsunkról. Ha még valami várni valója van az élettől, ha remél valamit, akkor küldjön el magától, ha azonban eljutott a csöndes rezignációig és csak a béke és nyugalom egyetlen óhajtása, fogadja el kezemet s ne menjen ki a világba.

Házam kapuja nyitva áll ön előtt, ha be akar rajta vonulni, királynő lesz a falain belül. És még egyszer ne feledje, hogy ön nemcsak feleségem lesz, hanem gyermekem is. Gyermekem, a kinek bármikor joga lesz bevallani, hogy tévedett, hogy szive másfelé vonja s legyen róla meggyőződve, hogy vallomását egy szerető, jó apa sem hallgatná másként, mint én, — ha az Isten rám méri, hogy meg kell hallgatnom.“



Ennyi volt Etédy István levelében, én pedig azt válaszoltam:

„Uram! Hüséges, szerető, engedelmes felesége leszek önnek. És úgy áldjon meg engem az én Istenem, a hogy szavamat megtartom, s a mint a hogy semmi sem oly drága előtttem, mint az ön boldogsága. *Eva.*“

Ugy van, igent mondtam. És csodálatos, de nem érzem, hogy ezzel bármiképpen is áldozatot hoznék.

A legnemesebb, legkiválóbb embernek a nevét fogom viselni, mellette élhetek, jogom van örömeben, bánatában résztvenni. Hányszor kívántam, bár lehetne melléje ülnöm s borus homlokát végigsimitanom kezemmel. S ime, a sors teljesítette óhajomat. Hogy leánya szerettem volna lenni? Ő azt óhajtja, hogy legyek a felesége, hát az leszek.

Meglesz a nyugalmam, a biztosságom, de milyen csekélységnek tűnik föl előtttem mindaz, azzal szemben, hogy boldoggá tehetek egy embert, a kit mindenekfölött tisztetek és becsülök.

Nem kellene-e leborulnom az ő lelki nagysága előtt, még ha ez áldozatomba kerülne is? De hiszen nincs is mit föláldoznom.

Egy álom, a mi régen el van temetve a szivben, egy rózsacsokor, a mi két éve fekszik egy kazettában.

Ha most nemet mondok, megsebzem a leg-

jóságosabb, legszeretőbb szívet. Mert hiába mondja, hogy természetesnek találja, ha visszautasítom. Én tudom, hogy mi vagyok az ő számára. Tudom, hogy hozzám van fűzve életének minden reménye. Tudtam én ezt, mielőtt levelét megírta. Láttam az arcán, mikor minden nap fölkeresett nagynénémnél, mikor rám nézett azzal a szomorú, szívig ható gyöngédséggel, a hogy csak ő tud nézni s a hogy csak én rám néz.

És mikor először kitaláltam titkát, elszorult a szívem. A halottak megint kísérteni kezdek szívemben, de aztán én rájuk szóltam: a ki meghalt, az nyugodjék békében és csöndben.

Kínos, keserves csönd volt ez, de mégis csönd és én ezt akartam.

Mikor Etédy István megkérte a kezemet, már voltaképpen nem is érintett váratlanul a dolog, el voltam rá készülve. Tudtam, hogy meg fog történni.

És mégis haboztam, most már nem magam miatt, hanem ő miatta.

Vajjon képes leszek-e boldogítani úgy, a mint megérdemli? Vajjon nem fogok-e késő bánnattal szívemben azon busulni, hogy boldogtallanná tettem a legnemesebb férfit, ki a földön él?

Azután megráztam a fejem és eszembe jutott, hogy nincs lehetetlenség, ha az ember őszintén, komolyan, becsületesen akar.



Én pedig akarom, hogy Etédy István élete tele legyen örömmel, boldogsággal. Akarom, hogy szeretetem áraszszon napjaira fényt és gyöngédségem virasszon lelkének borus éjjelein.

Igy akarom, hát így lesz!

Mikor ezt így magamban elhatároztam, elmentem a templomba, a hol esztendőök óta nem voltam. Letérdepeltem az oltár előtt és buzgón, sokáig kértem az örök irgalmasságu Istent, hogy adjon nekem erőt, kitartást, hogy ihlesse meg szívemet annak az embernek jósága, nemessége, kihez életem ezentul kötve lesz. Ha pedig valaha, csak egy percre is, csuf, gonosz, nemtelen gondolatok ébrednének föl lelkemben, halljak meg abban a percben, mielőtt gondolataim öntudatossá válnának, mielőtt meggyaláznám a lelket, melyet az Ur teremtésemkor belém lehelt.

Most pedig álljunk föl az oltár mellől és éljünk. Nem feledve egy pillanatig sem, hogy az igazi ember élete: imádság.

Hazamentem és megírtam a válaszat Etédynek.

És most már — most már nyugodt vagyok.

Az esküvő a tavasszal lesz és én megkértem Etédyt, hogy csak esküvő után hozzuk nyilvánosságra a dolgot.

Most egyelőre csak a nagynéném tud a dologról, no meg a leányok, a kik oly rettenetesen

hizelegnek és járnak utánam, hogy elfog az undorodás, ha rájuk nézek.

Egyébként mire való ez is? Ezek a szegény teremtések csak a saját érdekeiket szolgálják s nem tehetnek róla, ha nagyon izléstelenül és ostobául csinálják a dolgukat. Bizonyára lennének ők okosabbak és izlésesebbek is, ha tudnának. Igazságtalanság haragudni rájuk. De nem tehetek róla, elfog az undor, ha kezemet kezdik csókolgatni és sóvárgó sóhajtások közt tudakolják, mennyit tehet ki az Etédy István vagyona? S a jó Isten látja a lelkemet, hogy őszinte vagyok. E naplóban sokszor megírtam, hogy szerettem a nagyuri, gondtalan életet, de vannak pillanatok, mikor szivemből óhajtom, bár Etédy István szegény ember volna.



#### XIV.

Levellem jött. Katinka irt. Nem vagyok babonás, de mikor irását megismertem, összeszorult a szívem, mint mikor nagy szerencsétlenséget sejt az ember.

Katinka levele különben igen rövid volt, arra kért, hogy keressem föl, mert kissé gyöngékedik és beszélni szeretne velem.

Etédynek nem szóltam semmit a levélről, magam egyedül kerestem föl Katinkát.

A pamlagon feküdt egy halványkék pongyolában, ez volt a szegény gyermek kedves színe. És én, én egy hirtelen sugallatnak engedve, hirtelen lehajoltam hozzá, össze-vissza csókoltam arcát, nyakát, kezét. S ezalatt szerencsére, az én arcom rejtve maradt, Katinka nem láthatta meg, hogy mindkét szemem tele gyült könnyel, mikor mepillantottam.

Édes Istenem, milyen színben volt az a bájos, fiatal gyermek, ki mint egy derüs nap-sugár járt-kelt valaha az Etédy-kastélyban, a

pesti palotában. Szép, szelid szeme lázas fényben égett és az ajka olyan cserepes volt, mintha nagy betegség gyötörné.

— Megváltoztam, ugy-e, Éva? — mondta Katinka és gyöngéden simogatni kezdte kis forró kezével a kezemet. — Nem, ne szólj semmit, — mondta hirtelen, mikor látta, hogy tiltakozni akarok, — én tudom, hogy így van s nem bánom, hogy így van. Szeretnék egészséges lenni, de így is nagyon boldog vagyok és bármi történjék is, ezentul mindig boldog leszek. Nekem gyermekem lesz, Éva.

Gyöngéden megcsókoltam homlokát és valami soha eddig nem érzett, lágy szánalom fogta el a szívemet: jószágos Istenem, ennek a gyermeknek gyermeke lesz!

— Ugy-e nevetséges? — mosolygott Katinka, mintha csak a gondolataimban olvasott volna. — Magam előtt is oly hihetetlennek látszik a dolog, de mégis úgy van. És én azóta mindent oly békében tudok tűrni, mert ez a legnagyobb boldogság, a mit egy nő elérhet s illő is, hogy drága árt fizessünk érte.

Percről-percre növekedett szívemben a szánalom s bár tudtam, hogy ostobaságot beszélek, mégis megkérdeztem:

— Ugy-e, most nagyon boldog vagy, édesem?

— Igen, Éva, boldog vagyok. A férjem



olyan jó és gyöngéd hozzám. (Miért mondja ezt, a mikor én nem kérdeztem.) És csak azért hivatlak el, hogy... ej, magam sem tudom, miért? Talán, hogy legyen mellettem egy okos nő, a ki-nek elmondhassam, hogy milyen nagy örömmel várom a kicsit és hogy... haragszik-e még rám a bácsi?...

Szegény kis Katinkám, úgy olvastam a lelkedben, mint a nyitott könyvben. De hát csoda-e, hiszen te soha sem értettél a tettetéshez.

— Nem, nem haragszik, — feleltem, — megírtam, hogy nem is haragudott soha, egy per-cig sem. Akarod, hogy idejőjjön és részt vegyen az örömdben ő is.

Katinka egy sóvárgó pillantást vetett rám, mintha csak ezt mondta volna: azt hiszed, el-jönne, igazán eljönne és én a tekintetemmel biz-tattam, hogy eljönne, igenis, eljönne, csak egy szót kell hozzá szólni.

De a szegény kis asszonyka fázósan összeborzadt:

— Nem, nem, most még nem. Olyan rossz színben vagyok. Szomorú lenne, ha meglátna és nem hinné el a boldogságomat. Senkit sem eresz-tek magamhoz közel, csak téged édes, jó Évám. Te okos és jó vagy és nem vezetteted magadat félre a külszintől. Tudod, hogy tavaszra már itt lesz a kis idegen. Ne hívd ide a bácsit, Éva, most még nem.

— Jól van, Katinka, úgy fogok tenni, a hogy kívánod, csak ne izgasd magadat. De nekem szabad eljönni, úgy-e szabad?

Katinka a nyakam köré fonta leányos, vékony karját.

— Igen, igen, jőjj el gyakran, nagyon gyakran, ha van időd. Látod, milyen önző vagyok! Még nem is tudakozódtam, hogy vagy, mint vagy? A nagynénédhez cimeztem leveleimet, gondoltam, a rokonaid majd továbbítják. Úgy-e, csuf dolog, hogy csak most érdeklődöm sorsod iránt? De ne vedd ezt önzésnek. Én tégedet oly bátornak, erősnek és tökéletesnek tudlak, hogy azt hiszem, rossz dolog nem is történhetik veled soha.

— Köszönöm a bizalmat, kedvesem. Bár a sorsnak is ilyen jó véleménye volna rólam. Egyelőre nincs semmi bajom s egyelőre a nagynénémnél lakom.

Egy percig haboztam, hogy elmondjak-e neki mindent? De aztán hallgattam. Valahogy eszembe jutott, hogy hozzám sem lenne bizalma, ha megtudná, hogy oly közel állok hajdani gyámjához. Etédytől határozottan félt, azt láttam rajta. A szemén látszott, hogy szeretne vele találkozni; de a másik pillantásán ideges remegést vettem észre, reszketett a gondolatra, hogy szemtől-szembe kell állnia gyámjával.



— Hát Irma ő méltóságát látod-e gyakran?  
— kérdeztem, hogy éppen mondjak valamit.

— Nem, nem láttam az esküvőm óta. Mi nagyon visszavonultan élünk, ő pedig nagyvilági asszony s nem is igen ér rá, hogy engem látogasson. Különben is én jól érzem magam így is, biztosítlak, Éva, hogy egészen jól érzem magamat.

(Szegény kis Katinkám, talán elhittem volna ezt neked, ha nem bizonyítod olyan erősen.)

Olyan rettenetes az, mikor két ember áll egymással szemben, mind a kettőnek megkönnyebbülne a szive, ha egymás vállára borulva, kisírná magát és mind a kettő azt bizonyíttatja, hogy neki jó kedve van és mosolyognak egymásra.

— Várj csak, — mondta Katinka fölállva a pamlagról, — várj csak, mutatok neked valamit. Mikor kissé erősebb vagyok, dolgoztatni is szoktam ám, akard látni a munkámat?

Mosolyogva bölintottam és Katinka kinyitotta a kis szekrény ajtaját, lassan, óvatosan, oly gyöngéd kézzel, mintha törékeny holmival bálnék, kihuzott a szekrényből apró főkötőket, kék és rózsaszín szalagos rékliket, ingecskéket s egvéb kis jószágot, a melyek olyan komikusak, hogy az ember nevetni kezd, ha meglátja s addig nevet, míg egyszerre megtelik a szeme könnyel.

Még nem láttam asszonyt, a ki az ilyen apró holmit meghatottság nélkül nézte volna.

Egymásra néztünk, aztán Katinka a válamra borult és sirni kezdett.

— Évám, édes Évám, ha tudnád, milyen boldog vagyok. De úgy félek, hogy árván hagyom majd itt a kis idegent.

Ugy fogtam a karjaimba, mint egy kis gyermeket. Meglehetősen erős vagyok, így hát fölemeltem és lefektettem szépen a pamlagra.

— Ha rossz leszél, ki fogsz kapni, — mondtam nevetve és komolyan hozzátettem, lásd, nem szabad ilyen gondolatokkal izgatni magadat, először, mert semmi értelmök sincs, aztán meg árt a kis babának.

Nevetett és sirt egyszerre. Én pedig fölálltam és elraktam a titokzatos kis holmikat szép rendben újra a szekrénybe, hogy Katinka ne fáradjon vele.

— Milyen jó vagy te, Éva és a mellett milyen édes, megnyugtató érzés fog el, ha velem vagy. Jőjj el gyakran.

— Olyan gyakran jövök, hogy egyszer csak ki fogsz dobni. Most szabad vagyok s akár mindennap a nyakadra járhatok.

— Kezet rá, — mondta Katinka csillogó szemmel.

Odaadtam a kezemet, homlokon csókoltam és bucsuzkodni kezdtem. Már a lépcsőházban voltam, mikor valaki hirtelen megszólított.



— Kezét csókolom, a kisasszony meg sem ismer?

Ránéztem s egy pillanatnyi tünődés után megismertem az egyik szobaleányt, a ki Etéden szolgált a házbán.

— Hát maga most itt lakik?

— Igen, eljöttem a Katinka nagyságával. És azért jöttem a kisasszony után, hogy megmondjam...

— No, mit akar mondani?

— Hogy tessék minél többet ide jönni, mert a szegény nagyságos asszony mindig egyedül van. A nagyságos urnak kisebb dolga is nagyobb, mint hogy itthon üljön a nagyságos asszony mellett s a szegény beteges asszony annyit sir, hogy...

— No, Isten áldja meg, Zsuzsi! — mondtam gyorsan. Meg vagyok róla győződve, hogy Zsuzsit csupa jóakarat vezette, sőt fájdalom, arról is meg vagyok győződve, hogy igaza van. De még sincs kedvem Katinka családi viszonyairól a lépcsőházban értesülni.

Fehér ur, eh mit vártam én Fehér urtól? Legyünk őszinték, sokkal rosszabbat. Végre is, nem hitványabb, mint a többi férfi. Hogy ennek a nem hitványabb férfinak azt a mimóza-lelkű teremtest kellett elvenni?... Ki tehet róla?... Senki. Még ő sem. Ő valószínűleg nem is sejti,

hogy kit vett feleségül. Talán álmában sem jut eszébe, hogy a világ legfinomabb és legédesebb teremtese a hitvese. Fehér urnak ilyesmi iránt aligha van érzéke. Ellenben világosan látja, hogy felesége megcsunyult, elhervadt s ennélfogva természetesnek tartja, hogy mentül kevesebbet üljön odahaza.

És Katinka? Vajjon áltatja-e még magát? Bár ugy lenne, de én azt hiszem, hogy elérkezett számára a világos látás szomorú pillanata. Nagyön is gyakran erősítgette előttem férje gyöngédségét és jóságát. Mire való ez? Szegény aszszony már biztosan tudja és érzi, hogy egyedül áll, olyan egyedül, mintha kilökték volna egy sivatagba. S az a férfi, ki hűségesküet tett neki, ki nek egy testté és lélekké kellett volna válni vele, nem egyéb számára, mint egy közömbös, jóakaratu gentleman, ki odahaza immár nem találván meg gyönyörüségeit, másutt keresi.

És Katinka? Vajjon tudja-e szegény, hogy teljesen egyedül, elhagyatva áll a világon? Hogy nincs senkije, semmije immár, csak az a kis, rejtelmes lény, a ki az ő erejétől várja, hogy éljen. A Katinka ereje? Összeborzadok, ha rá gondolok, vajjon nem hiába vár, vajjon nem lehetetlent kér-e tőle az a kis idegen?...



## XV.

Mikor ostobaságot cselekszem, mindig szégyenlem magamat. S mert csakis magamnak irom ezt a naplót, őszintén bevallom, hogy igen gyakran van okom a szégyenkezésre.

Például tegnap is, mikor Irma ő méltóságánál voltam...

Ostobaság volt és nem is tudom magamat mivel menteni? Józan észszel várhattam-e egyebet ő méltóságától, mint a mit tett?

Gyakran látogattam Katinkát, de úgy tett nekem, hogy a szegény gyermek még így is sokat van egyedül. A férjével mindössze kétszer találkoztam s udvariasan, hidegen köszöntünk egymásnak s azzal vége. Fehér Kálmánban nem keltettem több szimpátiát, mint a mennyit ő keltett én bennem.

Azt gondoltam, hogy Katinkára nézve csak kellemes lehetne, ha nagynénje néha-néha fölkeresné. Végre is asszony, rokona, vele egy társadalmi körből való, a mi nézetem és tapasztalásom

szerint igen fontos dolog. Aztán meg eszembe jutott, hogy ennek a házasságnak főként a méltóságos asszony volt a védője, hogy Katinka talán soha sem lesz gyámja akarata ellenére asszony, ha Irma ő méltósága nem áll a háta mögött.

Fölkerestem hát a méltóságos asszonyt. Ő méltóságának sejtelve sem volt arról, hogy pár hónap múlva sógornők leszünk. Az ő szemében most is az állás nélküli társalkodónő voltam, s talán ennek köszönhetem, hogy jó félórát kellett várakoznom, míg végre elfogadott.

Ha magamról lett volna szó, öt pere után visszafordulok, de így türelmesen vártam.

A méltóságos asszony végre megjelent. Arcán rangjához illő komolyság és méltóság ült. Nagyon szertartásos, nagyon kimért volt minden szava, minden mozdulata. Egy tökéletes feudális urnő állt előttem s én az első percben alig akartam hinni, hogy ugyanez a hölgy kérkedett egy évvel ezelőtt ultraliberális elveivel, demokrata világfölfogásával.

Egyébként nekem ez is mindegy volt. Nekem, Istennek hála, semmi közöm a méltóságos asszony elveihez. Katinka nagynénjéhez jöttem és ahhoz fogok beszélni.

— Megbocsát, méltóságos asszonyom, — kezdtem pár pillanatnyi hüvös hallgatás után, — megbocsát, ugyebár, ha zavarom? Soha sem vettem volna magamnak ezt a bátorságot, ha nem



egy, méltóságod szívéhez közel álló személyről volna szó. Én gyakori érintkezésben vagyok Fehér Kálmánnéval.

A méltóságos asszony hirtelen félbeszakított.

— Kisasszony, — mondta fagyos, kimért hangon — én azt hittem, hogy ön saját ügyében keresett föl. Hajlandó voltam önt kihallgatni, sőt egyben-másban kezére járni. Ön azonban családunk jóságát és érdeklődését különös módon hálálja meg. Beleavatkozik intim családi ügyekbe és mentségeket akar keresni oly tettek számára, a melyek menthetetlenek.

Hogy semmiféle pátosz és lendület nincs a lelkemben, azt legjobban bizonyítja, hogy az emberi komizság és aljasság nem fölháborodást vagy haragot kelt bennem, hanem undort. Jelenleg az undor mellé még valami szörnyű groteszk komikum is járult. Ő méltósága tolakodásnak bélyegzi viselkedésemet, mert intim családi ügyekbe avatkozok, holott pár hónappal ezelőtt még ő akart erővel engem beavatni, hogy saját céljaira fölhasználjon. Erőnek erejével tolta rám barátságát, jóindulatát, most pedig oly fagyos méltósággal áll velem szemben, mint egy jogaiiban megsértett királynő.

De én is végignézttem rajta. És ha minden kimegy a fejéből, ezt a nézést el nem fogja felejteni, tudom.

— Boesánatot kérek, azt hittem, a Vajda Katinka nagynénjével beszélek. Tévedtem. Most megpróbálom, talán Etédy ur szivesebben hallgatja, ha unokahugáról és gyámleányáról friss hirt visz neki valaki?

Ah, ez talált! Ő méltósága egészen fehér lett az ijedelemtől. Most hát a kezemben volt viselkedésének a kulcsa. Milyen egyszerű a dolog és milyen ostoba vagy, te Éva, hogy nem tudtad eddig kitalálni. Senki sem rossz mulatságból, privát passzióból. S ez az asszony sem érdektelen gonoszságból igyekezett Katinka és Etédy István közt idegenséget támasztani. Etédy István gazdag ember, nagyon gazdag ember, s ha minden rendesen megy, biztosan Katinka lesz az általános örököse. Nos, hát ezt nem szabad tétlenül nézni. Visszavonást kell köztük szítani. Bizalmatlanná kell tenni Katinkát gyámapja iránt. Vérig kell vele sértetni azt az embert, ki gyermeke gyanánt szerette. Fehér Kálmán és ez a szerencsétlen házasság, csak eszköz volt. Pénzről volt itt szó, pénzről...

Mindezeket oly világosan láttam ennek az asszonynak az arcán. A büszke, gőgös haragból átesapott az ijedtségbe, aztán valami galvanikus rángás az arcon. A méltóságos asszony urrá lett az idegein és nyájasan mosolygott. Igenis, nyájasan mosolygott én rám, a nagy urak főlényével, kik akkor dobják el az embert és akkor



nyulnak újra utána, a mikor nekik tetszik, mintha csak élettelen tárgyak volnának.

— Üljön le, kedves Éva és engedje meg, hogy okosan és komolyan beszélgessünk egymással. Mindenekelőtt engedje meg, hogy magáról beszéljek. Nyiltan megvallom, hogy az ön sorsa engem jobban érdekel, mint azé a boldogtalan asszonyé. Meglehetősen széleskörű ismeretségem van és nem nyugszom addig, míg ön képességeinek és jellemének megfelelő jó helyre nem jut.

Bizony Isten, nagy erőfeszitésembe került, hogy szeme közé ne kacagjak ennek a teremtésnek, de hát csak játszuk komolyan végig ezt a komédiát.

— Köszönöm, — mondtam hidegen, — de már van helyen s így szives ajánlatának nem vehetem hasznát. Különben bátor vagyok újra megjegyezni, hogy nem a magam ügyében kértém kihallgatást méltóságodtól. Én a Katinka nagynénjéhez jöttem, de beláttam, hogy ostobaságot cselekedtem és jobb, ha abba hagyjuk a dolgot.

— Nem, édes Évám, én nem ereszthetem el így magát. Tudnia kell, hogy nem vagyok lelketlen, szívtelen, de bármily fájdalmasan esik is, meg kell önnek mondanom, hogy érdemetlenre pazarolja fáradságát. Kérem, — ne szakítson félbe — mondta hirtelen, karomra téve kezét — engedje, hogy befejezzem, a mit mondani aka-

rok. Ön hiába szól az érdekében gyámjának, biztositom, hogy teljesen hiába. Ez a szerencsétlen teremtés szökésével végképpen elkесerítette gyámját, de ez még nem volt elég. Biztos forrásból tudom, hogy házassága után a lehető legtiszteletlenebb hangon beszélt gyámjáról, úgy ő, mint a férje. Ez oly rut hálátlanság, melyre a legjobb akarattal sem találhatunk mentséget. Katinka azok közé tartozik, kiken nem lehet segíteni, mert maguk teszik erőnek erejével boldogtalanná magukat. Ezért a házasságért mindent föláldozott és ebben a házasságban sem tudott boldogulni. A férje megint megújította a viszonyt azzal a szép Nórával... És tette ezt nyilvánosan, alig pár heti házasság után...

— Ez is a Katinka büne? — kérdeztem nyugodtan, bár a keserűség fojtogatta a lelkemet. Oh, hogy utáltam őket mind, mind... Ezt a hipokrita, gonosz asszonyt, azt a becestelen férjet s azt a gaz szeretőt... Ilyen emberek közt élni, ilyen emberek közt szenvedni... Szegény mimóza, szegény kis Katinka!...

— Mindenesetre, — mondta ő méltósága hidegen, — ő választotta férjét, saját szabad akaratából választotta. Minden értelmes, felnőtt ember tudja, hogy tettünknek következményei vannak. Tessék viselni a konzekvenciákat. Azonfelül meg egy asszony, a ki ennyire nem képes lekötni az urát, de ehhez már maga édes Évám, nem ért...



Végre fölálltam.

— Valóban, méltóságos asszonyom, én igen kevesét értek ebből az egész dologból. Azt látom, hogy Katinka szerencsétlen s kerestem valakit, a ki mellette áll a megpróbáltatás óráiban. De itt a házban hiába kerestem és ezzel vége.

— Végre is ön okos leány és beláthatja, hogy Katinka maga kereste sorsát. Igen, vagy nem?

— Én csak azt látom, hogy szerencsétlen és — igazán nem óhajtom zavarni többet méltóságodat.

— Nem zavar, — felelt ő méltósága a leg-szeretetreméltóbb mosolylyal. Majd hirtelen nagyon komolylyá vált az arca és így folytatta:

— Remélem, Éva, maga nem hitetlen? Nos, hát tudnia kell, hogy a szerencsétlen embernek egyetlen igaz menedéke: az Isten. Forduljon Katinka is az örök Jósághoz és meg fog nyugodni szive és lelke.

Most már igazán elsiettem. Ha még tovább ott maradok... Ej, ezek az emberek ateistává tudnak tenni.

De utálok magamat is. Minek mentem én ahhoz az asszonyhoz? Mit akartam tőle? Hát lehettem egy percre is, hogy Katinka mellé fog állni? Katinka mellé, a ki beteg és elhagyatott. Hogy lehettem ilyen ostoba, ezt soha sem fogom megbocsátani magamnak.

Aztán elindultam Katinkához. Az édes, kis teremtés ott ült az ablaknál és valami fejkötőt horgolt. Valami különös, bájos dalt dudolt, a mit még soha sem hallottam senkitől. Lehet, hogy most született a lelkében, lehet, nem is e világból való lényeknek szólt, hanem annak, a ki még nincs itt, a ki ennek az édes, törékeny teremtésnek mindene lesz.

S a mint szemben ültem vele, elnéztem arcát, szemét. Bizony, ez nem a hajdani tündérszép Vajda Katinka volt és mégis volt arcán egy vonás, szemében egy láng, mely több a szépségnél, több az ifjúságnál, több mindennél, mi a földön elérhető. A téli nap sugárai ott ragyogtak feje körül, mintha aranyszikrákat csaltak volna ki sárga hajából. Igen, igen, most már világos előttem ez a kifejezés a szemben, ez a glória a feje fölött az anyaság dicsősége, szépsége és mindenhatósága... És eszembe jutott, hogy mégis oktalan, korlátolt és ostoba az én szánakozásom, mi rohanhatunk előre az élvezeteink, a gyönyöreink, vagy az ugynevezett kötelességeink után, mégis mindnyájunk közt a legboldogabb, legdicsőbb, legszerencsésebb ez a fiatal nő, ki gyermekét várja.



## XVI.

A Blanka esküvője is megvolt és én Etédy ur szives jóvoltából szép, értékes nászajándékot adtam át az ifju párnak.

Egyébként Balló ur most is olyan önérzetes arcot vágott, mint a ki tisztában van azzal, hogy milyen kegyet gyakorol s milyen áldozatot hoz, mikor kegyeskedik megházasodni. Nem tudom, ifjúkori olvasmányaim alapján maradt-e meg bennem valami nagy előszeretet a romantika iránt, de szeretem azt a férfit, ki kultuszt üz a nő iránt való tiszteletből és gyöngédségből. Azt hiszem, mentül erősebb egy férfi és mentül inkább tisztában van saját férfiúi méltóságával, annál mélyebben hajtja meg fejét a nő előtt. Csak az igazi nagy erő tud igazán gyöngéd lenni.

Egyébként az esküvő megvolt s a boldog fiatal pár elutazott. A menyasszonynak volt egy pár igen gyönyörű napja az esküvő előtt, mert kelengyéje ki volt állitva a legelőkelőbb fehérenműüzlet kirakatában. Kényére-kedvére bámul-

hatta mindenki a legintimebb ruhadarabokat és Blanka a korzózás közben mindig arra tért, hogy lássa a szájtató tömeget a fehéreneműjét bámulni.

Egyébként minden embernek más okoz boldogságot és — és voltaképpen minek is irom le ezt a sok haszontalanságot?

Talán hogy huzzam, halasszam a percet, melyben számot kell adnom a nagy lelki krízisről, melyen keresztülmentem.

Domokos László visszatért Afrikából. Nem volt igaz a milliomos amerikai kisasszonynyal való jegyesség, egyáltalában semmi sem volt igaz, csak az, hogy Domokos László szerzett valamit s nagy áldozatok árán fölbontotta a szerződését és visszajött hozzám.

Igen, én hozzám jött vissza. S a szomorú alkonyi fényben, mely most lelkemet körülfogja, diadalmas, fényes, színes napsugárként hatol be a tudat, hogy ez az ember szeretett engem, jobban, mint bárki mást a világon.

Ha nem mondta volna, akkor is láttam volna szemén, arcán, de meg is mondta, mikor egymással szemben álltunk, két és fél évi távollét után.

— Visszajöttem, Éva. Mikor elmentem magától, már akkor sejtettem, hogy bűnös, bolond vagyok s ott a távolban napról-napra erősödött



bennem ez az érzés. Eleinte küzködtem, harcoltam ellene. Elhitettem magammal, hogy vétkezés, a mire vágyakozom. Ostoba teóriákat csináltam magamnak emberekről, kiknek nincs joguk személyes boldogság után törekedni s fejembe vettem, hogy nekem áldozatul kell odadobnom magamat, családom jóvoltáért. De a teóriák és elméletek mind nem értek semmit, az élő, forró vágy maga felé vonzott, haza, haza. Ugy éreztem, hogy hazudok magamnak és vétkezem ön ellen. Ne vegye elbizakodottságnak szavaimat, ön az egyetlen nő, a ki előtt teljes őszinteséggel és föntartás nélkül lehet beszélni. Tisztában voltam vele, hogy nem vagyok teljesen közömbös ön előtt, mint a hogy ön is tudta, hogy lelkem egész erejével imádom. Most újra itt vagyok, mint egy megtért, vezeklő bűnös állok magával szemben, Éva. Meg tud-e nekem bocsátani?

Csak néztem, néztem azt az arcot, mely nekem valaha legdrágább volt a világon és nem tudtam szólni, nem tudtam felelni semmit.

— Ideadja-e a kezét nekem, Éva?

Most már magamhoz tértem és fölemeltem a fejemet:

— Ha egy baráti szorításra kéri, nagyon szívesen.

Rám nézett, mélyen, sokáig, mintha a lelkembe akarna nézni és én nem sütöttem le szememet. Hagytam, hogy olvasson benne. Ha meg

is lát mindent . . . Mit tesz az? . . . Én tudtam, hogy most utóljára állunk egymással szemben.

— Menyasszony vagyok, — mondtam pár pillanatnyi hallgatás után.

Fehér lett, mintha egy láthatatlan kéz letörölte volna arcáról az élet minden színét. Mereven, mozdulatlanul állt velem szemben s ez a mozdulatlan, merev némaság szörnyűbb volt minden szónál.

Csak pár pillanat múlva szólalt meg, de akkor már nyugodt volt a hangja és csak ennyit mondott:

— Isten önnel!

Ha így elhagyom menni, talán könnyebb lett volna az elszakadás mindkettőnknek. De gyöngé voltam és nem bírtam eltűnni, hogy így távozzon. Azután meg, azután meg . . . Jó Isten, te látsz bele a lelkembe s te tudod, hogy mint akarom és fogom teljesíteni kötelességeimet Etédy István iránt, de te tudod azt is, hogy ennek az embernek, a saját szívemnek, a multnak is tartozom valamivel. Itt a végbucsu, adjuk meg mindenkinek a magáét, igazságosan.

És este a következő levelet irtam Domokos Lászlónak:

„Kedves barátom!

Engedje meg, hogy így szólítsam, mielőtt véglegesen bucsut veszek öntől. Nem akarom, hogy ön azzal az érzéssel éljen, a mivel ma tőlem



távozott. Bátran megirhatok önnek őszintén mindent, mert ismerem önt és tudom, hogy ha megmondom: én nem akarom önt többé látni, hát mi e földi életben többé találkozni nem fogunk.

Igen, én szerettem önt. S ha akkor mondja el mindazt, a mit tegnap mondott, a világ legboldogabb asszonya lehettem volna. Ne higgye, hogy szemrehányásképpen mondom ezt. Sőt azt hiszem, az ön régebbi teoriájának van igazsága: vannak emberek, a kik nincsenek személyes boldogságra teremtve. Miért? Ki tudna, ki merne ezekre a kérdésekre felelni? Én csak azt tudom, hogy mióta az istenember fölvitte keresztjét a Golgotán, azóta minden kiváló ember lelke átmegegy egy-egy szörnyű megpróbáltatáson. A természet egyenlőségre törekszik s ha valaki különb a többinél, annak fizetni kell. — Fizessünk, édes barátom, s miután meg kell lenni a dolognak, fizessünk zugolódás, harag, panasz és könny nélkül, mert úgy sokkal szebb a dolog.

A mi önt illeti, ön férfi s előtte az egész élet. A férfi élete tele van munkával, küzdéssel s ez már maga is annyira elfoglalja lelkét, hogy nem ér rá a megmásíthatatlanon tépelődni. Ön visszamegy Afrikába és dolgozni fog, nevet és vagyont szerez magának s mire hazajön a nehéz, küzdelmes élet után pihenni, nagyobb és dicsőbb emlékek töltik be a lelkét, mint egy félbenmaradt álom emléke.

Én — én pedig felesége leszek a világ leg-nemesebb, legjobb emberének: Etédy Istvánnak. Elhagyatott, boldogtalan, lelkileg, testileg fáradt teremtés voltam, mikor felém nyújtotta kezét. Én megfogadtam, hogy hűséges, szerető felesége leszek s előbb hagyjon el engem a lélek, semhogy valaha elpiruljak önmagam előtt. Az én életemnek is megvan a maga célja; boldoggá teszek egy embert, kit mindenekfölött becsülök, kinek boldogsága, nyugalma mindennél fontosabb előttem.

És a mi álmunk?! Lássa, én nem sajnálom, hogy álmodtam. És eljön az idő, hogy ön sem fogja sajnálni. Ha ez az álom valóra vált volna, ki tudja, nem tapad-e ehhez is valami a föld sarából, porából? Nem mondom, hogy úgy lett volna, de lehet. Mig most visszaadjuk az érzést, mit az Ur Isten szívünkbe adott és ezt mondjuk: fogadd uram vissza e szerelmet szívüinkből, nézd, olyan tiszta az érzés, mint a mikor lelkedből átröppent a miénkbe, áldozatként, hófehér, tiszta áldozatként nyújtjuk vissza neked, mindketten. Te tudod, Uram, hogy nem tehetünk másként!

És most, Domokos László, „én nem akarom önt többé látni e földi életben.“ *Éva.*

Bevégeztetett. Még az este levelet kaptam Domokostól, a levélben csak ennyi volt:

„Utazom. Az Uristen jóságos kegyelme legyen önnel! De, engedje meg, hogy e bucsusza-



vakhoz még hozzátegyem: ha bármikor rájönne, hogy csalódott, tévedett, ha bármikor érezné, hogy egyedül áll és szüksége van valakire, csak egy szót üzenjen és én mellette leszek. Történjék bármi, önnek tudnia kell, hogy van egy barátja, ki mindig és mindenkor rendelkezésére áll. Kötelességem öntől távol maradni, míg az ön nyugalma kívánja, de ne feledje, hogy önnek is kötelessége engem hívni, mikor szüksége lesz rám.“

A levelet betettem a hervadt rózsacsokor mögé a kazettába. Aztán sokáig ültem egy helyen és néztem a kis kazettát. Elviszem-e uj háztartásomba, vagy nem? Szabad-e elvinnem, vagy meg fogom semmisíteni esküvőm napján?

Az esküvőm napja!... Éppen mához hat hétre lesz.

## XV.

Ma, mikor pár heti hallgatás után, kezembe veszem a tollat, még mindig az a különös kábultság fogja el az agyamat. Mintha még mindig nem látnék a nagy feketeségben.

Domokos László elutazása után való napon vettem végbucsut Katinkától.

Hát igazán mindenki elhagy, hát teljesen egyedül kell maradnom?

Korán reggel odaüzentek hozzám, hogy Katinkának kis leánya van. Én rögtön öltöztem és indultam, de mire Fehér Kálmánék lakásához értem, Katinka már haldoklott.

Az arcára oly világos, tiszta betükkel volt írva a halál jegye, hogy egy percig sem kételkedtem. Vége mindennek, vége...

Csak egy homályos fátyolon át láttam akkor mindent. A kis gyermeket, kitől Katinka bucsuzni akart, a Fehér Kálmán könyves arcát, az etédi szobaleány sürgölődését, aztán Katinka halk hangját hallom...



— Eljön a bácsi? Izentünk érte...

Igyekeztem derült és elfogulatlan arccal beszélni.

— Hát hogyne jönne. Hányszor mondtam neked, hogy szeretne meglátogatni, de hiszen te nem akartad.

— Én nagyon sokat vétettem ellene.

— Ugyan, mit gyötröd magadat ilyen hiábavalósággal? Ha egy kicsit meg is bántottad érzékenységét, azt ő már mind elfelejtette és megbocsátotta. Hogy fog örülni, ha meglátja, hogy szerencsésen keresztül estél a dolgon és ilyen szép kis leányod van.

Katinka oly mereven néz rám, hogy alig bírom kiállni tekintetét.

— Éva, mire való mindez? Én nagyon jól tudom, hogy nekem el kell mennem. Ne szakíts félbe, az én időm drága. A bácsit is azért hívatam, hogy vegye gondjaiba a gyermekemet. Engem ő nevelt föl, igaz, hogy nem sok öröme telt benne.

Átkaroltam és csókjaimmal akartam elhallgattatni.

— Hallgass, Katinkám, hallgass! Minek kinozol bennünket? Ennek nincs semmi értelme. Etédy mindjárt itt lesz és örömmel zár a szívére, de azt fogja mondani, hogy neveld csak te magad a gyermeket, mert ez az anva kötelessége.

Katinka csak az utolsó szavakra reagált:

— Igaz, anyja nem lesz szegénykének. Ezt pedig nem pótolhatja a bácsi... Ha neked hagyhatnám, Éva, te jó és okos vagy, ha neked hagyhatnám...

Szerencsére az ajtó kinyílt és Etédy lépett be rajta. Katinka egyedül akart maradni a gyám-apjával, mi a szomszéd szobába mentünk. Mikor egy félóra múlva visszatértünk a szobába, a beteg arca sugárzott valami földöntuli örömtől.

— Gyere ide, Éva, — intett kezével, — gyere ide, a bácsi megbocsátott és olyan szeretettel bocsát utamra, mint a hogy a házához vett. De hajlj hát közelebb hozzám, még valamit akarok mondani.

Letérdeltem az ágy elé és ő halkán sugta:

— A bácsi mindent elmondott és én most már kérem, követelem tőled, hogy légy anyja szegény gyermekemnek. Nem felelsz? Hát még mindig komédiát akartok velem játszani? Most, mikor már az utolsó óráimat élem.

Ingerült, lázas volt a hangja, én fölemeltem a fejemet:

— Légy nyugodt, Katinka. Ha a te balsejtelmeid valaha teljesülnének, én anyja leszek a kis leányodnak.

Erre megnyugodott. Mennyei békesség szállt az arcára és halkán sugta:



— Légy áldott, légy boldog, te édes!

Többet nem is beszélt, csak a kezemet szorongatta és Etédyt nézte, aztán mosolygott és olyan szivetrepesztő volt ezt a fáradt, szomoru mosolygást nézni.

Az a mosoly ott maradt az arcán akkor is, mikor már halott volt.

És ki tudja, nem azt mondta-e nekünk mosolygása: balgák, bolondok, miért sirtok, miért keseregtek? A nyugalom, a béke, a csönd vár engem ott lent, a hová ti is eljuttok sok szenvedés, sok könny, sok megpróbáltatás után. Én rövid életben kiszenvedtem a magam részét s kiérdemeltem az örök nyugalmat.

S ki tudja, nem volt-e igaza?!

És mégis, majd megrepedt a szívem, mikor utolsó útjára elkísértem a kis, fehér mimózát. Egy csomó virágot dobtam a koporsója után. Aludj, kis mimóza, aludj! Tied már az örök nyugalom, mi még sokat szenvedünk, míg ezt ki fogjuk érdemelni.

Mikor a temetésről visszatértünk, megnéztem a kis babát. Aludt és álmában mosolygott. Én ott álltam bölesőjénél, néztem ezt a mosolygó arcot és szent fogadást tettem a saját lelkemnek, a sirban fekvő halottnak, hogy a mennyiben rajtam, szándékomon, erőmön mulik, ez a boldog mosoly soha sem fog elrepülni a gyermek ajakáról.

Azután hazamentünk és folytatta mindenki a maga életét. Az élő világ halad a maga útján, a temető változatlan . . .

A kis fehér mimóza kint fekszik a temetőben, nekem pedig holnap lesz az esküvőm napja.



## XVI.

Öt hosszú esztendő telt el azóta, hogy ez a füzet a kezemben volt. Miért nem irtam bele? Magam sem tudok a kérdésre felelni. Talán mert a békének, a nyugalomnak, vagy mondjuk a boldogságnak nem igen van szava.

Milyen keserűen nevettem volna, ha öt évvel ezelőtt valaki boldogságról mer előttem beszélni? S ime, — ma boldog vagyok.

Igen, a mennyire ember itt a földi létben boldog lehet. Isten különös kiválasztottjának érzem magamat, mert irgalmas jósága megengette, hogy a legnemesebb férfi nevét viselhessem, hogy boldogságot, örömet, nyugalmat adjak neki.

A férjem imád s engem büszkévé tesz a tudat, hogy megérdemeltem szerelmét.

S mentül tovább élek, annál erősebbé lesz bennem a tudat, hogy nem az boldogít, a mit kapunk, hanem a mit adni tudunk.

Ha életemet kívánná az uram, habozás nél-

kül dobnám el érte és még mindig nem tettem volna egyebet, csak azt, a mi kötelességem.

Mindig utáltam a mártírpózókat, a mártir-asszonyokat s ha voltak is szenvedéseim, — mert eleinte voltak, — gondosan eltitkoltam, a menynyire lehet még saját lelkem előtt is.

Azt mondtam magamnak: Éva, neked kötelességed nyugodtnak, vidámnak és boldognak lenned. Eleinte nehezemre esett a kötelesség teljesítése, de aztán egyre könnyebb lett s ma, — ma boldog asszony vagyok.

S ha még gyermekem is volna! ... Oh, Istenem, hányszor kértelek buzgó, áhitatos imádsággal a szivemben, hogy adj nekem gyermeket. Soha sem voltam irigy, de mikor egy-egy egyszerű, szegény parasztasszonyt láttam, a mint gyermekét az ölében tartja, keserű, kínos fájdalom fogta el szívemet.

Most már mintha ez is kevésbbé bántana. Hiszen utóvégre is, van egy kis leányom, a Katinka gyermeke, a kis Katinka.

De mégis, mégis könny szökik a szemembe, mert arra gondolok, hogyha volna valaki, ki hozzám volna kötve a vér hatalmas, szent erejénél fogva, kiért szenvedtem, kiben üdvözlénék, ki által meglelném életem igazi célját.

De nem szabad tulkövetelőknek lennünk.

Esküvőnk után egy évig teljes visszavonultságban éltünk az etédi kastélyban. Ha raj-



tam áll, tovább is itt maradunk. Szerettem ezt a nagy, ősi parkot, a komoly, oszlopos kastélyt s mikor férjem karján először léptem be a park kapuján, eszembe jutott az a borus, esős őszi nap, mikor egyedül, idegenként hajtattam be a kapun. Mennyi minden történt azóta? Mintha egy más-világ lakója volnék. Pedig még nincs három éve, hogy az az esős, csuf nap elmúlt s most virágzó májusban, férjem karján lépek be a nagy kastélyba, hol három évvel ezelőtt egy aranyoshaju, szép leány volt az urnő.

Az aranyos haju szép leány már kint fekszik a temetőben és ott fekszik az én ifjúságom is.

„Száll az idő, letűnnek a tavasznak évei“, de azért tovább is élnünk kell.

Meg vagyok elégedve az életemmel s azt hiszem, mások sem találhatnak benne sok kivetni valót.

Férjem kívánta, akarta, hogy elfoglaltjam az Etédy Istvánné pozícióját a nagyvilágban s én nem ellenkeztem.

Azt hittem, nagy és kemény harcban leszek, de tévedtem, mindenütt nyílt ajtókat találtunk, s mindenki becsüléssel és tisztelettel nézett rám, mikor látták, hogy jól megállok a helyemet.

Pedig Irma ő méltósága eleget buzgólkodott ellenem. Rutabbnál-rutabb rágalmakat bo-

csátott közre férjemről és rólam. Nem irok ide egyebet a dologból, csak azt, hogy a méltóságos asszony szerint én voltam oka Katinka szerencsétlen férjhezmenetelének, én hidegittem el a gyámapját a szegény gyermektől, miattam pusztult el élete virágában s most a lelkiismeret mardos és azért vettem magamhoz az árva kis leányt.

A társaságban nem igen ismertek, de ismerték a méltóságos asszonyt, soha senki egy rossz percet sem szerzett nekem. Ez a társaság lehet gőgös, lehet konzervatív, de az uri vonásokat megbecsüli mindig és mindenki. Nekem nyert csatám volt velük szemben.

Különben talán az is volt az oka, hogy nem nagyon esengtem senki barátsága után, hogy az év nagy részét mindig visszavonultan töltöttük Etéden. Itt érzem magam a legjobban, mikor teljesen a férjemnek és a kis Katinkának élhetek, a nagy világ, az megvan nélkülem is, ellenben büszkeséggel tölt el a tudat, hogy van egy kis kör, a hol én nélkülözhetetlen vagyok.

Ki tudja, mikor kerül megint kezembe ez a füzet? Már nincs annyi vallani valóm, mint leánykoromban. Benyomásaim nem oly gyorsak, gondolataim nem oly fürgék, mint valaha. Azonfölül, ha valakivel beszélni akarok, nincs szükségem a néma papirosra, ott van a férjem, a ki nek mindent elmondhatok.



Mindent? Lám, a kis kazettáról még soha sem beszéltem neki. Ez volt az egyetlen dolog, mit idehoztam a leányságomból. Most eltűnődöm rajta, volt-e jogom elhozni férjem házába? Volt-e jogom megőrizni benne a hervadt rózsacsokrot és a Domokos László utolsó levelét?

Sohasem voltam magam iránt elnéző, vagy engedékeny, most hogy feltettem a kérdést, szigoruan fogok itélkezni. S az ítélet felmentő. Jogom volt megőrizni a kis kazettát s megfogom őrizni továbbra is. A meghalt érzések is követelhetnek valamit tőlünk, ha egyebet nem: kegyeletet.

Ennyit megérdemel tőlem az az ember, ki engem oly nagyon szeretett s kit én valaha mindennek fölött szerettem.

Hiszen egy egész világ választ el bennünket egymástól. Kint él, messze-messze a mi házánktól. Hirt, nevet, vagyont szerzett magának. Az élet őt is dusan kárpótolta az eltemetett álmóért, de azért meg vagyok győződve, hogy ő sem vetett ki engem szívéből teljesen.

S én sem fogom az ő emléket számüzni soha. Lemondtam róla, de nem felejtettem el. És Istennek hála erre nincs is szükség. A mi szerelmünk álmó volt, tiszta, fehér álmó, ha néha meg is siratom, könnyeimbe nem vegyül sem önvád, sem szégyen. Ugy cselekedtem, a hogy kötelességem volt. És az Isten megjutalmazott nyugodt,

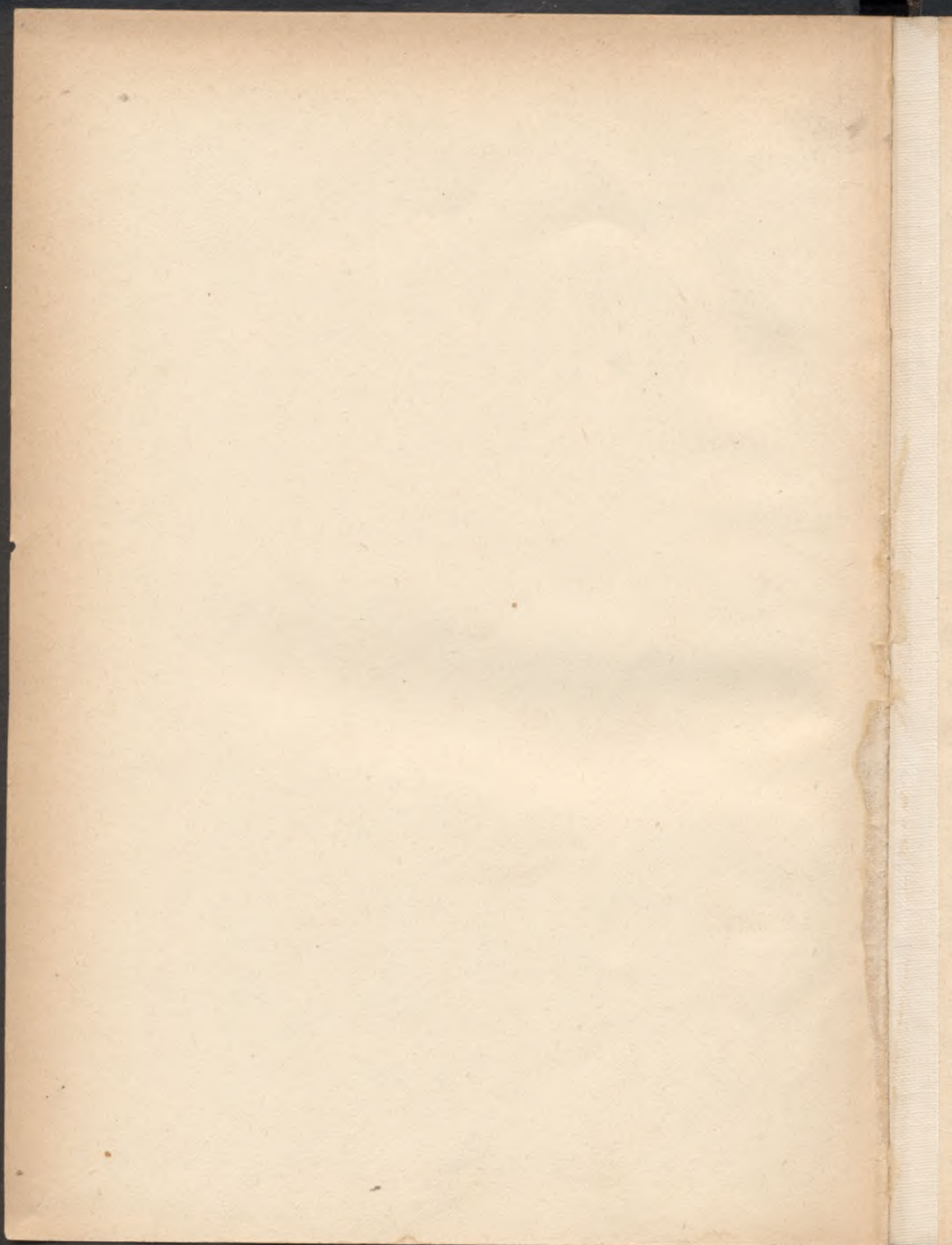
csendes, harmónikus élettel. Boldoggá tehetek egy arra mindenképpen érdemes férfit, anyja vagyok egy szegény kis árvának és segíthetek azokon, kik hozzám fordulnak szükségükben. A végtelen jóság irgalma van velem, mikor olyan életbe helyezett, mely leginkább megfelel temperamentumomnak, lelkemnek, szívemnek.

És mégis, én nem bánom, hogy valaha álmotam. Sőt mintha üres lenne életem e nélkül az álom nélkül. És ha öreg, őszhaju asszony leszek, akkor is fölmelegszik szívem a gondolatra, hogy volt egy idő, — óh be régen volt! — mikor szívem teljes hevével szerettem és szenvedtem, gyötrődtem e szerelem miatt sokszor sokat, de nem pirultam egyszer sem! Minden úgy van jól, a hogy van, a mi regényünknek nem lehetett szebb vége a lemondásnál. Régen így éreztem, most már így tudom. Egy álom helyett egy világot kaptam cserébe, egy reális, igaz, tartalmas, békés életet, melyet úgy akarok megfutni, hogy minden percemről számot tudjak adni magamnak büszkén, fölemelt fővel. S ha majd eljön amaz utolsó, végső leszámolás, azt mondhasam az örök Biró előtt: Uram, te embernek küldtél le a földre és saját lelkedet lehelted belém, mikor elbocsátál. Ime most kezdedbe adom ajándékomat s te lássd Uram, hogy hozzád méltón őriztem-e meg lelkedet a hosszú földi bolyongás alatt?

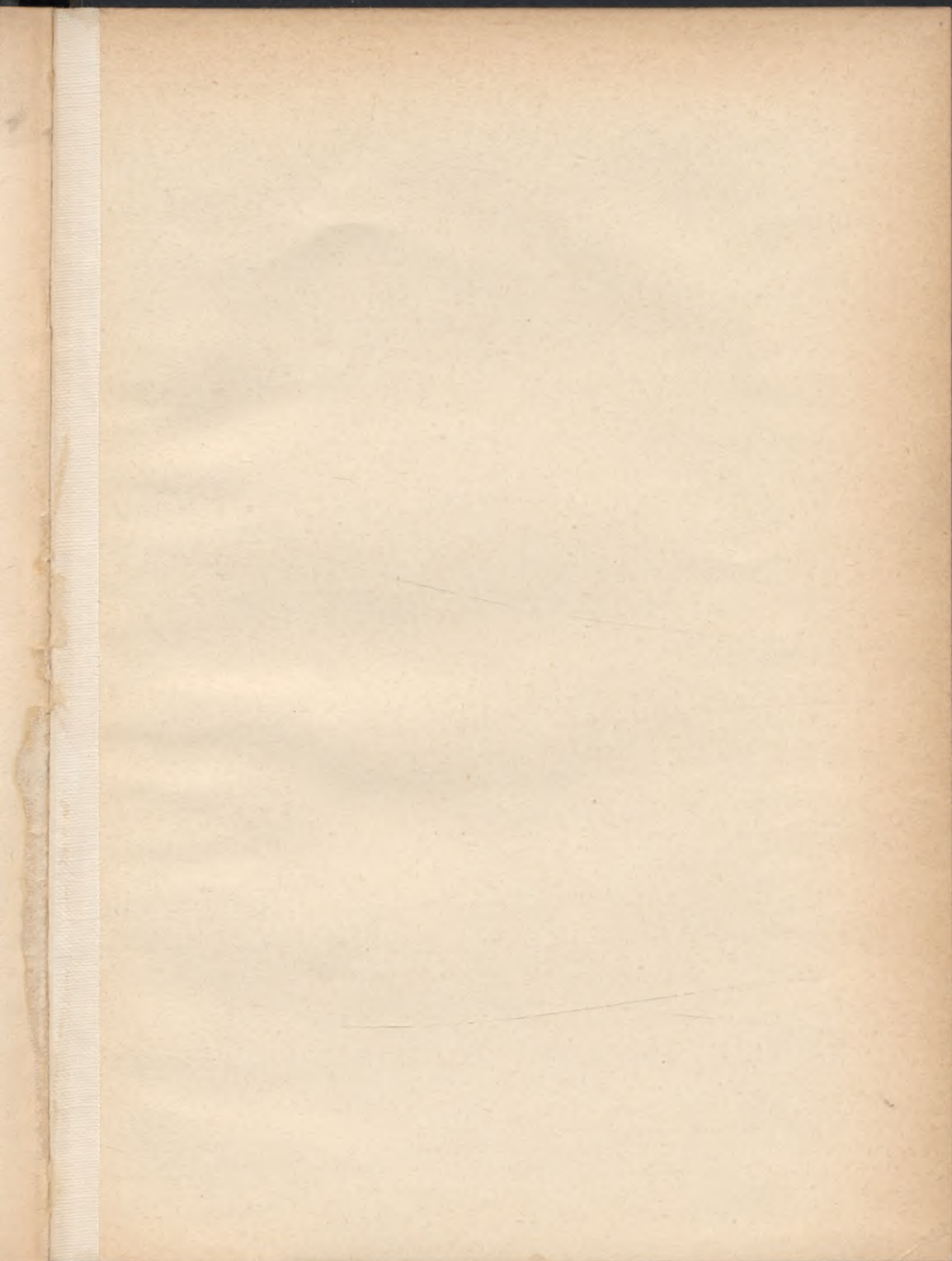








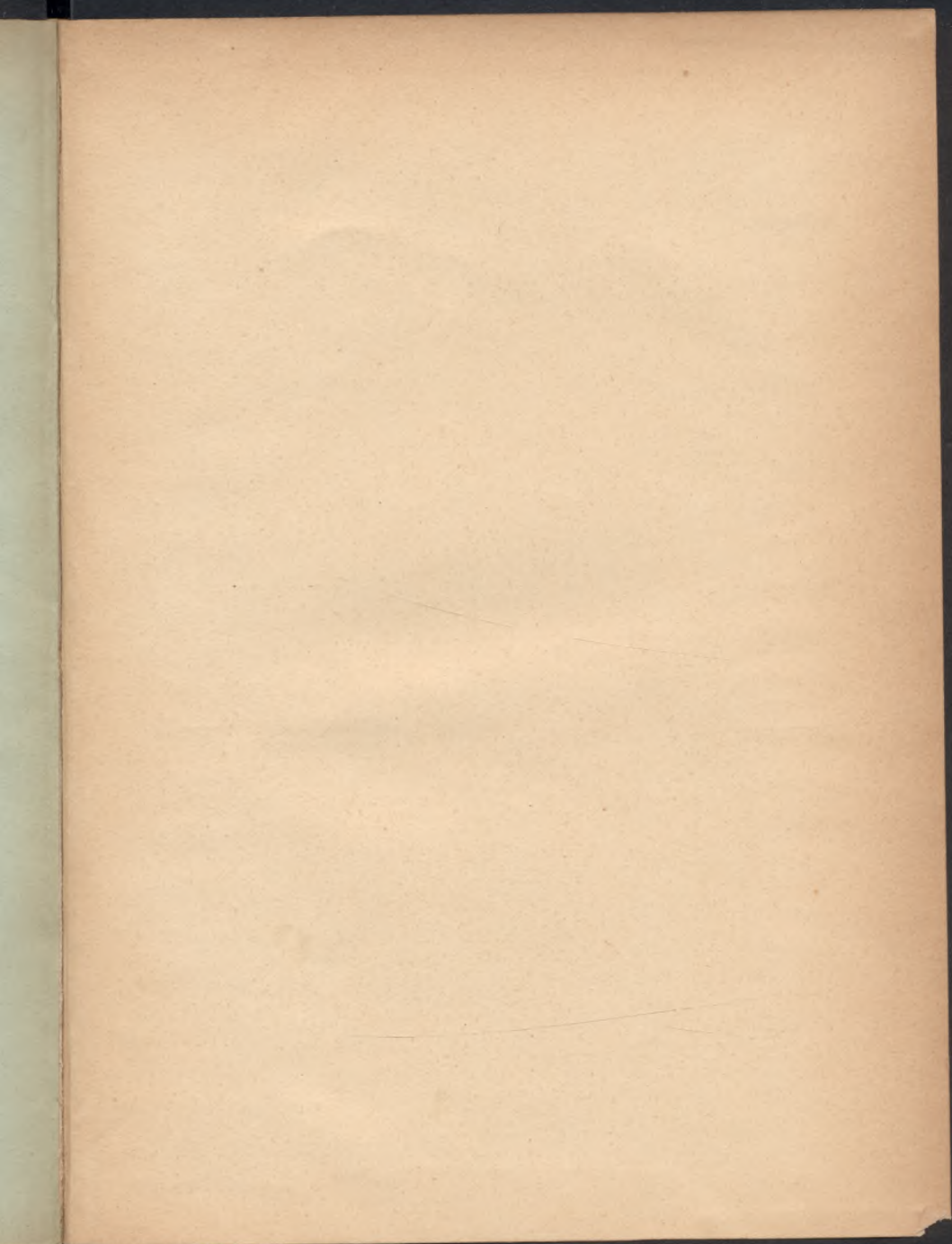


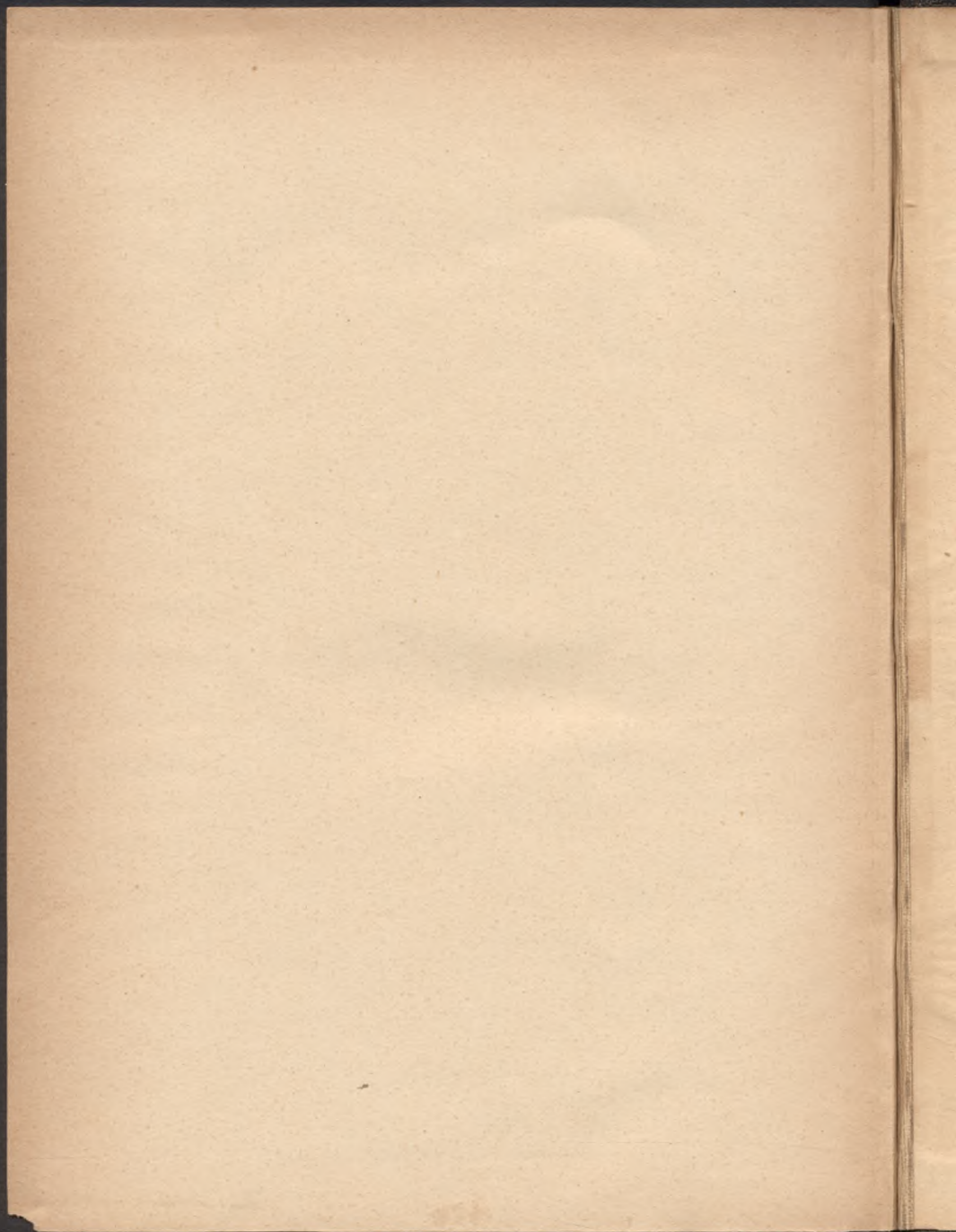


Ára 2 Kor. 40 fill.

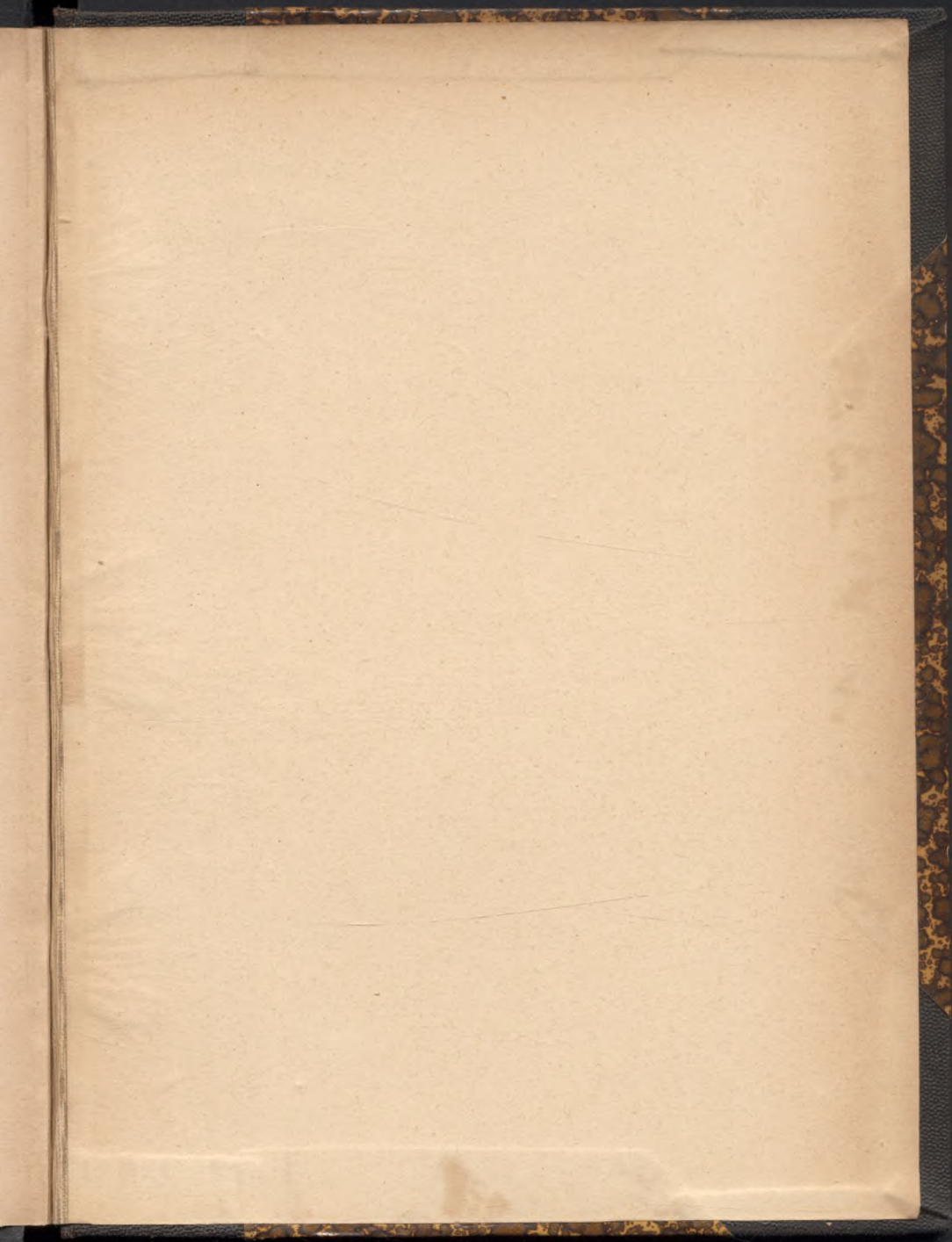




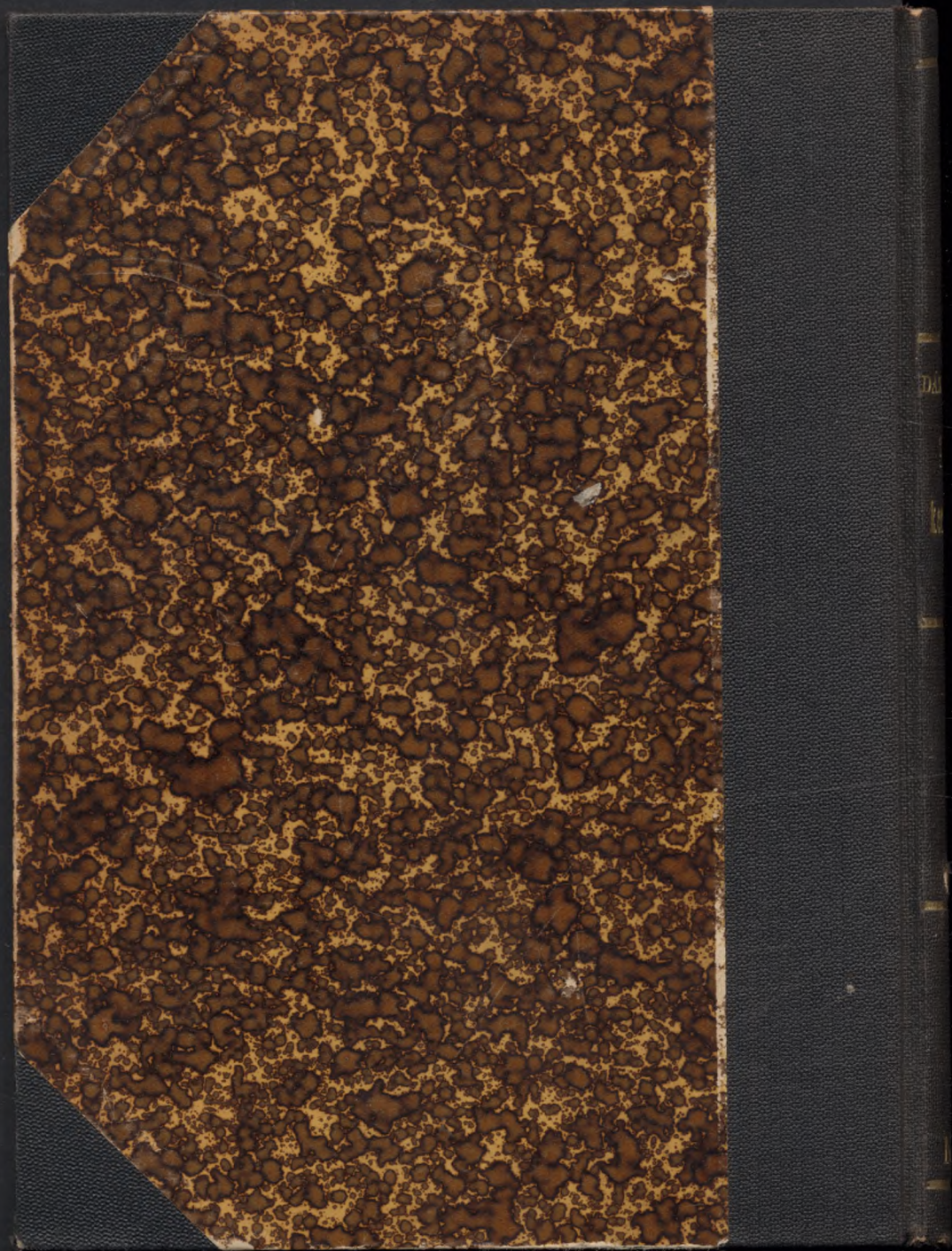














DÁNIELNÉ

Fehér  
keresztek.

N. M.